

XIII

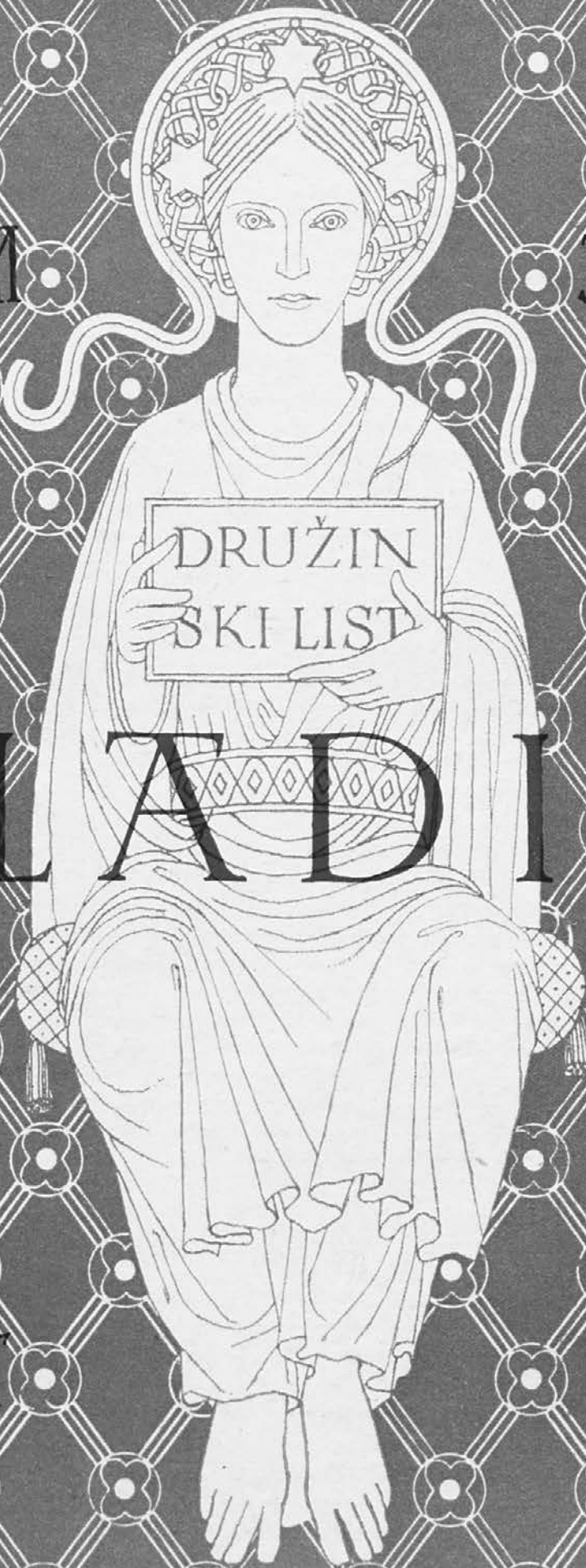
36

DRUŽIN
SKI LIST

M LAD I KA

ŠT

5

V S E B I N A M A J S K E Š T E V I L K E

LEPA POLJANA Dobravski bogovi (Venceslav Winkler) // Pismo iz Benetk (Stanko Vuk) V maju je bilo (Ivan Čuček) // K pasijonu (Francè Kunstelj) // Iz nižav in težav (Ivan Zorec) // Onkraj Mure (Milan Kajč) // Hribovec v zdravilišču (Bogdan Kazak) // Narodne pravljice (Vinko Möderndorfer) Kralj Svetopolk (Ivan Stodola) ★ PESMI Ded pripoveduje (Leopold Stanek) // Preblisk v samotni noči (Janko Samec) // V bolnici (Draga Krajnc) ★ PISANA TRATA Človek v gorah (Ivan Bučner) // O instrumentih (Ludovik Puš) // Nekaj razlag (Ivan Šašelj) // Naše slike (K. Dobida) // Nove knjige // Slovanski vestnik (Jan Šedivý) ★ DOM IN DRUŽINA Maj brez pesmi (Joža Likovič) // Beg z dežele (Krista Hafner) // Kuharica (M. R.) ★ ZABAVA IN ŠALA ★ SLIKE Božidar Jakac: Portret stolnega kanonika Ivana Sušnika; Fantek; Dolenjska vas; Portret prof. dr. Fr. Ramovša; Moja mati; Stara Ljubljana; Novo mesto; Pietà (voščilnica); Velikonočna voščilnica // Fr. Krašovec (foto): Na pašo; Družice // Dvoje vinjet F. S. Stiplovška

KROJNA POLA Vzgojna vrednost gospodinjskega dela; Skrb za bolnika ali okrevajočega; O delovni obleki; Sodobni otroci hitreje rasto; Ali naj pustimo dojenčka jokati?; O flaneli; Čarovnije s krpami; Rastlinski sokovi; Pisalna ali igralna miza; Nasveti za gospodinjstvo

D O B I L I S M O V O C E N O

Helenina otroka. Spisal John H a b b e r t o n. Prevedel Bogomil Vdovič. Ilustriral Maksim Sedej. Mohorjeva knjižnica 82. Založila Družba sv. Mohorja v Celju, 1936. ★ **Friderik Ozanam,** ustanovitelj Vincencijevih konferenc. Spisala Peleasa. Izdala in založila Vincencijeva konferenca Srca Jezusovega v Ljubljani, 1936. Tiskala Misijonska tiskarna Domžale-Groblje. To je za jubilej Vincencijevih konferenc kratek, prijetno in pristrčno pisan življenjepis njih ustanovitelja. ★ **Reymontovi »Kmetje«** v luči književne kritike. Spisal Tine D e b e l j a k. Ljubljana, 1936. To je podrobna literarno kritična študija o velikem poljskem romanu, ki ga je pred leti izdala Slovenska Matica. V njej je kritik podal trojno življenje romana: življenje v pesniku, v knjigi in občinstvu. Izčrpna študija nam bo odprla in poglobila mnoge poglede v ta kmečki roman. **Dr. Franc Detela: Zbrani spisi.** II. zvezek. Uredil Jakob Šolar. Izdano kot četrta knjiga slovstvene knjižnice. Založila Družba sv. Mohorja. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju, 1936. ★ **Pirli.** Zbirka bolgarske mladinske proze. Založila Mladinska matica v Ljubljani, 1936. Natisnila Učiteljska tiskarna v Ljubljani. Sestavil in iz bolgarščine prevedel Tone Potokar. Ilustrirali slovenski slikarji. ★ **Pregled svetovne literature.** Dr. Fr. S u š n i k. Tiskala in založila Tiskarna sv. Cirila v Mariboru, 1936. ★ **Slovenija.** Geografski opis. I. Splošni del. 1. zvezek. Spisal Anton M e l i k. Izredna publikacija Slovenske Matice. Ljubljana, 1935. ★ **Lukarji.** Roman. Spisal Anton I n g o l i č. Založila Tiskovna založba v Mariboru, 1936. ★ **Kresna noč. Vihar.** Spisal France B e v k. Zbranih spisov 2. zvezek. Izdala Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. ★ **Kronika slovenskih mest.** Letnik III, številka 1., 1936. Tiskala Učiteljska tiskarna v Ljubljani. Izdala mestna občina ljubljanska.

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne vsakega meseca ★ NAROČNINA za Mladiko je letno din 84.—, s krojno prilogo vred din 100.—. Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (din 42.—) in četrtletno (din 21.—). V INOZEMSTVU pa stane din 100.—, s krojno prilogo din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2.40 ★ ČEKOVNI RAČUN imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150. NAROČNINO IN REKLAMACIJE je pošiljati na naslov: UPRAVA MLADIKE V CELJU. Reklamirati se more vsakokrat le zadnja številka ★ ROKOPISI naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Kolezijska 1, telefon 31-91 ★ UGANKARSKO GRADIVO sprejema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank ★ IZDAJA Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. Tiska Mohorjeva tiskarna, registrirana zadruga z omejeno zavezo, v Celju (Fran Milavec, Celje)

Venceslav Winkler

DOBRAVSKI BOGOVI

9.

Ogradarjevi so dobili dopisnico, da se Janez vrne iz tujine.

»Kaj bo delal doma?« je zamrmral trpko oče. Tone se je za trenutek oveselil, potem se je tudi on pridružil očetu. Obšla ga je radovednost, če bo prinesel brat kaj denarja.

»To bi bilo dobro,« je pomislil, »zdaj smo že tako na koncu. Še v nedeljo je sram človeka stopiti kam po vasi. Toda večkrat je pisal, da je brez dela.«

Gledal je v dopisnico, nazadnje sta z očetom presodila, da kaj prida pač ne bo prinesel. Zadnje čase še iz Francije prihajajo reveži, v domačih krajih pa tako ni bilo nikoli nič.

»Nekaj drugega se bosta morala natanko domeniti, zaradi koče. Eden bo lahko ostal doma. Če hoče Janez takole kolovratiti po svetu, jo mora pač prepustiti tebi. Zmenita se, koliko mu boš izplačal. Dosti tako ni vredno vse skupaj,« je rekel Ogradar.

Zvečer, ko je šel proti Dobravi, je bil Tone ves v sanjah. Tisto pot čez vrt bo seveda takoj zaprl. Žagarjevi hodijo vsak dan po njej. Bog ve, čemu jim jo je oče dovolil? Sploh bo vrt ogradil. Tako je tesen, a ga še stiskajo, Žagar in drugi.

»Spomladi bi hišo očistil. Taka je, da je človeka sram. Malo apna že še dobim, mogoče mi bo tudi Janez pomagal, če ne bo poprej spet kam odšel. Ko bi le zemlje ne manjkalo...«

Od tistega dne, ko se je prvič spomnil, da bi lahko ostal doma, ga ta misel ni zapustila. Ni mogel razumeti, kako je prišlo do tega, da je vse tako narobe razdeljeno. Slišal je, da delijo na drugi strani hribov graščinske gozdove.

»Bog, zakaj nisem tam doma!« je vzdihnil.

Pozneje je zvedel, da dobivajo ljudje najslabše kose, v grapah in v bregovih, še za sečnjo nerodno, kaj šele za drugo.

»Zemlje manjka!« je ponavljal ves čas.

Na Dobravi se je z nekim spoštovanjem ozrl na Potokarjevo in Kerinovo hišo. Visoki in beli sta se bleščali tudi v noči kot dva gradova.

»Tukaj imajo denar, tukaj imajo zemljo!« se je spomnil.

In ko je stal pred Tonejcem, mu je začel upadati pogum.

»Tako visoka hiša pa naša kajža! Če bi še zagotovo vedel, da me ima Marička rada! Kako morem sploh misliti! Nič ni čudno, da me gleda Štefan tako po strani.«

Stopil je proti cerkvi, kjer je slišal fante. Previdno se jim je bližal, ni vedel, kateri so.

Stali so na prostem, mrzel veter je bril mimo njih. Tone ga ni čutil, zapel si je še tesneje suk-njič in si popravil klobuk.

»Kaj pa Vrhovci tod delajo?« ga je pozdravil Hrastarjev France, pripravljen na pretep.

»Nič,« je rekel Tone. »Saj pot je prosta.«

»Bog vel!« je stopil oni predenj.

Hrastarjev je zamahnil proti Tonetu, ki se je pravočasno pripognil. Trenutek pozneje je ležal Hrastarjev na cesti, Ogradar pa je mirno ponavljal: »Naj še kateri poskusi!«

Molčali so. France se je vzdignil in zapretil:

»Čakaj, se že še srečava. Naložil ti jih bom, tebi in vsem Vrhovcem, boste vedeli po Dobravi zgago delati.«

»Kakega Hrastarčka se pa še ne ustrašim, čeprav sem kajžar. Le še pridi!«

Zadnji trenutek se je šele spomnil, kaj jezi Hrastarja in njegove. Ni se dosti brigal za za-drugo, čeprav je oče zmeraj in zmeraj govoril o njej, le to je čutil, da gre vse proti Potokarju, Kerinu in Hrastarju.

»Pa zato še ni treba siliti vame,« ga je obhajalo. »Ali ga pa tudi Marička jezi?«

Fantje so stopili po vasi, Tone za njimi.

»Domov grem,« si je mislil. »Pojdem po cesti, čemu bi lazil po stezah.«

Pred Tonejčevo hišo je stal Jože.

»Nekaj ste kričali,« je bil radoveden.

»Vrhovca smo našli na Dobravi,« je razkladal eden. »Francetu ni bilo všeč, zaganjal se je nekaj vanj, a mu ni šlo dobro.«

»Ali je Štefan?« je vprašal Jože hitro.

»Ne, Ogradarjev.«

Tone je slišal pogovor. Ustavil se je, trenutek premišljeval, nato zavil mimo skednja in kozolca na polje.

»Bog ve, kaj bodo čenčali,« se je jezil. »Grem rajši proč.«

Sredi polja je srečal Štefana.

Najprej se mu je hotel izogniti in se umakniti s steze, nato je trmasto krenil proti njemu.

Ustavila sta se.

»Ali si spet kolovratil po Dobravi?« je srdito zahropel Žagarjev.

»Kaj te briga!« se je uprl Ogradar.

»Naj te še enkrat dobim!«

»Kaj bo?« je zasmehljivo vprašal Tone.

»Zdrobim te!«

»Moj Bog! Pa vendar ne!«

»Ne norčuj se! S poti!« je vzdignil Štefan roko.

»Zakaj pa ne? Prosim! Mi Ogradarji smo vajeni tudi grdega sveta, ni treba, da bi hodili zmeraj po veliki cesti.«

Polglasno je zapel, ko se je zadosti oddaljil, pa celó zavriskal.

Štefan se je ustavil pred Dobravo, poslušnil in stisnil pesti.

★

V nedeljo dopoldne si je mladi Ogradar celo uro snažil obleko in zavezoval ovratnico.

»Stara je že,« se je jezil. »Bog ve, kdaj bom imel za novo. Če bi jo mati zlikali, bi še bila.«

Šel jo je prosit. Ustregla mu je, a ovratnica ni bila nič lepša.

Nejevoljno jo je zavezal, se skrbno počesal in očistil še klobuk. Ko je šel po hribu navzdol, si je ogledoval obleko.

»Oguljena je že,« je premišljeval, »a zdaj ima malokdo novo. Tri leta bo, o božiču že štiri, kmalu bo odslužila.«

Počasi je pozabil na obleko in se vdal prijetnejšim mislim.

»Če bom prišel prav takrat mimo, ko bo stopila Marička iz hiše, se ji bom kar pridružil. Ne smem tako hiteti. Da bom le nekaj po zvonjenju mimo Tonejčevih!«

Mislil je že, da se bo čisto zares tako zgodilo, in je že premišljal, kaj ji bo rekel.

Počasi je stopal in pustil, da so ga ljudje prehitevali. Pred Kerinovo gostilno se je celó

ustavil in počakal, da je zazvonilo tri četrti. Potem se je umaknil fantom in se napotil proti cerkvi.

»Če le ni že odšla,« ga je skrbelo.

Ko pa je zavil okoli zadnje hiše in zagledal Tonejčevo, ga je nekaj zbolelo. Prav tisti trenutek je prišla iz hiše Marička z bratom. Jože se je nekoliko obotavljal, nato je počakala še sestra, dokler nista prišla do njiju Žagarjev Štefan in Hrastarjev France. Pozdravili so se in stopili skupaj proti cerkvi.

»Čakala sta jo!« je spreletelo Toneta. »Pred hišo! Pa prav ta dva!«

Strmel je v vse štiri pred seboj, opazoval črno oblečeno dekle in nato pospešil korake. Ko bi jih pa moral prehiteti, ga je obšla skrb, kaj bodo rekli. Pustil jih je, da so mu ušli, in počasi stopal za njimi.

V cerkvi je ves čas gledal v oltar kakor še nikoli.

»Neumen sem, da tiščim nekam, kjer me ni treba,« si je ponavljal in se delal ravnodušnega. Molitev pa se mu je mešala in trgala. Sklep mu je zorel vedno bolj.

Zvečer je povedal očetu:

»Premislil sem si. Najbrž ne bom prevzel. Mogoče pojdem kar po svetu. Kako naj pa živim s tako kajžo? Kar pojdem.«

»Na, zdaj bom pa ostal sam!« se je razžalostil stari Ogradar, mati pa je zaihtela.

10.

Na vernih duš dan popoldne se je vrnil Ogradarjev Janez. Stari Ogradar je ravno nesel naročje sena v hlev. Za trenutek se je iznenaden ustavil, obraz se mu je zvedril, potem se je obrnil v hlev in krmil naprej, kakor bi se nič ne zgodilo.

Janez je stal pred kočo, ogledoval streho, kako je potrebna popravila, se oziral po vrtu in čakal. Naposled se je oče vrnil.

»Kaj si prišel?«

Fant mu je segel v roko in se nasmehnil. Bil je še dovolj dobro oblečen, le obraz mu je razodeval, da je prestal tudi stradeža dovolj.

»Celo leto te ni bilo!« je ponavljal oče. »Mislili smo že, da se ne bomo več videli.«

Šla sta v hišo. Mati je vsa v solzah ogledovala fanta, pravila, da se je potegnil, le kaj prida se mu najbrž ni godilo.

»To je pa druga!« je pritrdil fant.

Tudi Tone je prišel od nekod. Pozdravil je brata in dejal:

»Prav je, zdaj boš doma.«

»Za nekaj časa. Bom videl, kako bo kazalo.«

Na pašo. (Fot. Fr. Krašovec.)

Jedel je z veliko slastjo, kar so mu prinesli, in potem razložil po mizi darove: očetu pipo, materi ruto, Tonetu pisano ovratnico. Mati je razgrnila ruto s trepetajočimi rokami in se razveselila, tudi očetu so se zaiskrile oči, Tone se je pa mirno zahvalil in spravil ovratnico.

»Kaj mi bo ovratnica! Ko bi mi prinesel kos sveta!« si je mislil.

Pogovarjali so se, kako so živeli.

»Nam gre trda,« je razkladal Martin, »vse gre k nič. A zdaj jim bomo že pokazali! Zadrugo bomo ustanovili pa naj se obrišejo pod nosom Kerin in Potokar in vsi drugi. Misliš, da ne znamo? O, pa kako! Saj so pravi možje vzeli vse v roke.«

Janeza je zanimalo, kaj se godi doma. Poslušal je in prikimoval.

»Le dajte, zakaj bi ne poskusili, če se dá kaj pomagati. Meni je pa bridka predla. Najprej sem bil skoraj dva meseca brez dela. Potem sem dobil nekaj pri zidarjih in ko je prišla prava pomlad, sem se oddahnil. Prav do praznikov sem delal. Treba je trpeti in molčati. Zmeraj se mi je sanjalo

o Vrhu in o Dobravi. Da bi le toliko spravil skupaj, da bi kaj zaleglo, sem si mislil. A kaj boš spravljal? Garaš in garaš in toliko, da živiš. Če bi vsi ljudje tako bogateli kakor mi pri tistem delu, bi bili na svetu sami reveži. Toliko, da sem se oblekel in se privlekel do doma.«

»Kaj pa zdaj?«

»Najrajši bi ostal, a na tem koščku še eden ne prebije, ne pa trije. Če se to zimo ne bo kaj prevrnilo —«

»Misliš, da se bo?« je vprašal oče.

»Pravijo, zmeraj upajo. Tako ne more več naprej. Vsi mislijo tako.«

»Če se ne bodo spet ušteli. Že lansko zimo so računali, da bo drugače, pa jih kar noče ubogati.«

»Nekje mora biti napaka,« je rekel Janez.

»Že ni pravega mojstra zraven. To je pri nas vse drugače. Če se mi voz pokvari, ga popravim sam, ali pa kovača pokličem, za ves ta red pa ni nikogar. Če en sam žebelj kje odleti, skličejo veliko komisijo. Res, nikogar ni, da bi vse malo pokrpal ali preobrnil. Samo govorijo.«

Potem je bil radoveden, kaj pravijo v mestu, če bo kaj kmalu vojska.

»Pri nas samo o vojski govorijo. Nekateri so hudo navdušeni. Ne vem zakaj. Človeku se zdi že preneumno. Jaz sem jo pretolkel v Tirolah, pa sem je sit do grla. Nak, še enkrat pa ne grem, čeprav moram do zadnje ure stradati.«

Janez ga je potolažil, da ni nič slišal, potem je šel gledat okoli koč.

»Nikoli se mi ni zdelo tako tesno,« je vzdihnil. »Saj se človek niti obrniti ne more. In vogal se podira.«

»Če boš pomagal, bomo kaj popravili,« je dejal trudno Tone.

Janez je obljubil.

Od Žagarjevih je peljal Štefan voli h koritu.

»Glej ga, fanta! Pozdravljen, Štefan!« je vzkliknil Janez.

Štefan je rahlo prikimal v pozdrav in se oddaljil.

»Kaj mu pa je?« se je začudil Janez.

»Nisva si prav na roko,« je dejal Tone. »Ni še dolgo, komaj nekaj dni.«

»So že dekleta vmes,« je zamrmral brat. »Žagarjevi so bili zmeraj bolj sami zase.«

V mraku sta se napotila h Gorenjim. Bila je to druga hiša za Ogradarjem, tiščala se je v breg in bila ponižna in revna kot sosede okoli nje. Gospodar je bil čevljar. Pehal se je skozi življenje ter se jezil nad kopico otrok in nad usodo.

»Nič kaj dobro mu ni,« je razkladal Tone. »Včasih nima Manica kaj vreči v lonec in prileti v zadnjem trenutku h Kozmankarju ali k nam. Pa tudi Boštjanu se pozna, nič več ne žvižga kot včasih. Ljudi je pa še zmeraj toliko pri njem.«

Že pred hišo sta slišala srdito prerekanje.

Fanta sta vstopila.

Na nizkem stolčku je sedel čevljar Boštjan, srdito rezal raztrgan čevljar in pogledoval proti peči, kjer je sedel Luka Bertoncelj.

»Če se misliš iz mene norčevati, kar pojdi!« je kričal. »Imaš na Dobravi čevljarja, naj ti on zašije, kar plačaj mu!«

»Ne kriči vendar tako, Boštjan!« ga je potolažil Janez.

»Glej ga, kaj si ti?« se je začudil čevljar in se vzdignil. »Kdaj si pa prišel?«

»Popoldne,« se je smejal fant.

Čevljar ga je ogledoval od nog do glave, nato se je počasi spet spravil na svoj prostor.

»Obogatel najbrž nisi,« je momljal, »čeprav bi bil hudo potreben. Pa izmed nas ne bo nobeden prilezel kdaj tako visoko. Viš, se tako čudno držimo skupaj, vaši, mi pa Kozmankar. Očeta ni

kar nič več gori, odkar mu roji po glavi tista zadruha. Misli, da jo bo prav on postavil na noge.«

»Saj ne bo nič z njo,« se je oglasil pri peči Luka Bertoncelj.

»Ti pa molči!« ga je zavrnil Boštjan. »Ti služiš pri Hrastarju in ne veš, kako je s to stvarjo. Tam te naučijo, kako moraš govoriti. Ali ne, Tone?«

»Kakopa!« je pokimal fant in se igral s štiri-letnim Boštjančkom, ki se ga je oklenil okoli nog. Komaj da je vedel, o čem govorijo.

»Kaj sta pa imela?« je bil radoveden Janez. Boštjanu se je zmračilo čelo.

»Naj mu zastonj popravim čevljar! Saj ga poznam. Dedec skopuški misli, da živim samo od božje besede. Kruha je treba, kruha. Povsod se dolžiš; misliš, da bodo vsi pozabili? Zdaj hočeš začeti pri meni. Ej, nisi naletel na pravega! Koliko ti plača Hrastar? Kje imaš denar?«

Čevljar je držal v rokah na pol razrezan čevljar in mahal z njim. Luka je vzdignil roko, kakor bi se hotel braniti. Bilo ga je sram, a oditi ni mogel, ker je bil na eno nogo bos.

»Saj ti bom plačal, Boštjan, bodi pameten! Še nocoj ti prinesem.«

»Nič ti ne verjamem.«

Janez ni mogel tako govoriti, kakor bi drugače, odkar je zagledal Bertoncelja, ki so ga sumili, da celó pod okni lovi besede in jih nosi bogovom.

»Vse bo prenesel,« si je mislil. »Zato sedi kot klop za pečjo. Bog ve, kaj išče tod?«

Ko so spet začeli govoriti, je zasukal pogovor na vreme. Luku pa to ni bilo všeč, previdno ga je začel izpraševati, kako je v mestu, kaj je delal in kakšno plačo je imel. Fant je odgovarjal kratko in skoraj osorno.

»No, no,« je momljal Bertoncelj, »saj se poznamo.«

K sreči se je mimogrede oglasil v bajti Matevž Kozmankar. Malo se je zavzel, ko je zagledal toliko ljudi.

»Saj moram takoj domov, bomo molili,« se je opravičeval. Potem je ugledal Janeza. »Torej si prišel pogledat, kako je doma. Lepo, lepo. Bomo katero rekli, zdaj bo dosti časa.«

»Kako pa s teboj, Matevž?« se je srčno razveselil fant.

»Tako, tako,« je zmajal Kozmankar.

»Kaj se izmikaš?« je bil hud Boštjan. »Povej naravnost, kako so te osleparili!«

»Osleparili?« je pogledal Janez. »No, na Dobravi je vse mogoče.«

»Prav praviš!« je vzdihnil Kozmankar in se zagledal v Bertoncelja. »Ti si bil tudi zraven, Luka! Prav pri tisti mizi si sedel.«

»Kaj me briga igrat!« je vzrožil starec. »Pijanci in igralci ne bodo videli nebeškega kraljestva.«

»Sleparji tudi ne!« je pristavil Boštjan. »In lakomneži še manj.«

Luku je bilo nerodno. Komaj je čakal, kdaj bo čevljev popravljen. Potem se je domislil nečesa drugega. Naslonil se je na peč in začel kinkati in dremati.

»Tukaj ne boš spal!« mu je vrgel Boštjan v naročje popravljen čevljev. »Obuj se in denar mi prinesi. Tri dinarje, zapomni si!«

»Uh!« je vzdihnil zaspano Luka. Molče je obul čevljev, se malo pretegnil in odšel, ne da bi pozdravil.

Kozmankar je sedel in pravil.

»Dobro so me, hudiči! Zdaj bodo pa drugi nje. Vsi trije se bodo podrli.«

»Kaj misliš, da bo res kaj bolje, če bodo ustanovili tisto zadrugo? Za tiste že, ki dosti pridelajo, za nas pa ne. Še draže bomo morali plačevati, če bomo hoteli živeti.« je nezadovoljno razkladal čevljar.

Kozmankar je široko odprl oči, potem pa dvo-meče rekel:

»Nekaj bom že prodal, toliko seveda ne kot Žagar. Ko je pa tako razdeljeno, da imamo eni manj, drugi več! Tega ne moreš odpraviti, zmeraj je tako bilo in zmeraj bo.«

»Če bi bili vsi take cmerike kot ti, bi povsod ukazovali Hrastarji in Potokarji,« je trdil Boštjan.

Kozmankar se je še zmeraj obotavljal. Seveda, gozd nad Rebrijo bo hudo pogrešil. Franca tuli vse dni, da je ni mogoče poslušati. To bo še pokora, preden se bo vse popravilo. Mogoče bi mu pa Potokar vrnil, če bi šel prosit.

Razložil je Boštjanu svoje misli, a čevljar se mu je smejal.

»Beži, beži! Kdaj si še videl, da bi grabež vračal, kar je nalovil! Zato pa pravim, da ti tudi zadruga ne bo pomagala. Kaj boš pa prodajal, Kozmankar?«

Matevž ga je gledal in ugibal, a Boštjan mu je zlobno in z največjim veseljem podrl vsako lepo misel.

»Saj niti toliko ne pridelaš, da bi se sam preživel. Kar daj, še tisto prodaj! Kupoval boš že, kupoval, če ti bodo kaj dali brez denarja, prodajal pa ne.«

»Letos je bila res slaba letina,« je pohlevno ugovarjal Matevž, »drugo leto bo pa bolje in bom lahko.«

»Beži, beži, jaz ne verjamem dosti v vse to, dokler se ne bo kaj pokazalo,« je končal čevljar.

»Premisliti je treba. Kaj bi kar noreli, če kdo kakšno novo ukrene.«

Janez in Tone sta poslušala, kakor da se ju to ne tiče. Zadruga je bila nekje daleč od njiju, kaj bosta z njo, če še zemlje nimata, sta si mislila.

»Ali greva?« se je zdramil Tone.

»Že?« se je branil Janez.

»Nocoj je treba moliti,« je dejal fant.

»Aha!« se je spomnil čevljar.

Poslovili so se. Ko so šli mimo Kozmankarja, so zaslišali molitev. Enolični glasovi so ponavljali češčenamarijo za češčenamarijo. Matevž se je ujezil, da ga niso počakali, in odropotal v vežo.

Malo pred kočjo se je Janez ustavil.

»Oče je tudi hudo za zadrugo, ne?«

»Seveda,« je ravnodušno povedal Tone. »Če mu je pa Žagar razložil, da je dobra stvar.«

»Žagar je kmet, oče pa ni!« je vzkliknil Janez.

»Kaj pa?« je obstal Tone.

»Nič,« je šepetal fant. »Človek brez zemlje, delavec, kaj drugega.«

Tone ga ni razumel in je zmajal z glavo. In ko so potem molili rožni venec, se mu je ves čas vpletala med molitev misel na zemljo. Če človek nima zemlje, ni kmet. Ko bi jo mogel kje dobiti! Zmeraj bolj se mu je dozdevalo, da ne bi mogel tako oditi kakor Janez.

»Mogoče pa le ne pojdem. Saj se bo še kako preokrenilo,« je upal in raztreseno molil.

(V drugo naprej.)

Leopold Stanek

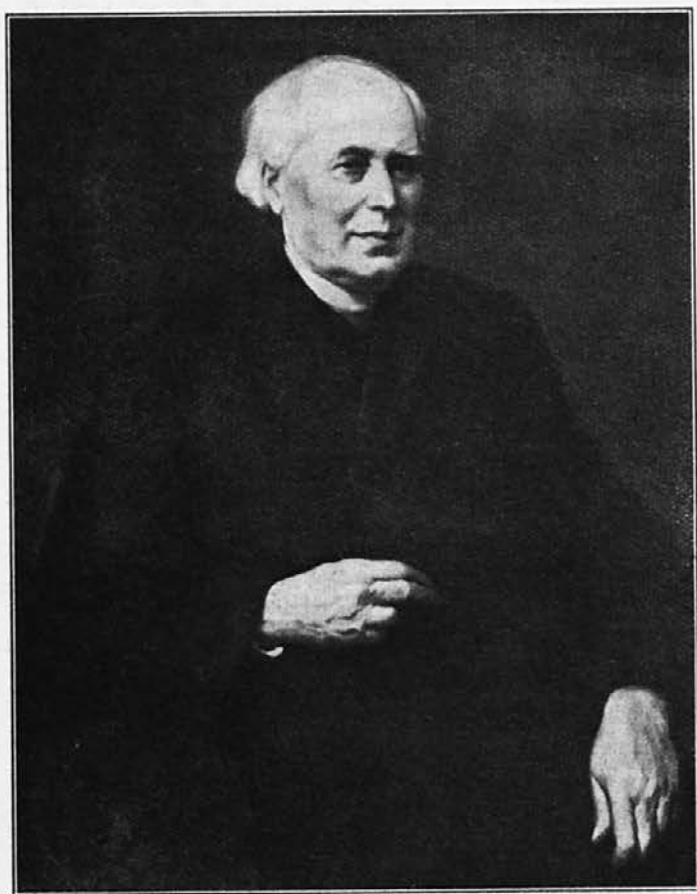
DED PRIPOVEDUJE

Pri nas na vasi vse je zdaj drugače, vestè, gospod, odkar odšli ste v mesto: železnico grade, široko cesto, ki v svet odvaža nam ljudi domače.

*Odšel edinec moj — zaman beseda!
Izročil hčeri sem in jo omožil,
Za plugom tujec stopa — kaj bi tožil —
za mizo on na prvi prostor seda.*

*Jaz pa vse dni pred brajdo presedevam
na soncu — edino to je kot v mladosti —
in vnuka jemljem k sebi od bridkosti,
iz svoje pipe vlečem, mu prepevam.*

*Zvečer — brez spanja mi noči so jasne —
skrivaj pod zvezdo svojega življenja
obnavljam si radosti in trpljenja
in mirno čakam, da njen svet ugasne.*

Božidar Jakac: Portret stolnega kanonika Iv. Sušnika (1955).

Stanko Vuk

P I S M O I Z B E N E T K

To je najskrivnostnejše mesto krščanstva. Premnogi kanali ga sekajo v vse smeri. Črna voda, ki prihaja iz morja, se umiri med resnimi hišami kot čreda ovac, ki so jih prignali v ozko stajo. Hiše so podobne starim, orumenelim skrinjam iz češnjevega lesa. Tesnijo se druga ob drugi, da je še komaj prostora med njimi za ljudi, ki mravljinčijo od jutra do večera po ozkih ulicah, kjer so v mraku senc pogreznjene stojnice zelenjave ter pivnice s trebušastimi sodi za vino in majolikami iz kamenine, kjer čepé »cvrtače« z obsežnimi krožniki rdečih, že ocvrtih rib in z veliko polento na lesenem pladnju. Zraven pa so se prihulile prodajalnice starinarjev, kjer so razstavljeni žolti pergamenti srednjeveških rokopisov.

Morski veter, ki ima okus po soli, udari včasih z oknico ob razjedeno hišno pročelje. Samoten petelinji krik se dvigne nekje. Dvoje težakov se pogovarja v basu. Drugače nobenega ropota.

Seveda se zdi vse to čudno. Toda spomniti se je treba, da je tu voda kar na celini prst. Neslišno prihaja in odhaja, razjeda in prinaša. In tega so se navzele tudi ozke ulice in ljudje.

To mesto je ohranilo še staro razdelitev na šesterce in na župnije. Imena ulic so skozi stoletja ostala vedno ista. Kjer so bile nekoč prodajalne, je Ulica kramarjev. Kjer so nekoč umorili oštirja, je Ulica razbojnikov. Kjer so vedno pometali, je Trg smetišnice. Drugje, kjer so v neki pivnici sleparili na karte, je Ulica sleparjev. In kjer je živela poštena žena, so si Benečani kraj označili z besedo Most poštene žene.

Toda če so ulice zaznamovali po rokodelstvih in dogodkih, so razdelili trge nepristransko med svetnike. Najlepšo krpo je odnesel sveti Marko, a tudi drugi svetniki niso bili prikrajšani. Med svetnicami je mimo Matere božje, ki ima kar tri ulice, prišla na vrsto samo sveta Magdalena.

Za ves ta labirint je en sam dan takó kratek, da res ne vem, kam naj bi vas peljal. Morda v doževo palačo, morda na otok Burano, kjer pletejo najlepše čipke na svetu, morda v samotno romantiko Svetega Frančiška v puščavi, med ciprese, kjer se je v davnih časih ustavil Ubožec na povratku iz Palestine in zapičil v prst svojo romarsko palico, iz katere je zraslo mogočno drevo. Lahko bi vzeli tudi jadrnico in se peljali v popoldanskem vetru proti Malamoccu, kjer so gostoljubne mornarske gostilne s širokimi sencami kostanjev. Lahko bi šli še dalje, v Chioggio med ribjce, in bi se vračali v mraku ob pritrkovanju zvonov z vseh otokov. Morda pa bi šli v Muranske steklarne gledat, kako cvetó iz stekla čudovite rože — če se vam ne bi zahotelo, da bi romali kar tako po mestu in ogledovali drobna benečanska okna, igro sonca po kanalih, kamenite vodnjake, tanke žlebove in gondole, ki se kopljejo ob pragovih kot vitke črne ribe.

K Svetemu Marku pa vendarle moramo. Vse, kar je po drugih cerkvah mrak in tesnoba, je tu svetloba in prostor. Dolge verige visijo izpod stropov, na njih nihajo zlate svetilke. Bela jadra na mozaikih se krivijo v vetru, angel s pozlačenimi perutnicami visoko drži svojo dolgo trobento in kliče krdela romarjev. Stopimo mimo oltarjev, mimo starih zaprašenihi spovednic, mimo kovanih žagradov, mimo kropilnikov in mimo vse svetlobe, ki lije iz zapadnih lin. Prekrižajmo se še na hitro in stopimo v sinjino jutra, kajti dan je kratek, a mesto svetega Marka je tako veliko.

Pokazal vam bom Stolp z uro. Široki, zlati znaki mesecev in dni stojé mirno na svojih mestih. Pozlačeno sonce kroži preprosto in pravilno, sinja barva med zvezdami je prava sinjina. Nad vsem sedi lesena Mati božja s Sinkom in gleda mirno na Markov trg, na morje in na čas.

Za božič pridejo k Materi božji vsako uro vasovat sveti Trije kralji. Spredaj gre angel, ki dviga trombo k ustom, za njim trije starčki, oblečeni v stara, benečanska oblačila. Počasi, drsajoč se poklonijo, dvignejo roke in zginejo skozi levo linico.

Nekoč sem jih prišel za božič gledat v deževnem jutru. Morje pred doževo palačo se je nemirno penilo, drobno drobno je pršelo. Na trgu so bili le slučajni mimohodci. Ura je udarila devet in sveti Trije kralji so prišli, toda tako utrujeni in premraženi, da so se mi skoro zasmilili. Poklonili so se na hitro, dvignili roke in izginili skoz linico, kot da bi mrmrali: »Mati božja, res nam ne smeš zameriti, če se ne ustavimo. Stari smo, mrzlo je, dežuje, znali bi si naloviti še kak prehlad in segniti. Mati božja, res nam ne smeš zameriti.«

A ko pridete vi, bo poletje in vse bo dobro. Pokazal vam bom šolo čevljarskega ceha, ki je tako silno lepa in tako skrita, da ne ve zanjo skoro nihče. Pročelje je prepletено s trto, okna prekrižana z železnimi križi, linice zadelane s črnim steklom. Nad vrati je sveti Krišpin, ki uči vajenca delati čevlje, in nad njim, visoko gori, sedi zopet Mati božja s širokim, kamenitim plaščem in skriva vanj male, drobne mojstre čevljarskega ceha, kot bi jih jemala pod svoje varstvo.

Res vas bo ganila ta preprosta vera cehovskih mojstrov in tudi za vas bo ta šola čevljarskega ceha nekaj posebnega. Dolgo boste sloneli na hrastovih vratih tukajšnje cerkve in opazovali preproste črte te zgradbe, to trto, ki se vije od temeljev do strešnih lin, te rdečkaste strešne korce in sinjino za njimi.

★

Tako bi bilo podnevi. Zvečer pa je mesto tako starinsko, da bi se nihče ne čudil, če bi prišel po ulici Don Kihot s sulico in vodil za uzdo svoje oguljeno, pegasto kljuse. Zvečer je nebo sinje kot ruta nebeške Matere na Gendri v Brdih. Hiše se ukrivijo, voda počrni in mrak leže kot mah na zidovja preperelih hiš.

Takrat se spomnim na vse negibne obraze, na vse oči, ki so široko razprte v temo cerkvá in umetniških galerij: na Sinove in Matere božje, svetnike in bogove, bojevnike in senatorje, žlahtne gospe in lepoticе, angele in putte. Te lepe sence po platnih bedijo vso noč v pričakovanju jutra, ki jim bo vrnilo življenje, dušo in telo. In medtem bogve kaj mislijo. Bogve, če sploh mislijo.

Kako naj bi se potolažila zlata Venera iz Zlate hiše, da jo premaga in poniža črna noč, njo, ki

Božidar Jakac: Fantek.

podnevi sije bolj kot sonce? In ali male Marije v Akademiji, ki gre oblečena v sinji plašč po stopnicah templja, ne bo strah, da je tako sama sredi teme; ne bo strah nje, ki je le senca deklice med velikimi sencami bradatih duhovnov? Da bi bil z njo vsaj deček iz palače Pesaro! Njegove velike, resne, skoro moške oči bi jo gotovo malo opogumile: morda bi našla celó igro, da bi jo skupaj igrala, ne da bi se ganila s svojih platen.

Le sveta Uršula ne trepeče, niti tedaj ne, ko se stresajo zidovi pod silnim zvokom polnočnega zvona s svetega Marka. Sladka, kot mrtva leži Uršula v svoji gladki postelji, da je komaj videti mehko črto njenih prsi in bokov; lice je položila na dlan in trepalnice so ji pokrile oči, ki jih ni še nihče videl. Med množico, ki ne spi, ki trpi, spi sveta Uršula svoj sladki, blaženi sen.

Spi, sveta Uršula, spi.
Dolge so črne noči.
Nad tvojo posteljo zadnja
zapadna zvezda gori.

Spi, sveta Uršula, spi.
Nič več nismo sami.
Morda pred božji prestol
stopimo sredi noči.

★

Ob koncu večera pljuskuje v mesto skoro vedno malo dežja. Toda kmalu potegne veter s seвера in odnese megle in dež na morje. Po župnijah zapojo zvonovi za verne duše v vicah in meni se stoži po domači vasi.

Ozko je to mesto, ozko kot panj, in tudi noč nad njim se nekam tesni. Morda se mi le zdi tako, ker vidim nebo samo stisnjeno med hiše, kjer je komaj prostora za ljudi. Morda, ker sem tudi jaz tujec v tem mestu in ker sem vajen širokih polj, posejanih poleti s pšenico, jeseni s koruzo. Sam ne vem. Eno pa je res: dolgo sem tu in še vedno sem tujec. Mesto me ni vzelo vase, to tiho pretakanje vodá in večerov mi ni odtehtalo trpkih sončnih zahodov pri nas doma pod Krasom, ko postane Fajti hrib zelen kot iz gline in ko po biljenskih mlakah zapojo prvi urhi.

Vodnik sem vam hotel biti po Benetkah, toda zdaj vidim, da bi ne bil za to. Ko bi vam kazal svetega Marka, bi mislil na našega lepega svetega Martina. Ko bi šli k šoli čevljarskega ceha, bi se spominjal domačih čevljarjev. Če bi vas peljal v Malamocco, bi videl v njem rupenske gostilne in topoli v Chioggi bi me spominjali na drage, oguljene topole proti Ločniku.

Kmalu bi vam pričel pripovedovati o domači zemlji, o borih na Krasu, o jeseni med zlatimi koruznimi storži in težkim grozdem.

Toda sedaj sem v Benetkah in še dolgo ne bom smel domov...

Janko Samec

PREBLISK V SAMOTNI NOČI

*Skoz noč zalajal je razdražen pes
in luč prižgala je avtomobila
se odnekod... skoz okno se razlila,
ko da skrionosten žarek je nebes.*

*Vsa soba je vžarela čez in čez
od nje, ki se raz steno je spustila
na postelj, a iz spanja ni zbudila
otroka mi, ki spi pokojen ves.*

*En hip samó... in kakor da je dahnil
od njega vame toplo rosen dih
in na drhtečih ustih mi usahnil,*

*strmel sem vanj ves srečen, nem in tih,
dokler iz sanj me pasji lajež pahnil
ni — spet sem bil samotni le menih...*

Ivan Čuček

V MAJU JE BILO

Veselo se je vračal lepega dne Vrbanov Janez proti večeru domov v mesto. Prijeten hlad mu je hladil razgreto lice, ko je na motorju sedeč rezal belo cesto.

Pred njim je pokojno ležala tiha vas, mrak se je že lovil okrog belih domov. Ljudje so se usuli iz cerkve čez cesto in on se je hipoma znašel sredi njih. Pred njim je zraslo dvoje ljubečih se ljudi. Krepko kletvico je imel na jeziku, ko je še o pravem času zavrl stroj. Toda ujel je čudovit pogled deklice, ki je vdano stopala ob strani svojega fanta. Le tiho je zamrmral in poiskal pot mimo njiju.

Nekam začudeno se je spomnil, da leži nad dolino maj. »Od šmarnic gredo,« je dejal in se polagoma preril skozi mrmrajoče vaščane, katere je zmotil na njihovi poti domov.

Večerno zvonjenje je že davno utonilo za njim, ko je še vedno meril pot proti domu. Vasi so ostajale za njim, iz mesta so se vračali zapozneli vozniki in ga srečavali. Kemik Janez je bil sam s seboj zadovoljen. Spomnil se je na majnik, kot ga je še pred nekaj leti užival sam, tako kot ga preživljata zdaj ta dva, ki ju je v vasi skoro povozil. Med pridruženim ropotom motorja mu je udarjal na uho vedri glas njegove deklice, s katero sta stopala več let v svojem prelepem majniku skozi prvo mladost. Daleč onkraj zelenih gričev, pod katerimi se je vračal nocoj v mesto, je potekal njun majnik. Preletel je trenutke do njunega slovesa. Nehote se je zganil na stroju.

»Čemu ni letos tako?« Vse je utonilo v prvi mladosti. Kemik Janez se je samcat vozaril s svojo železno deklo skozi majnik. Minulo je od tedaj že nekaj let, pri neprestanem delu se niti domislil ni na ona leta. Delo je prebitevalo misli in želje. Letos pa ga je nenadoma opomnil začudeni dekličin pogled v vasi, da se vozi zopet skozi majnik.

Pred seboj je uzrl luči malega mesta, kjer je sedaj živel. Močneje se je zdrznil na stroju, začutil je, da mora tudi zanj biti nekje majnik, da mora tudi zanj peti nekje mašnik pri šmarnicah, kot je tema dvema nocoj v vasi. V duhu je ugledal pred seboj visoki, šilašti zvonik daleč pod planinami, zaslišal znani glas zvonov, ki pojo v dragi vasici. Spreletelo ga je, saj jutri je vendar sobota in popoldne je prost!

»Pa pojdem v našo vas k šmarnicam,« je sklenil.

Vse prepočasi je drugi dan tekel stroj, ko je ostajalo za njim podeželsko mestece, potem tudi

bela Ljubljana z nešteti cerkvami, pred njim pa vstajale lahno pobeljene vrste gora, pod katerimi pokojno leži domača vas s starodavno cerkvico in kjer živi kraj vasi v nizki hišici njegova mlada zlatolaska. In saj res: prav danes praznuje svoj god. Stroj je meril belo cesto in mu narekoval voščilno pesem, da mu je že presedala.

Večer je že in mrak se lovi okoli streh, ko dospje v prazno vas. Z belih oken domače hiše ga veselo pozdravljajo rdeče rože in sveža postelj v sobici ga vabi. A Janez ne strpi doma. Takoj stopi proti cerkvici, spotoma splaši na dvorišču trop piščancev in utrga nekaj cvetk z vrtov.

Vsa vas je pri šmarnicah. Cerkev je polna. Berilo je že končano, pod belimi oboki že done majniške pesmi, vse zre v Marijin kip, ki plava v belem kadilu kakor v oblakih. Tu ga objane čustvo skupnosti s temi ljudmi in še sam zapoje majniško pesem.

Janez hoče pred drugimi ven. Sama se mu odpro vrata, ko stopi do njih. Dekle vsa zasopla obstane na pragu in zastrmi vanj. Vrbanov Janez iz mesta stoji pred njo in obraz mu spreletava nasmeh. Janezu pa je, kakor da je zazvonil majnik z vsemi zvonovi.

»Janez, kje si se pa vzел?«

»Pozdravit sem te prišel za god!«

Stisnila sta si roke.

»Tako daleč?« odgovarja zardelo dekle in topel nasmeh ji šine čez ustnice.

Tedaj so se usuli ljudje za njima, utionila sta s svojo skrivnostjo vsak zase v množici. Dekle je kmalu stopalo samo domov, Janez pa se je motovilil pri fantih.

V nedeljo je pel majnik prav tako lepo.

»Le kje sem hodil vse te mesece?« se sprašuje fant, ko stojita nedeljsko popoldne na starem gradu nad svojo vasjo. Pesem deklet prihaja od nekod in preganja pesem strojev iz njegove duše. Čuti, da je ta vas še vedno njegov pravi dom in da ga vse tovarne in stroji še niso iztrgali iz nje.

»Janez pa je res še čisto naš!« čuti zlatolaso dekle, ko ga vsega mirnega in domačega ogleduje od strani, stoječega nad njeno domačijo. Saj ni tak mrzel tehnik, kot bi mislil na pogled. Domislil se je včerajšnjega srečanja pod

zvonikom in se rahlo nasmehnil mali grozi, ki je njo spreletela ob nenadnem svidenju.

Dan se nagiba, mesto izteguje spet roke po njem. Fant se poslavlja.

»Pa srečno, dekle! Ne pozabi na najin majnik!« ji naroča, ko že nestrpno hrumi stroj pod njim. Lica ji gore kot rože na njenem vrtu. Ostra poteza se začrta fantu v obraz, ko stroj potegne. Še kratek pogled in že ga vzame dolga, bela cesta.

Zopet mu poje grmeča pesem ukročenega stroja.

Drugo jutro je spet v svojem laboratoriju pri vsakdanjem delu. Obrat hrumi, delavci hite med stroji, telefon brni. Na pisalni mizi pa dehte rože iz domače vasi in se smeje slika njegove zlatolaske. In ko zvečer trudno obsedi pri svoji mizi, mu zopet zapoje draga majniška pesem iz njegove vasi za gorami...

Francè Kunstelj

K P A S I J O N U

Prijazen dan je visel nad dolino. Luže po cestah so se sušile. Drevje je poganjalo nežno popje, češnje so s svojimi cvetočimi kronami pobelile loze tja do Movsarjevega in Storževega griča, dreni ob pristavah so živo rumeneli. Sinice, ščinkavci in kosi so že imeli uglašena grla, ko so drobili vsak po svoje v golem grmičevju. Čez Ljubljanski vrh so zavele gorke sape, da je človek začutil prijeten dih velikonočnih dni.

Izpod Svete Trojice se je utrgal vlak in odbrlizgal po ravnini. Francka se je peljala v mesto.

Božidar Jakac: Dolenjska vas.

Sedla je k oknu. V oddelku so sedeli gospodje in gospodične, ki so se bahato in kričavo smejale neslanim dovtipom. Dišalo je močno po parfumu, barvilih in vijolicah, ki jih je nosila neka dama, sedeča za Franckinim hrbtom. Čisto majhna se je zazdela Francka sama sebi v tej družbi, nerodno je tiščala v tankih rokah voznih listek, robec in nekaj drobiža, ki ji ga je blagajničarka na postaji odštela. Dežnik je položila ob oknu in se plaho ozirala po družbi. Zardela je, ko sta se z neko gospodično spogledale. Obrnila se je v stran in se zamislila v polje, ki je bežalo mimo. Računala je, koliko jo je stala dvosmerna karta in koliko bo plačala v gledališču. Ni mogla računati, zmedene številke so se ji pletle kakor sedemletnemu fantičku, ki jih prvič vidi na papirju.

Na tretji postaji sta vstopila dva moška in prisedla. Francki je bilo nerodno, pogledala je v okno. Fantina sta začela lupiti prijetno dišeče pomaranče in pirhe, ki sta jih nabrala pri žlahti in svojih znankah. Lupine sta metala pod klop. Enemu se je na očeh poznalo, da si ga je preveč privoščil.

»Kam pa vi, gospodična?« se je nagnil proti Francki in neprijeten duh mu je hušknil iz ust. Zardela je, boječe se je premaknila in dejala: »Pasijon grem gledat.« Zazdelo se ji je, da ni bilo prav, ko je povedala, kakor da je izdala sveto skrivnost.

»Pasijo-o-on!« se je fantinu iztrgalo iz hripavega grla. Zalučal je lupino pod noge in se nagnil na tovariševe rame.

»Pasijo-o-on! Kaj, ali boste za tisto, ki je Petra bezala, a? Ali pa vam je sveti Janez všeč, kajne, ha, pohleven je bil, pohleven pa zal. Pa...«

Prijatelj ga je sunil v bok, naj ne govori tako na glas, da še drugi slišijo.

Francka ni vedela, kaj bi odgovorila. Spoznala je, da ni vredna naslova gospodične, ker ima rjavo ruto na glavi pa kito in visoke čizme, ki jih je oškropilo blato. Samo pri Lukanovih so jo vikali, ko je prinesla prodajat motovilec in ji je gospa stisnila kovača v roke. Tresle so se ji težke ustnice in v lica je čutila vročino. Pomislila je na mater, ki je na veliki petek popoldne po dolgi bolezni spet vstala; ona bi gotovo zavrnila vsiljivca in mu vrgla v obraz, da se tako ne sme govoriti o Kristusovi žlahti. No, pa fantina sta na srečo kmalu izstopila. Vsi so pogledali za njima, kot bi ne imela pravice, voziti se z vlakom.

Vlak se je petič ustavil.

»Mesto«, je pomislila Francka, ko so se ljudje usuli na peron. Pazno se je ogledala, če ni morda

kaj pozabila na klopi kakor zadnjič, ko je šla v bolnico.

Stopala je po pločniku. Bala se je, da ne bi zašla, zato se je obrnila na križišču do stražnika. Rezko ji je dopovedal, da mora kar naravnost, potem na desno v ulico, ki si je ni zapomnila. Morala je vprašati še neko gospo, ki ji je ljubezno pokazala veliko poslopje.

Sonce se je prijazno smejalo gori nad visokimi hišami in obsevalo vlažne strehe. Po pesku so ležali olupki pomaranč, ki so se z njimi obmetavali mestni frkolini, čakajoč pred gledališčem na vstopnice. Ni še bilo odprto, pa je kazalo, da bo kar dosti obiska. Francka je stopila k deklici, na pol mestno oblečeni, in jo prijazno nagovorila. Pa ona se je obrnila, kot bi se zbala, in se pomešala med svoje tovarišice, ki so se spogledovale in si bahavo namigovala. Francki je bilo spet nerodno, stisnila se je za stebriče ob vhodu. Spet je videla pred seboj ona dva fantina, ki sta jo v vlaku dražila, in žalost bi kmalu zalila njen mali obraz, njene sive in drobne oči, ki so gledale kakor dva mladiča iz gnezda v pomladansko jutro. Pa pomislila je na nekaj lepega, česar še nikoli ni videla, na nekaj velikega, česar še nikoli ni slišala in občutila v svojem tako majhnem in plahem srcu. Lepo je bilo, ko je sijalo sonce, toda to sonce ni bilo tako toplo in prijazno kot ono na podstenju, na pristavi ali v lazju. Pa ni se za to zmenila, njene misli so šle drugam, v to visoko hišo in še dalje, sama ni vedela kam.

Težka vrata so se odprla in otroška drhal se je usula pred blagajno. Debel stražnik je moral miriti.

Pririla se je skozi gnečo in si kupila sedež.

Šla je in poskusila odpreti steklena vrata, pa ni šlo. Postala je in se znova uprla. Stražnik je pristopil in z debelo roko sunil v vrata. Pa še ena vrata so bila, spet ni znala odpreti. Na srečo je prišel uslužbenec, ji vzel zeleni listek in ji dopovedal, da mora na levo, ker tu, kamor hoče, je stojišče. Šla je.

Uslužbenec jo je popeljal v tretjo parterško vrsto in ji vzel listek. Boječe je prišla za sedežno desko, kakor je videla damo pred seboj, in sedla. Začutila je v glavi vročino, pa rute ni spustila na rame, sram bi jo bilo. Prednji sedeži so bili še prazni, od srede nazaj je bilo pa čutili, da je že vse zasedeno.

Ni se upala pogledati ne na levo ne na desno, mislila si je, da jo vse opazuje. Ko je nalahko zakašljala, je dela robec pred usta. Za njenim hrbtom so sedele visoke dame in gospodje. Zadišalo je po parfumu, barvilih in slaščicah, po svilenih

Družice. (Fot. Fr. Krašovec.)

oblekah, ki so zašumele pri vsakem gibu. Tudi pomaranče so dišale, samo ne tako praznično kot doma. Francka je zardevala od tega vročega ozračja.

Koliko bo vedela povedati zvečer materi in bratu, kaj vse je videla! O tistih fantinih ne bo omenila, tudi o stražniku ne, samo o onem uslužbencu, ki je bil prijazen z njo, pa o lepem in mehkem sedežu, rdečem žametu, o krasnem zastoru, ki ga je neprestano ogledovala. Pa kako svetlo je bilo v dvorani, vse v zlatih električnih svetilkah, vse tako mehko, toplo in lepo, lepo.

Čedalje bolj je strmela predse.

Zdajci je nalahko od nekje pozvonilo. Nestrpno je čakala, tudi druge je videla, da so se že nevoljno presedali. Ozrla se je na desno. Vse polno obrazov jo je gledalo doli iz lož in se smejalo. Pozvonilo je tretjič. Luči so ugasnile, le ob stranskih vhodih ob rdečih zavesah so mežikale majhne žarnice. Pričakovanje je leglo med gledalce.

Zastor se je neslišno dvignil.

Oder je zalila svetloba. Vse luči so se prelivalo v čudovitih barvah. Od daleč nekje so se zaslišali drobni in prijazni glasovi, ki so se porazgubljali v dvorani.

»Hozana! Hozana! Hozana!«

Francka je napeto poslušala in strmela v prihajajočo množico. Ni še videla takih ljudi, razen ko je gospod kaplan v šoli kazal svetopisemske slike, pa tu se ji je zdelo vse lepše, vse prijetnejše, vse bolj živo. Prikazal se je tudi Kristus in dostojanstveno stopal med svojimi učenci...

Ko je padel pod križem, jo je nekaj zbolelo v grlu, da je skoraj zastokala. Solze so ji stopile v oči...

★

Vlak se je premaknil in odpihal iz mesta. Tiho se je spuščal mrak na prostore senožeti, razore in kolovoze. Gole breze in jelše so brzele kakor plahe sence mimo.

Francka je sedela sama v oddelku. Strmela je v gluho noč, ki je požirala težak dim drvečega vlaka. Njene male misli so se kakor sladki spomini podile daleč, daleč. Še vedno je bila vsa utopljena v Pasijon. Vmes pa se ji je spovračala misel na mater.

Vozovi so butili drug ob drugega. Izstopiti je bilo treba.

Z dekletom je šlo sveto doživetje. Kot svetu odmaknjena je stopala proti domu.

Draga Krajnc

V BOLNICI

*Velika, obokana okna
strme kot široko razprte oči;
strme, a ne vidi jo
žalostnih juter in težkih dni.*

*A ko se znoči
in prsti elektriko zopet odvijajo,
ko vzdih bolnikov počasi zaspe,
vsa okna v prozorni luči zasijejo.*

*Tedaj ni več sten:
od postelj bolniških spe cesta
v prozoren in bel nedogled
in noč je prelepa — kot mlada nevesta!*

*Jaz pojdem v noč.
Ti pojdeš z menoj. Nebo je pokojno
kakor pred leti nekoč.
Drhteče stopajva v daljo prosojno!*

*In kakor pred leti nekoč,
v najtišji bojazni molčala.
Kar v najinih srcih trpko boli,
ne sebi ne svetu ne bova izdala...*

Božidar Jakac: Portret prof. dr. Fr. Ramovša (1935).

Ivan Zorec

IZ NIŽAV IN TEŽAV PO STARIH PAPIRIH KOTARJEVEGA NANETA.

17. Nazaj v nižave.

Tako. Z gospodično sva drobila domov. Ne pomnim več, kako mi je bilo, ko me je po ozkih ulicah in skozi gnečo zijalastih Ljubljancev molčé vodila v stanovanje, kjer je zame zmanjkalo prostora in ljubezni; vem le, da nisem več gledal hrumeče Ljubljane — pred očmi so mi migljali le domači ljudje, domači kraji.

»Mednje mi je spet iti,« sem čutil in sem bil tega žalosten in vesel. »Šolanje mi ni usojeno, pa je,« sem modroval sam vase. »Ali me je gospodična res vpisovala?« sem s pravo kmečko presojo dvomil. »E, preveč sem se ji zameril, ko sem jo splašil s tiste oguljene zofe in ji potlej tako po domače premikastil gospoda Frica.«

Doma jo je gospa nekaj po nemško vprašala. Gospodična je pokimala in se umaknila v sobo.

»V šolo, slišim, te niso marali,« mi je gospa rekla. »Kaj pa zdaj?«

Nič nisem odgovoril, prehudo mi je bilo.

»Zdaj je ura devet,« je spet dejala; »kar vzemi svoje stvari in lepo pojdi, da še pred nočjo prideš domov.«

Stisnil sem zobe, da mi jok ni ušel, molče pokimal in se ozrl po culi s perilom in tistimi cunjami.

»Počakaj!« mi je velela, šla v sobo in precej prinesla vrečo, ki sem ji v njej iz take dalje in tako težko prinesel fižola in ki je vanjo zdaj bila stlačena moja beračija. »No, kar oprtaj si jo in pojdi pa mater lepo pozdravi!«

Čudno čudno se mi je zdelo, da je bila vreča že pripravljena; jezičnost me je tiščala, gospe bi jo bil rad katero zabrodil, pa sem jo zamerljivo zamolčal in se poslovil.

Denarja sem imel dve mali dvojači, hoje pred seboj za osem ur, v želodcu pa dosti dosti same praznine in polna usta hudo lačne sline.

»Pot bo dolga,« sem se na Starem trgu spomnil pred neko pekarijo, »hlebec kruha si moram kupiti, da spotoma ne omagam.«

»Vzemi rajši žemelj,« mi je pek svetoval, »osem ti jih dam za eno malo dvojačo.«

»Saj res,« sem si mislil, »če so tako v ceno...«

Odvezal sem vrečo in jih potlačil vrh perila.

Še malo pa mi je Ljubljana bila za hrbtom. Pod noge sem dobil veliko cesto v naše dolenje kraje, pa vendar mi je bilo prebito hudo. Zdaj pa zdaj sem se spomnil matere in mi je bilo še huje. Reva mi je hotela pomagati do sreče in knjig, jaz pa se vračam ves nesrečen in ubog.

»Ne študent, hlapec mi je usojen,« sem se menil sam s seboj. »Ne pero in knjige, kopača in gnojne vile mi bodo v delež.«

Pot mi je postajala čezdalje težja.

V klancu pod Šmarjem sem stopil s ceste, počenil na mehko grivo, ki je zelenela iz rebri, odvezal vrečo in se goltavo lotil žemelj. Nekaj mehke in gobaste so bile, a v zobe sem bil zdrav in močan in lačen tako, da bi bil lahko zgrizel in požrl tudi vrečo in perilo in še kaj.

18. Socialist.

Mlatim, mlatim tiste zemlje, misli mi blodijo v Ljubljano in se ustavljajo v našem ubogem domku. Kar se spomnim, da bi z žemljami moral varčevati, saj me čaka še dolga dolga pot. Že sežem po vreči, da bi jo zavezal, pa ti stopi s ceste predme postaren mož z ogorelim in kosmatinastim licem. Po tleh vrže bisago, ki je bila podobna kumari in kakršna je tačas čez ramo bingljala potujočim rokodelskim pomočnikom in lahkoživim klatežem, sede obme in se mi domače nasmehne:

»Kaj pa ti, mladiček?«

»Počivam in južinam.«

»Vidim. Kaj se ti mara!«

Zasmilil se mi je.

»Če se vam ne zamerim, kar pomagajte,« rečem prav prijazno in mu ponudim vrečo, da bi si izbral žemljo.

»Lepo zahvalim, ne bom; prepuste so mi in presuhe.«

»Saj so res, a jaz si mislim, da prigrizujem klobaso, pa mi prav teknejo.«

»Odkod pa so ti te čudovite žemlje?« se bisagar zasmee skoraj na glas. — Povem mu.

»Pek te je ukanil dvakrat!« je brez smeha trdo zarobantil. »Prvič: za ta denar bi ti bil moral dati lep hlebec tečnega kruha, ki bi ti res kaj zalegel in ki bi bil današnje peke; drugič: vsilil ti je stare žemlje, ki jih skoraj nihče ne kupuje, pa če jih že, jih dobi devet, ne osem za malo dvojačo!«

Možak robanti, kakor da se je krivica zgodila njemu, in me naposled vpraša:

»I, kaj pa si iskal po Ljubljani?«

»Na uro sem šel gledat,« se posmehnem, ker mi ni bilo, da bi mu razkladal bridkosti svojega novega spoznanja.

»Tako? In zdaj veš, koliko je ura?«

»Zdaj pa vem, prav natančno vem.«

Zmoglo me je, vse sem mu povedal, čemu sem prišel v Ljubljano in kaj se mi je primerilo.

Moja jara možatost in domača odrezavost sta mu morali biti všeč, začel se je z menoj meniti, kakor da nisem več otrok.

»Fant, nikoli ne pozabi, kaj ti je gospoda storila, ko si se ji prvič zaupal! O, sama grdobija in krivica in lakomnost jih je, teh mestnih ljudi. Siromaka ukanijo, kjer le morejo. Malopridna mestna baba ti je mater okrala za tisti fižol, ki si ga, otrok ubogi, iz take dalje nosil tako težko, tebe, siromaka, pa še za veliko več: za velike želje in morda za srečo vse bodočnosti!«

Začel je spet kleti in pretiti gospodi in vsemu svetu.

»O, če bi bili složni kmetje in delavci, baje tarji in siromaki, kako kmalu bi se svet čisto predrugačil!«

Možata odrezavost me je minila, paglavsko sem molčal, čudnih bisagarjevih besed nisem razumel kaj prida. Zavezal sem vrečo in si jo oprtal. Vstal je tudi on. Moško sva si segla v roko in šla vsak svojo pot: on proti Ljubljani, jaz domov.

Spotoma sem mlel njegove besede. Kar se mi je posvetilo: Kaj nisem že bral, da se tudi med nami zbirajo — socialni demokratje? In še sem se spomnil, da jih je tisti list opisoval, kakor da so sami živi peklenščki...

»Socialist je!« sem verjel samemu sebi in sem bil prav ponosen, da sem videl pravega, živega

Božidar Jakac: Moja mati (1955).

socialista in da sem moževal z njim. »Socialist je, vendar ni nič napačen človek. Le hud je, nekoliko siten morda tudi, pa to le, ker je že v letih in ker mu je nemara bilo prebiti že dosti hudega,« sem ga v mislih še enkrat našel in mu spet moško stresnil roko: »Bog te obvaruj, ubogi mož!«

19. D o m a.

Krevsal sem dalje. Misli so pustile socialista in poiskale naš domek in ljube domače kraje. V usodo, ki me čaka tam doli, sem se vdal.

Ob cesti je stal križ. Odkril sem se in opazil, da mi je štula klobuka še zmerom vdrta po dijaški noši. Brž sem jo izpahnil in uščenil na tri vogale, da mi je klobuček spet dobil pošteno kmečko lice.

Mudilo se mi ni. Nisem hotel, da bi pred mrakom prišel domov in da bi že danes razkladal vsej vasi, zakaj sem tako hitro doštudiral.

In res je bila že trda noč, ko sem pritihotapil do naše hišice. Okna so mižala, domek je bil ves v temi.

Stopil sem pod okno in nastavljal uho. Niso še spali. Mati, sestra in bratec so tiho molili večerno molitev. Odkril sem se in se združil z njimi. Ob koncu molitve so, kakor zmerom, molili za očeta v Ameriki in »za — našega Naneta, da bi bil priden in da bi dobro izdeloval šole.«

Oči so me zaščemele, grlo se mi je stisnilo, v srcu me je bridko zapeklo. Ganila me je ljubezen, ki moli zame, in zbolela krivica, ki me je odgnala, kamor me je poslala verujoča in upajoča ljubezen.

Počakal sem, da sem se umiril, potlej sem potrkal ob okno.

»Kdo je?« se je strahoma oglasila mati.

»Jaz sem, jaz.«

Vsi trije so bušili na vrata in me potegnili v izbo. Od velikega začudenja so se me molče držali z obema rokama.

»Kaj je, za pet ran božjih?« je mati naposled jasknila z glasom, da še zdaj ne vem, ali je v njem bila žalost ali radost.

In sem povedal vse po vrsti, le tisto zofo sem pametno zamolčal in kako sem povaljal gospoda Frica.

Mati je dolgo molčala.

»Hm, kriva sva bila tudi midva sama,« je potlej rekla. »Če ne bi bila izčesnala, čemu prenašava tisti ubogi fižolek, naju tista ženska nemara ne bi bila premotila; drugod, vidiš, bi bila dobila ljudi, ki te ne bi bili odrinili. Pa kaj! Zdaj je že, kar je. Usojeno ti ni bilo, da bi se že letos šolal v Ljubljani. No, le nič ne maraj. Leto res pojde v zgubo, a vse se še dá popraviti, saj si mlad in zdrav. Če Bog dá, se drugo leto spet lotiva in storiva drugače, le zaupaj.«

Ljube materine besede so mi kar na mah s srca oprale madež, ki sta mi ga primazala zvito-repo mesto in gorjupo besedičje hudega socialista.

Z vsemi koreninami sem se spet pogreznil v naše ubogo nižavje.

20. Baraba.

Skozi naše kraje so tačas delali dolenjsko železnico. Dela in zaslužka je bilo dosti za tuje in domače ljudi. Inženirji in polirji, zidarji in drugi obrtniki so po večjem bili tujeji; tisti, ki so v zemljo rili, kamen lomili in vse vkup z vozički vozili k nasipom, so bili zgolj domačini iz bližnjih in daljnih vasi.

Inženirji in polirji so bili gospodje, vsem drugim je ljudstvo vzdelo ime — baraba. Sprva ni bilo v tem priimku nič zaničljivega; a ko so baharija z denarjem, družčina in priložnost med ljudi zasejale nekaj nečednih razvad in razuzdanosti, je beseda baraba dobila pomen malopridnosti ali zavrženosti.

V krčmi in prodajalni so barabe imeli veliko veljavo, vse se jim je prikupovalo, ker so radi za vino dajali in veselo zapravljali. Mojih vrstnikov je bilo že prav dosti med njimi.

»Kaj pa ti?« so se posmehovali meni, ki se še nisem oglasil za delo med barabami. »Ali boš kar le po knjigah brbral, ko bi si vendar lahko služil lepih denarcev?«

»Z njim ni nič,« so še drugi pikali. »Preučen je in preslabičen za delo med nami.«

»Pogospoditi se je res hotel in vsi smo že mislili, da nam bo novo mašo pel.«

»Pa so mu ondan v Ljubljani dejali, da je preneumen za to in naj jo le mahne gnoj kidat.«

Pesti so se mi krčile, ušesa so mi gorela, udariti sem hotel, pa smel nisem. Materi sem obljubil, da se ne bom pretepal, če bi me kdo dražil z nesrečno Ljubljano.

»Voljno potrpi, saj jim drugo leto vsem zaveževa jezik,« me je pametna mati krotila.

A zdaj me je očitek slabičnosti vendarle strašno pekel. Precej sem se lotil matere, da bi me pustila med barabe.

»Nak!« je odkimala. »Premlad si za tako delo.«

»Saj so še mlajši tam. In vsi zaslužijo po osem grošev na dan.«

»Zato se pa spridijo. Nikamor mi ne pojdeš!«

Vrstniki so zvedeli, kaj misli moja mati.

»Da, Nane je pač otrok,« so se spet posmehovali, »mati se bojijo zanj.«

»Morda ga še dojijo?«

»E, Nane, kar pridi, že preboš kako, samo cuclja ne pozabi, s seboj ga prinesi.«

Mati je videla, kako čez glavo mi je zasmeh. Odnehala je, rada, prerada me je imela.

Tako sem tudi jaz postal baraba.

Nekaj časa sem tolkel kamen za vdelanje in posip proge, a čez čas me je polir vprašal, ali sem navajen konj.

»Ne bojim se jih,« sem zvito odgovoril, da se mi kar zlagati ni bilo treba.

»Prav. Pojdi, s konjem boš vozil prazne vozičke.«

Tega odlikovanja sem bil prav vesel. Kaj menite! Z volom zna voziti vsak pastir, konja zapajo le hlapcu, močnemu, možatemu fantu.

Vrstniki so bili kar zeleni od togote, ko so videli, da je polir prav meni zaupal konja.

Naš del proge je bil nekoliko strm. S prstjo ali kamenjem naloženi vozički so po ozkem tiru vsak s svojim zaviračem sami drdrali do nasipa. Tam so jih razložili in spregli, vlak praznih vozičkov pa je konj vozil, odkoder so pridrdrali.

Zakaj ne jaham, so me dražili, ko sem za drdrajočimi vozički vodil konja. Na konju še nisem bil nikoli, a zdaj sem res kobalil hrbet ovčje krotkega konjiča in se napihoval v imenitni službi.

Med delavci se mi ni bilo dosti muditi, vsa družina mi je bil konj, ki sem pazil nanj in mu stregel.

Materi je bilo to všeč, češ, tako vsaj grdobij ne bom poslušal med barabami.

O, pa sem jih vendarle slišal dosti takih, ki sem jih že poznal, še več pa čisto novih in prav zarobljenih. No, kaj prida me niso mikale, saj sem jih slišal le po besedi, do dna jim nisem videl.

Ušesa sem bolj nastavljal pomenkom, ki so jih prožili delavci iz tujih krajev.

»Po veliki cesti bo posihmal trava rasla.«

»Da, voznikom odzvonil, krčmam ob cesti tudi, vse blago in ljudi bo vozila tale železnica.«

»Kmetje, ki so voznikom dajali priprego, bodo vsi ob zaslužek.«

»Hudo bo, hudo.«

»Siromak ostane siromak, železnica je potrebna le bogatinom.«

»Gospoda jo hoče, že ve zakaj.«

Bolj ali manj, kakor je pač dala beseda, so vreli zoper gospodo in bogatine.

V mislih sva se srečala s socialistom in si tovariško segla v roko...

Med barabami sem se hudo okrepil. Zdrav in močan sem bil kakor pravi fant. Roke so mi bile lopataste, svinjski pisker bi bil lahko pokril z njimi, in od dela zaguljene in žuljaste, da bi z golimi brinje obiral, če bi bilo treba.

Zavest, da mi je zaupana imenitna služba, me je močatila, da sem hlačal kakor res pravi dedec.

Knjig nisem pozabil; kadar sem le utegnul, sem buljil vanje. In prav te so me varovale, da me barabske kvante niso umazale in da se nisem čisto pobarabil.

(V drugo naprej.)

Milan Kajč

ONKRAJ MURE

SKOZI NOČ.

Zasnežena ravan je ležala pred sopihajočim strašilom, pršečim okrog sebe svetle iskre, ki so odskakovale od zmrzlega snega in risale po ledeno mrzlem zraku žareče niti in se pošastno križale. Tako so se križale tudi misli potnice, ki je opazovala igračkanje isker z nočjo.

Vlak je bil natrpan. »Gotovo bo jutri kje semenj,« je pomislila gospodična. »Mešetarji zbijajo opolzke šale, ki jih moramo nehote vsi poslušati. Še ropotanje koles jih ne preglasi.«

Neki dolgin z razmršenimi brki pod zakrivljenim nosom se je hvalil s svojimi junaštvi: »Le trije smo bili, ko smo se sprli s fanti vse vasi.«

Potem pa je popravil: »No, da, ne z vsemi, temveč s tistimi, ki so bili tedaj v gostilni. Gneča je bila vražja, da se nismo mogli prav spoprijeti. Še zamahniti nisi mogel prav s palico. Pa smo si pomagali z noži. Toda kaj smo hoteli trije proti tridesetim! In ni me sram priznati: vrgli so nas na cesto, bežali za nami in nas razgnali, da nazadnje nismo vedeli drug za drugega. No, zjutraj pa smo se le znašli v gostilni, poiskali klobuke, palice, zimske suknje in potem izginili iz vasi, da se nihče ne bi mogel smejeti našim okrvavljenim, razrezanim obrazom.«

Bledi obraz potnice kraj okna je ob poslednjih besedah še bolj pobledel, saj ni smela nič slišati o krvi, dasi je bilo za takele pretepače zdravo, da so jo včasih izkupili. Njene temne oči, katerih beločnica je bila sivkasta, so se za hip zaprle, nato pa znova zablodile skozi zamrzle šipe, da bi skrile v črni noči svoj trpeči izraz.

Potnica, ki je vdihavala neprijetni vonj, ki je puhtel iz prepotenih in zamazanih oblek sejmarjev in prekupčevalcev, je bila učiteljica v neki oddaljeni, od Boga zapuščeni vasi. V njej je zakopala svoje mladostne upe, ki so jim razočaranja postrigla peruti. Le iskra upanja je še tlela nad njenimi grobovi.

»Mogoče pa letos pridem odtod, bliže svojcem in življenju, vrednemu človeka, ki ni nikomur storil nič žalega.«

Polna upov je bila stopila pred gospoda, ki bi ji lahko pomagal. Njeni svojci niso imeli odličnejših znancev, da bi ji izposlovali premestitev. Na njene zmožnosti se ni nihče oziral. Tako si je morala pomagati sama.

Tresoč se po vsem telesu, je opisovala temu gospodu svoje bedno življenje, vendar ga njena zgodba ni mogla dovolj zanimati. Niti delca svojega trpljenja še ni izlila, ko jo je hladno prekinil. Po njenem grbastem hrbtu jo je oplazil poniževalen pogled, ki ji je govoril:

»Takih v trgu ne moremo rabiti, še manj pa v mestu.«

Znova se je obrnila proti zledeneli šipi in zakrila solze. Okrog nje so robantali mešetarji, se smejala dekleta, ki jim je ugajalo kvantanje možakov.

Ko je potnica vstala, da bi vzela s police težka kovčega, ji seveda nihče ni pomagal. Zavlekla ju je do vrat in čakala, da se ji na postaji odpro.

Oster veter ji je udaril v vroče čelo. Ko je stopila na sani, ji je stavil voznik večno isto vprašanje, ki ga ni še nikdar pozabil:

»Kaj je novega v mestu?«

Dvignila je glavo in se zazrla v daljo.

Božidar Jakac: Stara Ljubljana (1934).

»Nič posebnega,« je odgovorila zamišljeno.

Konj se je plašil odhajajočega vlaka in nemirno poskakoval. Potem so zdrčale sani. Učiteljica se je zavijala v ogrinjačo in si popravljala ovratnik. Enakomerno žvenkljanje kraguljčkov jo je zibalo v lahno omotico. Le včasih se je zdrznila, pogledala, kje je že, uprla oči v jasno, z milijoni zvezd posuto nebo in sklonila glavo.

Nenadno je zadrhtela in se ozrla naokrog. »Kaj pa, če se kdo bliža?« je pomislila v strahu. »V zimskem času so še podnevi napadli poštni voz, gospóda z veleposestva, denarnega pismonošo.« Toda nihče se ni bližal. Le suha veja je bila zaškripala v vetru.

Vznemirjala se je tudi zato, ker se ni mogla zanesti na voznika; kajti bil je še večji revež kot ona. Od svojega rojstva ni stopil na noge; bil je hrom. Če hoče do voza, se plazi po kolenih, sedeč na petah svojih hromih nog. In vendar nikdar ne toži. Trideset let mu je. Zdaj zakriva noč njegov odločni obraz, ki ga krasijo otožne, modre oči: za njimi se vselej skriva le ta želja: »Da bi vsaj enkrat lahko vstal!«

Ob njegovem trpljenju je učiteljica pozabljala svoje gorje.

Sani so hitele skozi vas, kraguljčki so nekje zdramili psa. Naposled se je prepoteni konj ustavil.

Še ko je stopala v svojo izbico, je učiteljica mislila na hromega moža. »Kaj zato, če sem malo grbasta,« se je tolažila. »Lahko sem še vesela, da ni bila narava z mano tako kruta kakor z njim!« Odleglo ji je, a vendar je vedela, da se je bol samo potajila. Tiha grenkoba v srcu je ostala.

BALADA O MLINU.

Jožku je ugajala samota, zlasti zdaj. Stopal je po stezi kraj Mure, ki ga je vodila k naslednjemu mlinu. Tudi tam ni bilo nikogar, dasi se je mogočno kolo premikalo, da je bobnelo daleč naokrog. Jožko je spremljal z očmi mogočen val, ki je zaplaval proti mlinskemu kolesu in se ob njem razbil.

»Tako se je razbilo tvoje življenje. In zdaj si pena, Janči,« je čustvoval. »Kakor tale val te je bila zanesla Mura pod mlinsko kolo. Le za nekaj trenutkov te je pogreznila, pa že si bil na površju, toda ne več ti, temveč tvoje truplo. Ljudje so potem govorili: 'Utonil je!', zdravnik pa je ugotovil srčno kap. Janči, tvoja

mati je blaznela, tovarišem so bile rosne oči, le meni ne, tvojemu prijatelju. Zakaj je bilo moje srce tedaj tako zakrknjeno?

Ko mi je Zora dejala, da si mrtev, mi je v prvem hipu celó odleglo. In tudi pozneje nisem žaloval. Tvoji znanci so šli v sprevedu za teboj, jaz pa sem se tedaj potikal po planinah. Vem, da bom za to morda dajal odgovor... toda srce je včasih trše od kamna!«

*

Bilo je leto pred prijateljevo smrtjo. Mračilo se je, ko sta sedela mladeniča v sobi. Janči je bil domačin, Jožko tujec, prišlek. Iz srednje šole sta se poznala. In zdaj sta se marsikdaj srečala.

Janči je bil nadarjen in Jožko ga je rad poslušal, saj je bil nekaj starejši od njega, bolj dozorel, zlasti pri ženskah. In o njih sta se tedaj precej pomenila. Nekatero teh so zdaj že gospe, mamice, vsega spoštovanja vredne.

V sobi se je stemnilo, da Jožko ni videl prijateljevega obraza. Toda prepričan je bil, da mu gori, kajti nenavadno navdušeno je govoril:

»To ti je dekle! Poznal sem jih že dosti, pa kaj mi je do njih! Odšle so mimo mene kakor igralke na platnu. Toda Zori bi položil svojo svobodo k nogam; le če bi jo hotela, kajti ljubim jo! Ti ne veš, kakšno dekle je to. Ko bi jo videl!«

»Ne vzbujaj moje radovednosti,« se je nasmehnil Jožko.

Prijatelj je odšel in Jožko ga je spremljal. Janči je še vedno govoril o Zori. V Jožku je raslo zanimanje.

Potem ko je prvič videl Zoro, sta se bila v njem prijateljstvo in samoljubje. Ko jo je bolj spoznal, je zmagalo samoljubje.

Vračala mu je ljubezen. Toda Janči mu je znova govoril o njeni ljubezni. Kajpak se je vžgala v Jožku ljubosumnost. Do neznosnosti!

Potem je Janči izdihnil pod mlinskim kolesom. Jožko pa ni žaloval za njim. In tudi ne bo, dokler bo ljubil Zoro. Šele ko bo prešla ljubezen, bo pomolil na prijateljevem grobu.

Zdaj sloni ob plavajočem mlinu. Misli se mu umirjajo. Kakor da se mrka preteklost z vsakim pljuskom lopat na trhkem mlin-skem kolesu razbija v pene...

Božidar Jakac: Novo mesto (1951).

Bogdan Kazak

HRIBOVEC V ZDRAVILIŠČU

Zelo nejevoljen na sploh in posebej še sam nase sem se vračal od zgodnje maše v gostilno, kjer sem prenočil. Zdel sem se bolj smešen kakor tisti Ribničan, ki se je po brezuspešnem iskanju izgubljene kobile vračal iz doline, dasi je dobro vedel, da tja ni zašla. Že prejšnji dan sem namreč bral neugodno vremensko napoved, tudi opazovanja oblačnosti med Ljubljanskim vrhom in Krimom so odločno kazala na dež, vendar sem se napotil v soboto zvečer v hribovsko vas, da bi mogel že v nedeljo zjutraj »vzeti pot pod noge« in do večera dovršiti daljši gorski pohod.

Pred mašo je pomladno sonce nekako zlovoljno pripekalo. Med mašo se je nebo stemnilo, po maši pa je že pošteno lilo. V gostilniški sobi sem se stisnil v topli zapeček in ugibal, kaj bi.

Prišel je gospodar in dobre volje sam pri sebi hvalil Boga, da je poslal prepotreben dež, saj je ostala zemlja v hribih brez mokrote, odkar je skopnel sneg.

»Kako bo kaj z vremenom danes?« sem ga vprašal.

Obraz se mu je hotel hudomušno nakremžiti, a mož se je obvladal in prijazno odgovoril: »Tako bo, kakor je, dokler ne zapade sneg.«

»Do pozne jeseni ali zime da bo pri vas deževalo?« sem se zavzel šaljivo.

»Ne, ne, samo do drevi ali do jutrišnjega večera. Potem pa pride pomladanski sneg, ki je

v hribih navaden in potreben, saj mu pravimo kočarski gnoj.«

»Škoda, da ni prišel že včeraj ali počakal do jutri,« sem zagodrnjal.

Naročil sem si čaj in čakal in v čakanju ob topli peči trdno zadremal.

★

Zdramil me je velik direndaj. V prostorno gostilniško sobo so se gnetli hribovci, prihajajoč od pozne maše. Zunaj je lilo zdržema, zato je marsikdo rajši zavil v gostilno ko na daljno pot domov.

Nenavadno zgovorni so bili možje, saj hribovec je redkobeseden. V gostilni je bil tak brbot kakor v kotlu, ko se na debeli četrtek kuha v njem prašičja glava. Ta primera mi je šinila na misel, ker je takrat močno zadišalo iz kuhinje po prekajenem mesu.

Z vzvišenega sedeža sem brž spregledal gostilniško družbo, ki ji je bil središče žilav možiček v pristni hribovski noši. Vsi drugi so vanj tiščali s pozdravi in vprašanji, kakor da se je pravkar vrnil mednje »stric iz Amerike«.

Na dolgo mizo, kjer so se okoli nje stiskali očanci, sta priromala dva bokala vina. Na možičkov mig je postavil gostilničar tudi na manjšo fantovsko mizo tretji bokal.

»Živio, oča Jurij!« so vpili objestni fantje kakor za stavo.

Medtem so si možje natočili kozarce, nazdravljali drobnemu možičku, pivskemu gostniku, trkali

med seboj in polivali, da je bila bela javorjeva miza polna rdečih luž.

Med ropotom klopi in stolov so pivci posedli. Eden od starejših možakarjev se je namenoma odkasljeval, da se je polegel trušč, potem pa vreščal: »No, no, dajte no, poslušajmo no, kaj nam pove Jurij z Drče! No, marsikaj se je slišalo o tvojem zdravljenju, Drčar, no, zdaj pa nam sam razodeni, no, kako so te čimžali v mestu, no! Najprej, no, Drčar, na tvoje zdravje!«

»Bog te živi, Jurij! Živio, oča Drčar!« se je razleglo vsevprek, kozarci so žvenketali in se praznili, a nobeden ne za dolgo, ker jih je gostilničar sproti nalival.

Slavljenec, Jurij Drčar, se je zadovoljno mugal in si gladil košate zalisce. Ko je vsa družba utihnila in se vanj zazrla, si je potisnil širokokrajni klobuk na tilnik, da se je pokazal nad gladkim čelom gost šop temnih, komaj sivečih las, in spregovoril s podsmešnim glasom:

»Zgodbo o zdravnikih hočete slišati, prijatelji? Prav! Morda bo komu v prid, kar sem skusil sam na svoji koži.«

»Seveda, seveda hočemo!«

»Odkar mi je Bog vzel Meto, je pri nas na Drči puščobno in vse narobe. Če mi je kdaj želodec ponagajal, kar se je dogajalo samo, če sem bil kaj časa po opravkih zdoma, pa mi je Meta brž skuhala kakšne rože in kmalu je odleglo. Pa sem se kdaj v gozdu pretegnil ali premočil, pa me je odrgnila s kakšno mažo ali ogrela z oparkom senenega droba ali smrekovih vršičkov in dobro je bilo, če ne drugi dan, pa tretji. Zdaj pa me je že doma poboleval želodec, trgalo me je v križu in plečih, spati nisem mogel več, zjutraj sem kašljal, v vsak hrib mi je zapiralo sapo.«

»Kaj nimate nič otrok, da bi vam postregli?« se je oglasil nekdo iz kota.

»Vsi so odšli z doma! Mica gospodinji na Luži, komaj da oganja kmetijo in kopo otrok. Janez pase duše, Marko deli pravico, Jurija pa, komaj se je poročil na dom, je vzela vojska. Snaha je ostala brez otroka in čakala petnajst let. Ker po Jurijevi smrti ni hotela vzeti takega, ki bi bil nam povšeči, smo jo izplačali in poročila se je proč. Tako sem na kmetiji sam, gospodinji nam brljava Urša, ki komaj loči metlo od burkel, pomagata hlapec Jernej in pastir Matevžek. Res me vabijo otroci k sebi, a jaz se ne morem ločiti s kmetije, na Drči sem zrasel, na Drči umrjem.«

»Pusti domače stvari, Jurij, povej nam rajši, kako si se zdravil. Pa namoči si jezik, Drčar! Bog živi!«

Sledilo je zopet nazdravljanje in trkanje.

»Saj res sem zašel vstran!« je nadaljeval Jurij. »Kaj me pa motite! Tako je bilo pred božičem, ko sem imel opravka pri sodniji, da sem stopil do zdravnika, ki mi je nekdam otimal ženo in otroka pri prvem porodu. Postaral se je mož, da sem ga komaj prepoznal, on pa mene ni. Vidi slabo, sliši malo, da sem mu komaj dopovedal, kaj vse me je prignalo k njemu. Bil je videti nataknen, na vse moje pripovedovanje je majal z glavo, pogledal mi je jezik, potipal žilo in pikro rekel: 'Oča, na peč zlezite in vzemite rožni venec v roke!'

'Tako zdravljenje je morda bolj potrebno vam ko meni,' sem mu zabrusil v obraz, vrgel velikega kovača na mizo in odšel.«

»Imenitno, Drčar!« »Živio, oča Jurij!« je donelo po sobi.

»V gostilni sem pri kosilu zvedel, da bolniki ne zahajajo več radi k staremu zdravniku, ki da prihaja na otroško pamet, mlajšega zdravnika pa šele poskušajo; kdor le more, hodi v mesto, kjer je premetenih zdravnikov na izbiro.

Tiste zdravnikove besede so me tako pogrele, da sem poslal domov marenj, naj me ne pričakujejo pred koncem tedna in da sem se takoj napotil v mesto.

Na postaji se mi je prišutilil gosposko oblečen človek zrelih let in poizvedoval, kaj me je zaneslo v mesto. Ko človek dandanes ne ve, s kom ima opravka, sem mu kar odkrito povedal, da iščem dobrega zdravnika. Prijazni gospod je bil očitno vesel, da mi je mogel postreči z zaupnim nasvetom, in me spremil k zdravniku, ki da je najboljši v mestu in vsej deželi.

Mestni zdravnik je bil popolno nasprotje domačega odurneža. Sočutno me je poslušal, ljubeznivo povpraševal po tem in onem, rekel, naj se slečem, potem ogledoval, pretipaval, trkal, poslušal in nekaj sam s seboj godrnjal, ali po latinsko ali latovsko, ne vem. Ko sem se oblačil, je premetaval debele knjige s police na mizo in nazaj, potem mi je velel sestiti na naslanjač, snel naočnike in mi s prodirnim pogledom povedal, da sem prišel do njega prav zadnji čas, ko se dá še kaj napraviti. V zdravilišče naj grem, kjer zdravi on bolnike nevarnejše vrste, kakor sem jaz, in sicer takoj, da ne bo nepopravne zamude, sicer da odklanja vsako odgovornost. Bil sem v mučnem precepu.«

»Jaz bi se izmuznil,« je pripomnil starešina družbe.

»Tudi jaz bi se bil rad, a takrat sem bil tako zbežan, da sem samo vprašal, koliko časa bo trajalo zdravljenje in koliko denarja bo treba zanj. Zamahnil je z roko, češ da so to malenkosti zame in da mi vse podrobnosti povedó v zdravilišču.

Napisal mi je pismo in me poslal v zdravilišče, kjer da me v osmih dneh preišče do mozga.

V zdravilišču so me že pričakovali. Plačati sem moral za osem dni naprej, za vsak dan stotak in kovača.«

»Ooo! Tako drago!« so se vsi čudili.

»Počakajte, prijatelji, pride še lepše! Dali so mi gosposko sobo in me po zdravnikovem naročilu poslali v kopalnico. Ponevedoma sem se močno oparil v tistem železnem koritu, da sem se nehote spomnil lesenih korit, ki jih imajo naši dolinci za parjenje prašičev.

Zvečer je prišel v spremstvu zdravilišnega zdravnika moj zdravnik, ki je učeno in odvažno razlagal, kaj vse je staknil na mojem edinstvenem primeru in kaj vse naj napravijo z menoj. Oni je samo kimal, časih, tako se mi je zdelo, da mu je šlo na muzanje. Meni se je delalo inako. Določila sta vrstni red pregledovanja, ki naj bo na klinični višini.«

»Kaj pa je tisto: klinično? Ali prihaja beseda od klina ali zaklinjanja?« je vprašal zagoveden fantalin.

»Najbrž bo prišlo na preklinjanje!« je pristavil drugi, nakar je vsa družba bušila v krohot, celó Jurij se je zarežal. Vnovič so zazveneli kozarci.

»Težko je kaj povedati takim burkležem,« je nadaljeval govornik, ko so možaki pomirili objestne fante. »Klinika pravijo takšnim bolnicam, kjer doumevajo boleznin in na bolnikih preskušajo zdravila. To sem tudi jaz zvedel šele v zdravilišču od sester usmiljenk.

Dobil sem dobro, gosposko večerjico. Stožilo se mi je po kaši s krlji in po domu. Zlezel sem v posteljo, ki pa je bila zame premehka in pretopla, da sem se do zore preobračal v njej in jo vso ražkopal. Zaspal sem šele proti jutru in zaspal tudi osmo uro, ko bi se moral tešče zglasiti pri zdraviliščnem zdravniku.

Ustrašila se je sestra, ki me je prišla klicat in videč razkopano posteljo vprašala, če mi je bilo ponoči hudo. Pomiril sem jo, češ da ne morem zlepa zaspati v tujih posteljah. Obljubila mi je za zvečer dobro uspavalo.

Hudo me je zdelal zdravnik, ko mi je preiskoval želodec. Zgatil mi je za palec debelo gumasto cev v želodec. Davilo in dušilo me je tolikanj, da so me morali na stolu privezati, sicer bi jim potrgal in polomil in zbil vso tisto šaro!«

»Škoda, da je niste!« se je oglasil nekdo od fantovske mize.

»No, želodec je bil prazen in čist. Dali so mi čaja in kruhek, čez eno uro so me hoteli znova

trpinčiti s tisto peklensko cevjo, češ da morajo dobiti iz mene vso tisto reč, da vidijo, kako prebavlja želodec. Jaz pa sem si vtaknil kazalec globoko v golt in brž so imeli v stekleni skledi vse, kar je bilo prej v želodcu. Spravili so tisto gnusobo v steklenico in jo poslali nekam v preiskavo. Naročili so mi, naj do prihodnjega jutra opravljam oboji potrebi v določeni posodi, da bodo mogli natančno preiskati, kako delujejo obisti in črevo.

Opoldne me je obiskal moj zdravnik, ki me je radi jutrnjega mučenja potolažil, češ da ne bo več neprijetnosti.

Tretji dan so me stradali do čez poldne. Dali so mi skodelico puste bele kaše in me poslali v temnico, kjer je tretji zdravnik gledal skozi mene proti čudni svetilki in črtal na zeleno razsvetljeno ploščo. Takemu presevanju pravijo rentgenovanje, kakor me je poučila usmiljenka. Drugič me je pregledoval čez pol ure, potem znova čez tri in čez šest ur spet.

Četrty dan mi je moj zdravnik razložil izid preiskav: želodec da imam zdrav ko volk, črevo kakor konj, pa brez glist ali trakulje, tudi obisti da so zdrave kakor pri ribi. Odslej so mi dobro stregli z jedačo in me poslali na sprehod po mestu, da bi laže spal in se bolje pripravil za nadaljnje preiskovanje.

Peti dan je moj zdravnik pripeljal k meni še četrtega zdravnika, ki da se najbolje razume na srce in kri. Trkal me je po prsni, poslušal, ukazal po vojaško počepati in spet poslušal, meril na nadlahteh, koliko krvi imam, tipal žile, naposled me je vzel s seboj v temnico in mi presvetlil prsi. Na razsvetljeni plošči je zarisal senco srca in žil. Rekel je, da imam srce nekoliko pretegnjeno, sicer zdravo in za svoja leta prav dobro ohranjeno, le krvi da je malce preveč in da se naj dam puščati.

Šesti dan mi je zdraviliščni zdravnik nabodel žilo in odtakal kri. Saj me prav za prav ni dosti bolelo, a zgodilo se je, ne vem kako in zakaj, da sem se nenadoma onesvestil in telebnil s stola. Zavedel sem se v postelji s povezano glavo, usmiljenka mi je povedala, da sem si pri padcu razbil čelo, ki so mi ga lepo zašili.«

»Saj imaš res dolg obrunek na čelu, Jurij,« je pritrdil najstarejši očanec.

»Koliko so vam plačali za rano?« se je oglasil znani porednež.

»Okrepčaj se, Drčar! Na zdravje!«

Ko se je polegel hrušč, je Jurij kakor v zadregi nadaljeval: »Zdravnik me je tolažil, da se dogajajo takšne nevšečnosti rade pri možeh, ki niso vajeni gledati krvi.«

»Saj menda kedaj koljete na Drči in so vam oči vajene krvi, oča Jurij!« je oponašal zago-vednež.

»Molči, gobezdalo zeleno!« se je razhudil Jurijev sosed. »Živalska kri je živalska, človeška je človeška in še moja je drugačna ko tvoja, negodé jezikavo! Ti, Drčar, povej zgodbo do konca!«

»Tisti in naslednji dan sem polegaj, ker sem bil omotičen. Rekli so mi, naj le mirujem, da se možgani odpočijejo od pretresa.

Tako je prišel in potekel osmi dan, ko sem ležal s poškodovano glavo v zdravilišču. Tak nisem mogel domov, tudi preiskovanje še ni bilo dovršeno. Založil sem zdravilišču denar za nadaljnjih osem dni.

Deveti dan je prišel moj zdravnik z novim, petim zdravnikom, ki da je najboljši strokovnjak za pljuča. Ta je dognal, preiskujoč me v moji sobi in v temnici z rentgenom, da imam prva znamenja nahuhe, sicer pa da je meh dober, ki bo držal sapo še dvajset, če ne trideset let.

Deseti dan je poslal moj zdravnik šestega k meni. Ta mi je pregledal in prepihal vse luknje v glavi, da se mi je začelo kar vrteti. Rekel mi je, da imam srednjo kost v nosu, ki ji pravijo pretin, skrivljeno in zadaj v nosu nekakšno divje meso, zato da pride jutri to stvar iztrebit in kost uravnati.

Ne meni! Rezati se ne dam, sem mu odgovoril tako odločno, da je mož osupel in odšel.

Še tisti dan popoldne me je obiskal sedmi zdravnik, ki se razume na zobe. Čudil se mi je, da jih imam vse in čvrste razen dveh, ki se mu zdita nagnita in bi jih trebalo izčistiti in zaliti.

B. Jakac (po Moralesu): Pietà. (Voščilnica.)

Zahvalil sem se mu za skrb in pristavil, da si hribovci dajemo izdirati zobe, kadar nas bolé, sicer jih puščamo v miru.«

»Dobro si se jih otepal, Drčar!« ga je pohvalil bližnji očanec, drugi pa so vpili živio in pili.

»Enajsti dan je prišel moj zdravnik k meni zelo slabe volje. Ošteval me je, da sem trmast in zarobljen, ker ne poslušam najjemenitnejših zdravnikov. Radi trganja po životu in udih da je treba iztrebiti vse, kar ni prav v nosu ali zobeh, zakaj iz takih majhnih nakaz se širi trohnoba po krvi in dela vsakovrstne nadloge. Ker se mu nisem vdal, da bi me obdelovali s tistim zoprnim orodjem, in zahteval samo zdravilo, ki jih prenaša pošten hribovec, je po kratkem premišljevanju napisal zdravilo za čiščenje krvi in naročil, naj ga dam že danes kupiti, da ga bo imel jutri pri rokah.

Presneto sem se zavzel in praskal za ušesi, ko sem moral odšteti nad dva stotaka za majhno škatlico.

Dvanajsti dan zjutraj mi je zdraviliščni zdravnik odvzel obvezo z glave in pobral šive s čela. Lep spomin sem dobil! Potem je prišel moj zdravnik in mi vsebino ene izmed cevčic v škatli brizgnil v debelo meso. Meni je velel, naj se zdržim sobe, sestri pa naročil, naj mi meri toplino vsaki dve uri.

Čez eno uro me je začelo mraziti, čez dve uri sem trepetal kakor še nikoli niti v najhujši zimi, kasneje se je mraz sprevergel v vročino, ki me je kuhala posebno v glavo, da mi jo je kar raznašalo. Proti večeru mi je toliko odleglo, da sem mogel stati na nogah. Oblekel sem se in v mraku zapustil hišo. Tako sem bil jezen sam nase in razjarjen, da sem odšel brez slovesa, zakaj če bi kaj govoril s kom, bi ne rabil lepih besed. Tudi za založeni denar mi ni bilo mar, naj ga le obdržé, sem si mislil, samo da pridem v svoji koži domov!

Prišel sem na železniško postajo in štel drobiž za vozni listek. Pa je pristopil stražnik, me potegnul za rokav in povabil, naj grem z njim na stražnico. Zaman sem se izgovarjal, naj me pusti na vlak, ker se mi silno mudi domov. Na stražnici so mi povedali, da so dobili od znanega zdravnika ovadbo, češ da hočem ukaniti njega in druge za velik znesek, sicer ne bi bil skrivaj pobegnil iz zdravilišča. Nič ni pomagalo moje ugovarjanje in pojasnjevanje, moral sem v zapor.«

»O, grdobija mestna! Pa da niste nikogar kresnili po glavi? O, pošast peklena!« se je ogorčevala pivska družba vsevprek in pila.

»No, drugi dan so me odvedli v pisarno, kjer je bil moj zdravnik, ki me je dal zapreti. Res, ni veliko manjkalo, da bi ga bil česnil. On me je

tožil, da sem ga hotel oslepariti za dvanajst jurjev, kolikor znaša račun njegovega zdravljenja in preiskovanja strokovnjakov, jaz pa sem pokazal potrdila zdravilišča, da sem pošteno plačal za šestnajst dni, za štiri dni več, kakor sem bil pri njih v zdravljenju. Tisti gospod, ki naju je zasliševal, se je poredno nasmehnil. Zdravniku je rekel, da spada zadeva pred sodnijo, meni pa, naj grem svojo pot, kamor hočem.

V veži tiste hiše sva se z zdravnikom pričkala. On je grozil, da me izroči najbolj brezobzirnemu odvetniku. Jaz sem odvrnil, da ga bom tožil, ker me je po nemarnem spravil v življenjsko nevarnost. Prišli so stražniki in naju oba nagnali na cesto. Posvetilo se mi je v glavi, da bi utegnil imeti sitnosti, saj škrici držé radi skupaj, da je tisto, kar sem plačal, morda res samo za bivanje in prehrano v zdravilišču in da treba zdravnike plačati posebej. Zdravniku sem rekel, da ne pride zlepa do plačila, ker sem kot kmet pod zaščito, in da se mi zdi njegova zahteva previsoka in da bom dal po izvedencih določiti, če so zahteve primerne za trdega hribovca. Mož me je začel debelo gledati in sam od sebe popuščal od svoje zahteve. Medtem sem segel v notranji žep telovnika, kjer sem imel hranilno knjižico za pet jurijev, in mu jo izročil. Pogledal je vanjo in jo spravil. Molčé se je obrnil in odkorakal, jaz sem jo zavil proti domu, olajšan za sedem jurijev!«

»Draga šola!«

»Nič predraga, vsaj vé, da je zdrav!«

»Trden si, Drčar, da te sedem zdravnikov ni moglo ugonobiti! Zdaj pa, Jurij, poišči si kar nevesto! Tudi mlada se ne bo obotavljala nobena, če jo povabiš za gospodinjo na Drčo!«

V ta direndaj je zazvonilo poldne. Vsi so umolkni in se odkrili. Gostilničar je glasno molil angelovo češčenje, drugi spodobno za njim. Možaki so se vzdignili in s trkanjem poslavljali od govornika, tudi fantje so izpraznili ostanke in odšli.

V gostilniški sobi sva ostala dva, Jurij Drčar in jaz. Gostilničar je prinesel obema kosilo, ječmen s prekajenimi rebrci in kislo repo, prisedel je tudi sam k Juriju, jaz sem bil na drugem koncu in buljil skozi okno. Zunaj je še deževalo, dasi se je časih hotelo na nebu posvetiti.

Možaka sta se bolj tiho zgovarjala, jaz sem pa legel za peč in zaspal. Popoldne so prišli novi gostje, ki jih je Jurij tudi napajal. Ko se je nekoliko prevedrilo, sem jo urno ubral navzdol proti železnici in dohitel zadnji vlak. Nič kaj žalosten nisem bil radi zamočenega izleta, saj sem dosti zvedel...

Vinko Möderndorfer

NARODNE PRAVLJICE

NA DREVESU BREZ IMENA.

Bilo je čuda visoko drevo, kakršnega še ni videl svet in ga ne bo. Raslo je proti nebu kakor dim goreče zemlje. Videti je bilo samo deblo, listja in vej pa ne. Če si gledal to drevo in iskal vejevje orjaka, si zagledal sonce, vejevja pa ne. Ljudje bi bili radi vedeli, kako je ime velikanu in kakšne veje in liste ima.

Mnogo let so iskali junaka, ki bi se upal splezati na drevo vsaj do prve veje. A vse je bilo zaman, takega niso našli. Nekega dne pa se je zglasil pri njih čisto vsakdanji človek, pastir. Prišel je iz daljnih južnih krajev in obljubil, da jim izpolni dolgoletno željo. Zahteval je dobro plačilo, če delo izvrši, prej pa še: tri sekire, vrv, ki bi segala do najvišje gore, in orla, ki bi mu, na vrv privezan, donasal hrane. Pobotali so se in pastir je šel koj na delo. Opasal si je vrv, vsekal s prvo sekiro v deblo, stopil na uho sekire, zasadil drugo sekiro nad glavo in izdrl prvo. Tako se je pomikal po gladkem deblu v višino. Plezal je dan in noč. Kadar ga je opomnil glad, da je minil na zemlji dan, je potegnul za vrv in zaužil hrano, ki je bila privezana na njej. Ko je došel do take višine, da vrv ni več segla do tal, mu je hrano nosil orel. Užival je večni dan. Po sedmem letu je tudi orel izostal; ni mu več prinašal hrane.

Ko je minilo baš sedem let, kar je bil začel plezati po deblu, je prišel do prve veje na dre-

B. Jakac: Velikonočna voščilnica.

vesu. Tedaj ga je pa zaskrbelo, ali naj to prvo vejo odseka in se spusti zopet po gladkem deblu nazaj na zemljo, ali pa naj rajši pogleda še v vrh drevesa. Hrane ni več dobival in tudi ni upal, da bi zmoget še pot nazaj. A vendar ga je mikal tudi vrh drevesa brez imena, zato se je odločil, da nadaljuje pot v vrh. Komaj je stopil na zadnjo vejo, že je stal na trdnih tleh, drevesa pa ni bilo več. Okrog njega se je širila velika ravnina in nikjer ni bilo ne drevesa ne hribčka. Stemnilo se je medtem in pastir ni vedel, kaj bi. V daljavi je zagledal luč in šel v njeno smer. Svetloba se je večala, čim bliže je prihajal, in končno se je znašel pred gradom, ki je imel razsvetljeno samo eno okno. Prav previdno se je oknu približal in poškilil v sobo. Ob mizi je slonela lepa žena in si, globoko zamišljena, podpirala glavo z dlanjo. Ojunačil se je in potrkal.

Žena ga je ogovorila: »Mladenič, odkod prihajaš in česa iščeš tukaj?«

»Službe iščem in prenočišča. Plezal sem sedem let po neznanem drevesu, stopil končno na to zemljo in sedaj ne vem, kam bi se dejal.«

Žena ga je prenočila in mu ponudila službo hlapca: »Ne boš imel veliko dela. Oskrboval boš tri konje: bronastega, srebrnega in zatega. Če boš skrbel zanje, boš dolgo pri meni. Dobro se ti bo godilo, miza bo vedno obilno pogrnjena za tebe in imel boš, kar si boš pozelel.«

Pastir je igranje opravljal svojo službo. Krmil in snažil je bronastega, srebrnega in zatega konja. Delo je opravljal z lahkoto, konji so ga imeli radi. Ni si želel lepšega in prijetnejšega dela na svetu. Kot blisk je minil teden in v nedeljo zjutraj je gospodinja naročila hlapcu, naj sam varuje dom in konje, dokler se ona ne vrne od maše. Prosil jo je, da bi tudi on smel iti v cerkev, ker že sedem let ni bil pri maši. Gospodinja pa se ni zmenila za njegovo prošnjo in je odšla.

Hlapec se je žalosten napatil h konjem. Bronasti konj ga je vprašal, zakaj je tako čemerren. Hlapec mu je potožil, da ga gospodinja kljub temu, da že sedem let in sedem dni ni bil pri maši, ne pusti v cerkev. Konj ga je potolažil: »Pojdi v pritličje v drugo sobo! Tam najdeš obleko častnika. Obleci se in odjahaj z menoj k cerkvi, me tam priveži h grmu in pojdi v cerkev. Ko bo duhovnik napravil križ, pa moraš biti že na meni, da te ne zasači gospodinja.« Pastir je napravil vse po njegovem nasvetu. Komaj je po maši položil obleko na prejšnje mesto in privezal konja, je že bila tudi gospodinja v hiši.

Drugi teden je minil še hitreje ko prvi. Hlapec je kajpak upal, da bo to nedeljo gospodinja

varovala dom in njega poslala v cerkev, a motil se je. Sama je odšla v cerkev, on pa ves potrt v hlev. Tedaj mu je povedal srebrni konj, da v prvem nadstropju v drugi sobi najde obleko višjega častnika, ki naj jo obleče, njega zajaha v cerkev ter napravi prav tako kakor prejšnjo nedeljo. Slušal je, a predla mu je že huda, kajti gospodinja je bila urnejša kakor minilo nedeljo. Vendar pa je še vse spravil, preden je prestopila domači prag.

Tretjo nedeljo se je sicer sprl z gospodinjo, a vendar je moral ostati doma, češ da mora gospodinja opraviti tudi spoved. To pot mu je pomagal zlati konj iz zagate: »Pojdi v drugo nadstropje v tretjo sobo, kjer najdeš obleko generala. Napravi se in odjahaj z menoj k cerkvi. Opravi pa tudi ti spoved in obhajilo in skrbi, da se še pravi čas vrneva. Gospodinja namreč dvomi, da si zadnji dve nedelji varoval dom.«

Hlapec se je razveselil, češ, tretjič gre rado, kar se pa tokrat ni zgodilo. Jezdec je imel smolo. Konopec, s katerim je bil privezan konj, se je nerodno zavozljal in še preden je mogel pastir skočiti na konja, je že stala gospodinja poleg njega: »Koliko mi pa misliš zapraviti, ko greš, hlapec, z zlatim konjem k maši, gospodinja pa peš!« Odjahati je moral proti domu prav počasi poleg gospodinje in pogoltniti marsikatero grenko. Navsezadnje pa je bil še v hudi zadregi, ko mu je na pragu rekla gospodinja, naj njo sedaj vzame za ženo, če že jaha njenega zatega konja. Nekaj časa ni vedel, kaj naj na to odgovori; zavoljo lepšega se je nekaj časa branil, nato pa privolil. Že teden nato sta se peljala k poroki v lepi kočiji, v katero so bili vpreženi v sredi zlati, na desni srebrni, na levi pa bronasti konj. Njemu se je zdelo vse čudovito lepo. Na zemlji je videl že nešteto porok, a vse so bile podobne druga drugi kakor dinar dinarju. Vsaka nevesta se je pri poroki cmerila, čeprav je poprej sama silila v zakon, kar se je le dalo. Res je bilo, tudi njegova nevesta se je jokala, pa kaj zato; takih konj pa le še ni videl svet pred poročno kočijo.

Minilo je sedem dni po poroki in mladi gospodar je mislil, da popelje svojo ženo s krasnimi konji v cerkev. Toda žena je zahtevala, da ostane doma in varuje hišo, sama pa pojde peš v cerkev. On bo pač sedaj laže potrpel doma in varoval dom kot gospodar, če je to prej zmoget kot hlapec. Obveljala je seveda njena. Da bi mu prej minil čas, si je poiskal ključce in pregledoval grajske sobe. V tretjem nadstropju je zapazil, da za četrto sobo ni ključa. Po dolgem brskanju je našel ključ nad tretjimi vrati na majhni poličici.

Ob vstopu v sobo se je hudo prestrašil. Na steni je bil pribit kakor Kristus na križu mož velikan.

Mož je zastokal: »Žejen sem, žejen sem! Ali bi mi hotel prinesiti vode?«

»Saj imam vina dosti! Vina ti dam, kdo bi pil vodo,« je zamrmral mladi gospodar, »bokal najboljšega dobiš.«

Mož je hlastno pil in izpil do dna, kar mu je gospodar prinesel, in zopet zastokal, da je še žejen. V času, ko je tekel gospodar po drugi bokal, si je velikan na steni osvobodil roko; zagrabil je za novi vrč, ga na dušek izpraznil in prosil še vina. Pri tretjem bokalu je imel velikan že obe roki prosti, a še prosil pijače. Gospodarju se ni zdelo škoda vina pa je šel in prinesel še četrti bokal. Ko je velikan, ki je visel samo še za eno nogo, izpil še četrti bokal, se je popolnoma osvobodil in stopil s stene. Gospodar je šele sedaj videl, da je osvobodil velikana, ki je bil trikrat večji kot on. Velikan je še vedno tožil, da ga žeja, gospodarju pa se ni ljubilo nositi pijače po bokalih iz kleti po tolikih stopnicah; zato ga je povabil kar k sebi v kuhinjo.

Ko sta tam izpraznila drugo vedro, je pogledala skozi okno gospodinja, ki je pravkar prišla od maše. Zakričala je in se branila prestopiti prag, tako da jo je mladi mož moral s silo potegniti v kuhinjo. Sedaj pa se je pričel velikan z mladim možem pravdati za ženo: »Žena je moja! Ugrabil si mi jo; ona je bila navihana in me je pribila na križ. Sedaj sem zopet prost in si jemljem to, kar je moje!« Mladi mož je trdil svoje, češ, poročen sem in žena je pred Bogom in svetom moja. Tudi mlada žena mu je pritrjevala, a velikan jo je zavrnil: »Se še spominjaš, kako si se jezila, ko se je možila sosedovih sedma hči, ter si v jezi rekla, da bi ti bil dober tudi sam vrag, če bi le prišel pote? Vidiš, od tedaj imam svoje pravice.« Pograbil je ženo in izginil z njo.

Mož je ostal sam. Od žalosti tri dni ni zaužil ničesar. Celó na konje je pozabil ter šele četrti dan zašel v hlev. Bronasti konj ga je zopet vprašal, kaj ga teži. Odgovoril mu je: »Kako naj bi bil vesel, če sem rešil vruga s križa in mi je za zahvalo ugrabil ženo.« Konj ga je potolažil, da poskusita zvečer zopet ugrabiti ženo med enajsto in dvanajsto uro pri vragovem studencu, kamor hodi ona ob tem času po vodo. Žena se ne bo branila, nevarne pa jima bodo vragove kobile s sedmerimi nogami, ki vsakogar dohite. Zvečer sta odjahala in prišla pravi trenutek, ko je žena zajemala vodo iz studenca. Vragove kobile pa so takoj z rezgetanjem opomnile vruga na njen pobeg.

Vrag je zajahal sedmeronogo kobilo in dohitel begunca, ugrabil ženo in zarentačil nad možem: »Najrajši bi te s konjem vred zdrobil v sončni prah, a ker si mi dal pijače, ti moram prizanesti.«

Mož tri dni ni ničesar zaužil, tretji večer pa je odjahal s srebrnim konjem k studencu. Utekel bi bil z ženo, pa so zopet priklicale rezgetajoče kobile vruga, da je dohitel begunca, pograbil ženo in se pri tem rotil: »Prizanesti ti moram, ker si mi pomagal s križa!«

Sedaj je mož obupal. Šele zlati konj ga je preprosil, da je zopet poskusil svojo srečo. Med enajsto in dvanajsto uro, ko je bila žena pri studencu in vrag s svojim hlapcem, manjšim vragom, sam v hiši, sta postala pod oknom. Mlajši vrag je opominjal: »Pazi, žena je šla po vodo. Da ti je oni ne bi zopet odpeljal!« Ta se je smejal: »Saj ju dohitim. Tudi zatega konja prehitim moja sedmeronoga kobila. Nikoli ne dobi svoje žene, če je ne odpelje na štirinajsteronogi kobili naše botre, čarovnice za deveto goro.« Mož si je vse dobro zapomnil in lepo mirno odjahal. Nasul je konjem krme za sedem dni, vzal puško in se odpravil k čarovnici, vragovi botri.

F. S. Stiplovšek.

Ves dan je taval in šele o mraku mu je priteknel pred puško zajec, ki bi bil gotovo obležal, če bi ne bil še pravi čas poprosil: »Pusti mi življenje, pomagam ti v sili.« In lovec mu je podaril življenje. Dan nato se je prav tako usmilil volka in tudi ta mu je ponudil pomoč v sili. Tretji dan mu je isto obljubila lisica.

Ko se je sonce nagibalo k zapadu, je došel do razdrapane in zamazane bajte. Skozi okno je molela glavo črna, umazana in kuštrava ženščina, ki je imela oči kakor mačka, velik kljukast nos in ustnice, ki so visele daleč čez brado. Ni mogel gledati njenega obraza in se je umaknil na drugo stran hiše. Takoj je spoznal, da je to čarovnica, botra vseh vragov. Hotel je že pobegniti, ko jo je zagledal pred pragom in videl v njenih ustih dva dolga, kriva in krvava zoba. Spomnil se je svoje žene in ostal. Tedaj je zakričala: »Mladič, kaj iščeš in stikaš okoli moje bajte?« »Službe,« ji je odvrnil. Ona pa: »Pastirja potrebujem. Če mi boš pasel moje štirinajsteronoge kobile tri dni, si smeš izgovoriti plačilo, kakršno hočeš. Če ti pa uidejo in jih zvečer ne priženeš domov, prideš na trinajsti žebelj poleg dvanajstih pastirjev, ki niso bili nič prida.«

Udinjal se je in si za plačilo izgovoril eno izmed treh kobil. Drugo jutro je čarovnica spodila kobile iz hleva, dala pastirju torbico s kruhom in mesom in mu naročila, naj jih dobro pase in prižene zvečer vse domov. Če bi ga pa žejalo, že najde kje studenec, da se napije. In res, komaj je pojužinal, že ga je zažejalo. Gnal je kobile k studencu in tudi sam zajel vode. Komaj pa se je napil, je že zaspal. Šele pozno popoldne se je zbudil in zaman iskal kobile. Vse sledi so izginile pri studencu, kakor da so kobile vtonile v mlaki, iz katere so regljale žabe. Povsod jih je iskal, pa jih ni mogel najti. Lotil se ga je strah, hotel je zbežati in uiti čarovnici. Zbežal je proti jugu, a kljub temu prišel pred vrata čarovnične bajte. Tekel je zopet k studencu in jo ubral zdaj na severno zdaj na vzhodno in na zahodno stran, a vselej priteknel zopet pred čarovnično bajto. Že je obupal in se sesedel pri studencu. Tedaj je priteknel mimo zajec in ga vprašal, čemu je tako obupan. Potožil je zajcu: »Kobile sem izgubil in čarovnica me obesi zato na trinajsti žebelj!« Zajec mu je ukazal: »Ureži tri, leto dni stare leskove šibe in pridi zopet k studencu!« Ko se je vrnil, mu je zajec še rekel: »Ko bodo skočile iz mlake tri žabe, udari vsako po enkrat s šibo, in sicer vsako z drugo.« Zajec je skočil v mlako, iz nje pa res takoj tri žabe. Pastir je napravil, kakor mu je zajec naročil, in res, žabe so se spremenile

v štirinajsteronoge kobile, tako da jih je mogel takoj odgnati domov.

Čarovnica mu je dan na to zopet dala kruha in mesa in se sladko smejala: »Danes pa ne boš več pasel do večera in jutri boš že visel.« Pastir se je zarekel, da ne bo pokusil več vode, ki ga je prvi dan uspavala. Ko pa je pojedel meso, se ni mogel premagati in si je omočil ustnice z vodo. Takoj je zaspal in se zbudil kasneje kakor prejšnji dan. Zopet je tekal okoli in iskal kobile. Ni jih našel, a pobegniti tudi ni mogel, ker je vselej prišel do čarovnične bajte. Že pozno mu je priskočil na pomoč volk in mu velel, naj se postavi z leskovimi šibami pred ovčji hlev čarovnice. Rekel mu je, da se sam zapodi v hlev in napade ovce, on pa naj pazi, da ga drugi pastirji ne bodo napadli. On, pastir, naj udari prve tri ovce, ki bodo pribežale iz hleva, s šibami, tako kakor je prejšnji večer žabe. Tako je pastir storil in ovce so se spremenile v štirinajsteronoge kobile. Čarovnica je pastirja sedaj že hudo gledala ter se mu drugo jutro še bolj srdito rogala: »Dvakrat še ni trikrat, v tretje gre rado. Kobile zgubiš, a v tretje ne gre vselej rado. Kobil ne priženeš, tretji dan gre rado, da pride kdo na žebelj.«

Pastir ni vzdržal žeje po malici. Z vodo si je omočil samo jezik, a bilo je dovolj. Še trdneje je zaspal kakor prejšnja dneva in se prebudil šele o mraku. Begal je okrog, a kobil ni našel; niti daleč od bajte ni mogel. Vedno je videl pred seboj dvanajst glav na žeblih, a na trinajstem svojo, ki je še krvavela. V strahu in obupu se je sesedel in si zakril z rokami oči. Zdramila ga je lisica: »Ne obupaj! To pot bo sicer teže najti kobile, našla jih bova pa le! Čarovnica je namreč spremenila kobile v tri jajca in sedaj sedi v bajti na loncu, pod katerim jih ima skrita, ker so ji kobile ljubše kakor njene oči. Sicer ima rada tudi srebrne kokoši na podstrešju, a najrajši zatega petelina, ki jih varuje. Priplazim se na podstrešje in ji odnesem petelina. S tem jo spravim z lonca, ti pa brž zdirjaj v sobo, prevrni lonec in udari po vsakem jajcu s šibo!«

Lisica se je splazila na podstrešje in pričela moriti srebrne kure. Čarovnica je vpila in preklinjala, a se ni ganila z lonca. Šele ko je lisica davila zatega petelina, je zdirjala besna čarovnica na podstrešje. Pastir pa je medtem prevrnil lonec, udaril jajca s šibami in odgnal kobile, ki so se spremenile iz jajec.

Čarovnica je v jezi čemerno nagubala obraz v tako srdite poteze, da je bil podoben oblaku hudourniku. Pomagati pa si ni mogla in je morala izpolniti svojo obljubo, da si pastir izbere eno

izmed kobil. Izbral si je najbolj mršavo z najdaljšimi nogami. Kobilica ga je posvarila, naj je nikar ne odpelje skozi sprednja vrata, ker bi ju tam čakala smrt. Slušal jo je in peljal kobilico skozi zadnja vrata. Ko so se duri za njima zaprle, je padlo pred prva vrata silno kladivo, ki je tam viselo samo na lasu in je imelo namen, zdrobiti pastirja in kobilico.

Pastir je zajahal štirinajsteronogo kobilico in prišel še med enajsto in dvanajsto uro k vragovemu studentu, kjer je dvignil ženo v sedlo in oddirjal. Vragove kobile so zarezgetale. Brž je pritekel vrag, a one so mu govorile: »Ne dohitimo jo več, kajti žena je ubežala na štirinajsteronogi čarovničini kobilici.« Vrag pa je kljub temu jahal za njima in kmalu zagledal begunca. Štirinajsteronoga kobilica se mu je rogala: »Pa počakam, da laže prideta bliže, če si upata!« Res je vrag priganjal svojo kobilico, da je prišla čarovničini za hrbet. Tedaj pa je štirinajsteronoga udarila s svojimi kopiti vraga ravno v čelo, da se mu je črepinja prelomila na dvoje. Vragova kobilica pa se jima je pridružila. Mož je odgnal kobilici v hlev in ju skupno s konji nakrmil. V jutru je potem našel namesto dveh kobilic dvoje krasnih deklic. Zlati, srebrni in bronasti konj pa so se spremenili v zale, krepke mladeniče. Fanta, ki sta bila zakleta v zlatem in srebrnem konju, sta se zaročila s krasnima deklicama. Tudi srečni mož in njegova žena sta sklenila, da se poročita še enkrat, da bo bolj držalo. Vsi so praznovali svatbo in bili veseli. Tudi mladenič, ki je bil zaklet v bronastega konja in ni dobil svojega para, je bil vesel, ker je bil vsem za druga — morda pa tudi zato, ker je smel ostati še nadalje samec.

F. S. Stiplovšek.

Ivan Stodola

KRALJ SVETOPOLK

Drama v treh dejanjih / Prevedel Viktor Smolej / Avtoriziran prevod iz slovaščine

4. prizor. Gertruda, Pavčo, Mladotin.

Pavčo: Kdo je? Geslo!

Mladotin (*pride od desne strani, drzen vojak*): Knez Kocelj!

Gertruda: Ti si? So konji pripravljeni?

Mladotin: Pod staro lipo, kakor je želela knežna.

Gertruda: Pojdem sama. (*Zapeljivo.*) Jutri na gradu, Pavčo. (*Odide na desno.*)

Pavčo (*se nasmehne*): Da! Pogan ne izda pogana. (*Mesec zahaja.*)

Mladotin: Pri Triglavu, kaj nisi ti, Pavčo?

Pavčo: Dobre oči imaš, Mladotin. Kaj stikaš tu okoli?

Mladotin: Perun vzemi vse skupaj! Danes po sončnem zapadu smo imeli tajno zborovanje. Dalje ne prenesemo več.

Pavčo: Kaj tedaj?

Mladotin: Sam dobro veš.

Pavčo: Ne, že dolgo nisem bil med vami.

Mladotin: Vsi smo bili zbrani, mi tajni pogani. Same tožbe.

Pavčo: Kakšne?

Mladotin: Danj in povesod samo danj. In leto za letom višji. Na meče, na konje, za vsakega služabnika korec žita, ovco ali kaj vem kaj še.

Pavčo: Vojna stane mnogo denarja.

Mladotin: Za koga so vojne? Za menihe in kristjane.

Pavčo: A s čim so nam pridobili samostojnost?

Mladotin: Kaj? Samostojnost? Davno nas je že razočarala. Bolje je bilo našim starim očetom, ko so bili sužnji. Perun vzemi vso samostojnost, če je tako draga.

Pavčo: Za suženjstva nismo imeli nič, sedaj je vse naše.

Mladotin: Naše? Kristjani so dobili vse.

Pavčo: Kralj je naskrivaj z nami.

Mladotin: A, črta z nami! Komu razdaja lesove in polja? Edino kristjanom.

Pavčo: Kaj nameravate?

Mladotin: Si z nami?

Pavčo: Z vami.

Mladotin: Daj mi roko.

Pavčo (*mu stisne roko*).

Mladotin: Razumem, Triglav, kajne? Povem ti vse. Ujamemo ga.

Pavčo: Koga?

Mladotin: Kralja.

Pavčo: A kaj potem?

Mladotin: Predamo ga Nemcem.

Pavčo: In potem?

Mladotin: Potem uničimo nasprotnike kristjane in uvedemo stari red. Pogan bo zopet gospod.

Pavčo: A kdaj ga ujamete?

Mladotin: Sedaj je v Nitri. Danes zarana ga čakamo na bojišče.

Pavčo: In ti, kakšno vlogo imaš?

Mladotin: Jaz poizvem, kdaj pride, in povem to svojim ljudem.

Pavčo: Kdo je vaš vodja?

Mladotin: Kaj izprašuješ? Pogan ne izda pogana. *(Hoče oditi.)*

Pavčo: Kdaj se vrneš?

Mladotin: Čez kratek trenutek. Le po okoličici pogledam. Moje oči opazijo marsikaj.

Pavčo: Povem ti, kdaj pride kralj. On ni v Nitri.

Mladotin: Veš, kje je?

Pavčo: Vem.

Mladotin: Povej!

Pavčo: Če poveš ti meni, povem tudi jaz tebi.

Mladotin: Suženj, nič ne veš.

Pavčo: Ostani, pa boš videl.

Mladotin: Moram k Donavi, da od brodnika prevzamem novico. Potem se vrnem.

Pavčo: Dobro. Nekaj ti povem že sedaj. Ne hodi po cesti, ampak po stezi, mogoče ti bo v korist.

Mladotin: Dobro, vrnem se. *(Odide na levo.)*

(V daljavi se ponove glasovi rogov in bobnov. Medtem pogleda Pavčo tiho v kočo in se vrne.)

Pavčo: Davno že ni imel moj kralj toli globokega spanja. *(Slišati je glasove z desne, Pavčo se skrije za deblo.)*

5. prizor. Pavčo, Dragomir, Svetislava, Mojmir.

Dragomir: Vrnita se, moja družina je še daleč.

Mojmir: Kaj boš poročal mojemu kraljevskemu očetu?

Dragomir: Resnico.

Mojmir *(strastno)*: Ne poznaš je.

Dragomir *(očita joče)*: Knez Mojmir!

Mojmir: Očetu že starost slepi oči. Ne strpim svojega brata.

Dragomir: Vem, že izmlada se ne moreta. A tu ni časa za premišljevanje. Vrnita se.

Mojmir *(še vedno vzvišeno)*: Ne strpim ga! Pojdiva, Svetislava.

Svetislava: Mojmir, tvoj šotor ni daleč, vrni se sam, pridem čez trenutek za teboj. Moram Dragomiru nekaj pojasniti, veš, o Siegfriedi...

Mojmir: Dobro, naj jo spozna do dna. Jaz se vrnem. *(Pozdravi in odide na desno.)*

Dragomir: Knežna, tu ni kraj za ženske. Ostati bi morala doma, ne pa hoditi na bojišče.

Svetislava *(mesec se pokaže izza oblakov)*: Misliš, da mi je v zabavo, valjati se po šotorih in preštevati trupla? Meniš, da ne bi rajši molila v olomuški cerkvi svetega Petra?

Dragomir: Čemu je tedaj ona prišla?

Svetislava: Nemki je vse dovoljeno.

Dragomir: Siegfrieda izvrši, kar hoče.

Svetislava: Veš li, da je bila tu njena sestra Gertruda?

Dragomir: Ta ti jezdi! Na Zobor je hotela, a prišla sèm.

Svetislava: Pazite na te dve ženski!

Dragomir: Vrni se, Svetislava, če si hotela povedati edino to.

Svetislava: Še nekaj drugega ti povem.

Dragomir: Le hitro, bojim se zate.

Svetislava: Pomniš še, ko sem bila dekle?

Dragomir: Pri vsem, kar ti je sveto, te prosim, ne spominjaj me tega. Tedaj si bila poganka in poganska dekleta smejo imeti ljubejev, kolikor hočejo. Žene pa, kakor veš, čaka smrtna kazen za nezvestobo.

Svetislava: Saj sem tudi že kristjana.

Dragomir: Menda si. Sedaj ti božji zakon prepoveduje, samo pomisliti na greh.

Svetislava: Ne morem pozabiti na preteklost.

Dragomir: Knežna, vse življenje bedim in nadziram izpolnjevanje zakonov. Prisegam ti, jaz se ne pregrešim niti proti eni zapovedi.

Svetislava: Poslušaj torej, ponosni Dragomir. Nikoli v življenju nisem čutila ljubezni do drugega kakor edino do tebe. Omožila sem se s knezom zato, ker je bil knez, a prav do danes ljubim samo tebe.

Dragomir: Kaj hočeš od mene, knežna Svetislava?

Svetislava: Saj veš!

Dragomir: Če vztrajaš pri tem, si vpricho tebe porinem meč v prsi.

Svetislava: A če ti povem nekaj, kar bi te kot prvega župana zelo zanimalo?

Dragomir: Nič takega mi ne veš.

Svetislava: Kralja Svetopolka bodo danes zarana na bližnji cesti umorili.

Dragomir: Ne igraj se s toli groznimi besedami!

Svetislava: Prisegam ti pri vsem, kar je sveto!

Dragomir: Za Boga, kje si to vzela?

Svetislava: Glej, kako te je pogrela ta novica!

Dragomir (*pretvarja ravnodušnost*): Ah, saj sem njegov župan.

Svetislava: Bolj kakor moje priznanje.

Dragomir: Govóri, za kaj gre.

Svetislava: Povedala ti bom torej vse. Pristaši prave kristjanske cerkve rimske so se zarotili zoper kralja.

Dragomir: Zakaj? Prav on je uvedel latinsko bogoslužbo.

Svetislava: A podpira slovensko.

Dragomir: Saj je duhovne izgnal iz dežele.

Svetislava: In vendar po kleteh in ponoči v lesih potajno služijo slovenske bogoslužbe. Samo on jih lahko potajno podpira, da so vsak dan drznejši.

Dragomir: Motiš se in motite se vsi. On ne podpira ne prvih ne drugih. To veš tako dobro kot jaz.

Svetislava: Vseeno. Kdor je tako silen, mora znati prepovedati tako podžiganje ljudstva. Naši so rekli, naj se ali uvede latinska bogoslužba, ali naj razpade vladavina.

Dragomir: Brezbožne besede!

Svetislava: Povem ti še bolj brezbožnih. Zakaj so pripeljali voz zlata gor iz Soluna županu Božeporu?

Dragomir: Tega ne vem.

Svetislava: Mar ne zato, ker je izposloval, da bo tri sto tisoč mečev kovanih tam, a ne na Devinu?

Dragomir: Knežna, za Boga, toliko mečev nimamo v vsej vladavini. In če je dal kralj meče kovati v Solunu, je storil to zato, ker jih naši kovači niso mogli izdelati.

Svetislava: Kdo sprejema podkupnino, ko pripeljejo iz Indije in Arabije različne korene, iz ruskih krajev drago kožuhovino in vosek, s Hersona svilo, od Bolgarov volno, iz Benetk drago kamenje?

Dragomir: Menda vendar ne kralj?

Svetislava: Ne, toda on ve za to in za vernost nekaterih rodbin zatisne oči ob toliki pokvarjenosti.

Dragomir: In ko kralja odstranijo, bo boljše?

Svetislava: Da, ker potem obračunajo z drugimi.

Dragomir: A kdo vam je vodja, Svetislava?

Svetislava (*zmagoslavno*): Edino tega ti ne povem, župan Dragomir.

Dragomir (*počasi, hinavsko*): In če bi ti tudi jaz nekaj...

Svetislava (*zmagoslavno*): Pozneje, župan Dragomir. Nočem miloščine od tebe, nisi več, kar si mi bil prej. Včasih si bil junak, sedaj pa si samo hlapec svojega kralja.

Dragomir (*še bolj s poudarkom in bolj glasno*): In če bi ti tudi jaz nekaj povedal, kar bi te zanimalo?

Svetislava: Ti meni?

Dragomir: Meniš li, da kot prvi župan vladavine velikomoravske ne zvem marsikaj?

Svetislava: No, kaj?

Dragomir: Prej kakor kralj Svetopolk bo ubit vaš vodja.

Svetislava: Lažeš! Saj niti ne veš, kdo je.

Dragomir: Jaz ne, a tisti ve, ki ga hoče ubiti.

Svetislava (*vsa preplašena*): Kdo ga hoče ubiti?

Dragomir: Eden od tistih, ki ga hočete uničiti vi. Pristaš slovenske bogoslužbe.

Svetislava: Govoriš resnico, Dragomir?

Dragomir: Ne vem, mogoče ne. Prisegali so mi, da je tako.

Svetislava (*zlomljeno*): To se ne sme zgoditi. Ti to preprečiš.

Dragomir: Kdo je torej vaš vodja?

Svetislava: Nikomur ne smem izdati, prisega me veže.

Dragomir: Potem pa povej njemu samemu najin razgovor in naj pride k meni, da mu razkrijem tajno zaroto. Naj se varuje, kakor zna in ve.

Svetislava: Najbolj prav bo tako. že hitim. (*Hinavsko.*) Toda prav res ne vem, v katerem šotoru spi. No, nič zato, ga že najdem. Kdaj naj pride?

Dragomir: Takoj sedaj, pred svitom. Vzame naj si dva orožarja in doli na cesti trikrat zakuka.

Svetislava: Hvala, Dragomir, že hitim. (*Odide na desno.*)

Dragomir: Spremim te, Svetislava. (*Hoče za njo.*)

(V drugo naprej.)

Ivan Bučer

ČLOVEK V GORAH

2. VPLIV NARAVE.

Vsaka stvar v naši okolici vpliva na nas. V življenju smo vezani na vse, kar je krog nas: na človeka, na dom, na svoje stvari, na polje, na delo, na jed, na svetlobo itd. Vse to pa več ali manj vpliva na našo duševnost, na naše razpoloženje in s tem posredno na naše doživetje in našo notranjo rast. Če je poleg nas človek, ki ga ljubimo, nam je prijetno. Če dela dobro, ga skušamo posnemati in mu biti enakovredni. Ob njem in za njega lahko delamo, zanj žrtvujemo tudi sebe. Mati, oče, prijatelj, sočlovek: vsi vplivajo posredno ali neposredno na nas. Ljub in drag človek nam je kakor sonce. In v soncu, ob lepem vremenu nam je lahko, laže mislimo, laže delamo in tudi naše misli so svetlejšje. Lepa slika vpliva na nas blažilno, ob njej postajamo mehki in dobri. Vse to pa pušča v nas sled, ki se počasi in ob pogostejših takih vplivih veča in nas polagoma preobraža.

Silen in važen vpliv ima na nas narava. Že vreme samo deluje na človeka. Ob deževnih jesenskih dneh nam je težko, postajamo sitni, na vse gledamo bolj črno. Žalostno dejstvo je, da je ob deževni jeseni mnogo več samomorov kakor ob lepih dnevih.

Dejali smo že, da je v gorah narava najbolj vidna in najbolj nepokvarjena. Na kaj pa vpliva narava, posebno gorska, najbolj?

Mnogo je v naravi najrazličnejših vplivnih oblik, ki s svojim bistvom delujejo na različne ljudi različno. A nekaj potez je, ki vplivajo na vsakega kolikor toliko telesno in duševno zdravega človeka enako.

V prvi vrsti vpliva gorska narava na naše čustvovanje. Vsako čustvo lahko najde svoj odraz v naravi in čustveno pesništvo išče svoje primere ter snov največ v naravi in njenih pojavih. Skoro v enaki

meri pa vpliva na našo duševno rast, na našo voljo in miselnost. V najmanjši meri, čeprav je na pogled obratno, pa vpliva na naše telo.

a) Vpliv na čustvo.

»Lepo je, kar gledamo in nam ugaja,« pravi sveti Tomaž. Da pa nam prava lepota ugaja, moramo imeti zdrav, nepokvarjen, to je naraven okus. Kogar je pokvarila moderna 'zamorska' glasba, temu lepa narodna pesem ne bo ugajala. Prav tako mehkužnežu, ki je vse življenje poležaval po mehkih perncah in so ga obdajale le izumetničene oblike človeških umotvorov, gore ne bodo nudile posebnega užitka. Tudi tisti, ki bi dan na dan poslušal vedno isto lepo skladbo, se je bo naveličal in mu bo postala vsakdanja. V neki meri je tako tudi z našim kmetom in gorjanom. Gore se mu zdijo nekaj samo po sebi umevnega in ga le v toliko zanimajo, v kolikor lahko črpa korist iz njih (les, pašnik, seno). A postavite gorjana v ravnino, ne bo dolgo, pa vam bo vsak ušel nazaj v gore. Ni to samo navezanost na domačo grudo. Rekel vam bo: »Zavidal sem včasih dolince za ravne ceste, zdaj pa vidim, da je le boljša grapava pot, samo da je v bregu.« Da naš kmet ne čuti potrebe, da bi šel v gore, tega je kriva le njegova življenjska preračunljivost in zanj že vsakdanja okolica narave.

Ob lepoti se nam vzbujaajo čustva, ki so prijetna, dobra in vzgojna. In vprav lepota v gorah je največji mik, ki vabi in kliče v višine.

Raznolikost, ki je združena v skladnost, je osnovno pravilo lepote. Čim večja je raznolikost posameznih delov in v čim večjo skladno celoto so združeni ti deli, tem bolj nam je tista celota lepa.

Že sv. pismo pravi, da je Bog ustvaril svet, naravo in njene zakone in potem »videl, da je bilo dobro« (1 Moz 1, 10). Če je bilo dobro, je bilo tudi lepo, in če je bilo tako ob stvarjenju, je tudi zdaj in bo do konca sveta.

V čem pa je vidna lepota gorá?

V prvi vrsti v skladni raznolikosti. Nobena človeška domišljija ne more ustvariti toliko raznolikih oblik, kot jih kaže narava. V gorah doseže raznolikost svoj višek. Strmine, vrhovi, vzbokline, debri, razpoke, navpičnost in položnost, oglatost in oblost, robotost in gladina, vse se pojavlja v vseh odtenkih, v vseh združbah in v vsej jasnosti, kot je ne more naš razum niti dojeti. Vse pa je obenem nepojmljivo skladno.

Le čustvo drhti ob teh oblikah. Ob veličastnih oblikah severnih sten ti polni srce čustvo nepopisnega vzleta, prsi ti hoče razgnati od silnega vzgona ob pogledu na mogočnost, ki kipi pred teboj. Otenjene oblike gorskih vršacev vzbujajo v tebi skrivnostnost, temni prepadi te polnijo z grozo, ob mirnih oblikah pašnikov in travnatih pobočij postaneš sanjav. Nepopisna je mrkost nekaterih velikanov, drugih je spet sam ponos. Na vsak pogled, na vsako obliko odgovarja v tebi čustvo, vse pa se končno druži v eno samo veliko ljubezen do vseh teh oblik, ki so le drobci tiste veličine, ki je v Stvarniku in v nas samih.

Narava ustvarja vedno nove oblike, riše vedno nove poteze. Tu odkrhne kos stene ali nasuje novo prodišče, tam za šalo postavi nekaj skladov navpik, tu počasi, a z gotovostjo kleše stolp, tam drugega preolmi. Vedno

snuje in vedno stvarja preproste, a prečudežne umetnine.

Ne samo raznolikost oblik, temveč tudi vsa mavrica barv, ki je raztresena po gorah, nas vabi in nam razgiblje čustva, ki se nam spreminjajo ob vsakem pogledu. Pomislimo samo na igro barv ob sončnem vzhodu in zahodu, ko krvavijo žarki in se poslavljajo od dneva! Nepregledna je lestvica barv, ki žari v soncu avriklja, žametno trepeče na očnici, zardeva na ravšju in se prepleta v vseh barvah gorskih trat, ki so kakor umetno pretkane preproge. Lepota gorskega cvetja je mnogo večja kot dolinskega.

Kakšno čudno, a skladno nasprotje tvorijo samo bele plasti vrhov v primeri s temno modrino neba! In zamolklo zelenilo gozdov, iz katerih se izvijajo obeljeni vršaci — vse čudovito vpliva na naše čustvanje. Mahoma vzljubimo vse in zazdi se nam, da smo ljubljeni od vsega.

Lepota vzbuja ljubezen in ljubezen je najmočnejša sila, ki vodi človekovo dejanje in nehanje. Ljubezen družiti in osrečuje. Vsaka ljubezen oplemenituje, nas dviga in nam odkriva cilje, višje kot je zgolj vsakdanje življenje. V gorah se učimo ljubiti čisto in nesebično, ker v gorah ne iščemo dobička in tvarnih dobrin, temveč samo ljubezen do stvarstva in bližnjega. In s tako ljubeznijo bomo pripravljene vzljubiti tudi drugo, tudi ono, kar smo doslej morda puščali v nemar...

Razen oblike skalovja nas vabi v gorsko naravo tudi tiha zasanjanost gorskih jezer, teh gorskih oči, ki so kakor biseri. Voda oživlja naravo. Ta ustvarja presenetljive oblike, ki prevzamejo človeka na prvi mah. V trdo skalovje reže ostre soteske, razpenjena se meče v globino, kjer hrumi in buči ter brezobzirno drvi po svoji poti, premagujoč zapreke in razdalje.

Gozdovi vabijo s svojo tišino, pašniki in trate poživljajo vso raznolikost in se vežejo z vsem veličastnim gibanjem megel v nedoumljivo skladnost.

Vso raznolikost pa povečujejo še letni časi, ki spreminjajo in preobražajo naravo tako, da v vsaki dobi najdeš na istem kraju kaj novega.

Vsi ti odtenki v lepoti narave so tako raznoliki kakor pisani kamenčki v mozaiku. Vsak kamenček je lep sam na sebi, a ko se združi z drugimi v skladno celoto, se pred nami pokaže podoba mozaika, smotrna celota vseh delov. Prav tako je v naravi. Ko vidimo vse te posameznosti združene v skladnosti pokrajine in se posameznostim odgovarjajoča čustva združijo v enoto, tedaj šele zaslutimo vso lepoto pokrajine, vse veličastje oblik, barv in svetlobe.

Kdor se malo poglobi v to, se mu vzbudi novo čustvo: hvaležnost. Hvaležen si, da si človek, da ti je dano uživati, kar je drugim stvarjem vekomaj zaprto. Nemogoče je ob čustvenih doživetjih v gorah zanikati vrednost življenja. Ob njih vsaj rahlo zaslučiš, zakaj si, odkod si in kam greš.

b) Vpliv na duševno rast.

Rekli smo, da zunanja okolica najrazličnejše vpliva na našo notranjost. Vplivne oblike, ki delujejo na naše čustvo, so v tesni zvezi z vplivom na vso našo notranjo rast, vplivajo na našo voljo, na naše stremljenje, na naše mišljenje.

Naravni pojavi in narava sama z nevzdržno močjo vpliva na nas. Spočetka deluje na naše čustvo. Izlet ali daljše popotovanje v gore nas mika le radi svoje lepote, radi sonca, radi cvetočih trat, radi obširnih razgledov z vrhov. A kmalu se pričenjajo pod vplivom teh razgledov in spremljajočih čustev pojavljati v nas duševne izpremembe.

V človeku so najrazličnejša nagnjenja do vseh duševnih vrednot, ki tvorijo skupno naš celotni jaz. Človek je slab in dober. Če zmagajo v njem dobre lastnosti, če se poganjki duševnih vrednot krepko razvijejo in zadušijo vse ali večino slabih lastnosti, govorimo o dobrem človeku.

Močno lahko vpliva na našo duševno rast tudi narava. Z njenim spoznavanjem, opazovanjem in udeleževanjem v njej si lahko nadelamo trdno in varno pot, ki nas bo vodila do dviga naše lastne notranjosti.

Vendar pa moramo imeti v sebi vsaj rahla nagnjenja k dobremu. Kakor ima mladika poganjke, ki se pod vplivom sonca razbohotijo v liste in cvete, tako mora tudi v nas biti stremljenje po višjem, ker planine same nam ga ne bodo dale.

Dejstvo pa je, da tisti, ki je duševno pokvarjen, ne bo zahajal v gore, pač pa bo ostal v dolini pri svojih razvadah in ne bo niti čutil potrebe, da bi zašel kdaj na gorska pobočja.

Kako in s čim vplivajo gore in planinstvo na našo duševno rast?

Če boš samo sedel sredi skalovja, mižal in čepel na istem mestu, pač ne boš nič pridobil. V prvi vrsti je potrebno tvoje lastno udeleževanje in hotenje, nekaj doseči in nekaj storiti. Planinstvo je svobodno hotenje. Če boš prisiljen lezel dan na dan v kreber, ne vem, če bo iz tega kaj posebnega.

Vse drugače je, če greš sam od sebe, brez siljenja med skalovje in bregove, pa čeprav najstrmejše. Sam si si izbral pot in sam nekam hočeš. Na poti v kreber se ti stavlja ovire, zakon težnosti te vleče navzdol, utrujenost in napor ti ležita v kosteh in mišicah, morda te žge sonce v hrbet, pečejo te noge, dolga je že pot za teboj, dolga je še pred teboj. Ti pa vse to zmaguješ, ne odnehaš in greš svojo pot kljub vsemu, ker v tebi raste ob vsakem koraku volja, ki se bolj in bolj krepi. Ni to morda prazna trma, temveč svobodna volja, doseči nekaj, kar si sklenil, da dosežeš. Saj če boš naletel na nezmagljive ovire, boš odnehal, popustil in pomislil, kako in kaj bi. Le tedaj, če hočeš z glavo skozi zid, lahko govorimo o trmi. Ob prvem naporu, ob prvi zapreki boš spočetka sicer res morda klonil, slabost bo presegla tvojo voljo. A obenem bo s tem slabost izgubila svojo ostrino, volja pa pridobila. Drugič boš isti napor, isto zapreko že zlahka zmagal. Volja polagoma raste in tisti, ki ima že po naravi več volje, bo prej uspel kot drugi.

V tesni zvezi z naporom in zaprekami, ki jih v gorah z voljo zmaguješ, je vztrajnost. Privadiš se težkim tovorom in dolgim pohodom, vzdržiš vročino in mraz, žejo in lakoto. Ni to samo telesna zmožnost, veliko je odvisno od tvoje duševnosti.

Ko z voljo in vzdržnostjo zmaguješ vse napore, se zbudi v tebi samozavest, češ, pa le zmorem toliko in toliko. V gorah, kjer si zvečine odvisen sam od sebe, se ti krepi samostojnost. Tu začneš zametati vse opore, ki so ti bile v življenju potrebne, ker spoznaš in preizkušaš, da tudi sam nekaj zmoreš

in dosežeš. Že to je veliko, da se ne vežeš na redno, toplo hrano, da spiš, če je treba, tudi na prostem, da se ogneš razvadam civiliziranega življenja.

Koliko je treba v gorah največje človeške umetnosti: premagovanja samega sebe! Vroč si, razbeljen in žejen. Voda pa šumlja in drobi poleg tebe med skalami. Težko greš mimo nje, rad bi pil, a vendar greš dalje. Spočetka je to sicer težko, kasneje ti je laže. Rad bi jedel, lačen si, a sonce že zahaja, pred mrakom moraš priti do kočee; zato pospešiš korak in premagaš lakoto. Skraja se premaguješ in vzdržiš le radi tega, ker bi imelo dejanje v nasprotnem primeru težke posledice (če vroč piješ vodo, če te radi počitka ujame noč v neznanem svetu itd.). Kasneje pa preneseš to lastnost tudi v vsakdanje življenje. S preračunljivostjo zmagaš vse, kar bi ti utegnilo škodovati. Zmagaš napore in strasti, ki bi te utegnile potegniti navzdol, in borba s temnimi silami, ki je drugemu težka in nevarna, postaja tebi lahka. Še več! Postopoma zmaguješ sebe, da v tebi ni več temnih sil, ki bi te mučile in zavajale.

Vse to te polagoma, neopazno preobraža. Mahoma se zaveš, da si drugačen, da je v tebi zrasla vztrajnost in samozavest, opaziš toliko sprememb, ki ti jih vsakdanje življenje ne bi povzročilo. (V drugo naprej.)

Ludovik Puš

O INSTRUMENTIH

2. Petje zunaj cerkve v srednjem veku.

Poznemu srednjemu veku je vtisnilo poseben značaj viteštvo, ki je prirejalo po dvorih in gradovih razne slavnostne prireditve. Tu so najtehtnejši del sporeda izvajali razni potujoči pevci. Tudi korenine tega pevskega udejstvovanja segajo v Britanijo, kjer so pesniki in pevci, bardi imenovani, romali od dvora do dvora in podajali prav za prav vso svetno pesniško in pevsko kulturo tedanjega časa. Iz starega angleškega Walesa se je to potujoče petje preneslo na evropsko celino in se tu široko razraslo.

V južni Franciji in Španiji je nekaj grofovskih dvorov posebno slovelo po ljubezni do pesništva in petja. Tu so odlični velikaši najeli spretne, po naravi za petje nadarjene ljudi, ki so vpriča ženskega sveta peli svoje pesniške proizvode. Viteški pesniki in skladatelji so se imenovali trubadurji, njihovi rokodelski izvajalci pa žonglerji (nastalo iz ioculator = šaljivec) ali mistrali (izvedeno iz minister = pomočnik). Četudi trubadurji splošno niso ustvarjali pomembnejših glasbenih del, saj so bili zgolj nadarjeni improvizatorji kipečih čustev, je vendar najslavnejši med njimi, Adam de la Hâle (okrog 1250), dosegel čast, da ga štejemo za ustanovitelja francoske komične opere. Njegova dela so velike vrednosti za tedanje glasbo.

V južni Nemčiji se nam odkriva viteško-romantična slika istega časa v »Minnegesangu« (= pesem o ljubezni). Pevci (Minnesänger) so se ločili od francoskih trubadurjev v tem, da so svoje lastne proizvode tudi sami izvajali ob spremljavi na harfo (kitaro). Značilno je, da so mnogi napevi zelo podobni gregorijanskemu koralu, ki je vse čase po svoje vplival na svetno glasbo in celó na najodličnejše svetovne glasbenike. Nejpomembnejša nemška pevca sta bila

Wolfram Eschenbach in Walter von der Vogelweide (znamenita pevska tekma na Wartburgu). Ohranjenih je mnogo teh pesnitev z napevi, pisanimi v koralni notni pisavi.

V 14. stoletju je prešla umetnost takih pevcev na meščanstvo bogatih nemških mest, kjer so se rodili »meistersingerji«. Ta veja pevskega izživljanja se je ohranila tja do preteklega stoletja in se je pojavila tudi pri nas Slovincih (šolmaštri). Meistersinger je bil lahko samo tisti, ki je lastne pesnitve sam uglasbil in izvajal, podobno kakor Minnesänger, le okolje njegovega udejstvovanja je bilo drugačno. Ker je postala Meistersingerjem njihova umetnost vse preveč rokodelska, niso opravili drugega koristnega dela, kakor da so zasejali med široke plasti smisel in ljubezen do glasbe in poezije. Med najslavnejše pevce te vrste prištevamo nürnberškega čevljarja Hansa Sachsa.

5. Preokret v cerkvenem in svetnem petju.

Dotaknili smo se že na kratko razvoja petja v večglasje, iz katerega je na evropski celini izšla v 12. stoletju menzuralna glasba in iz nje polifonija v obliki kontrapunkta. Opozorili smo, da je domovina večglasja Britanija. Medtem ko so si evropski glasbeniki šele belili glave o teh vprašanjih, ne da bi mogli večglasje uspešno praktično vpeljati, ga je na britanskem otoku pevski stan bardov že vneto gojil in dosegel zavirljive uspehe zaradi večglasja, zakoreninjenega v ljudski pesmi. Waleški in irski Kelti so že v 15. stoletju dosegli sloves, da so v glasbi prvi narod na svetu. Že v tem stoletju govori zgodovina o šesterglasnem kanonu, ki kaže na visoko razvito kontrapunktično petje Britancev. Ko pa je zasedel angleški prestol glasbeno izobraženi Henrik V., je leta 1416 določil, naj waleški zbor bardov sodeluje v cerkvi pri liturgiji. Tako se je prvič polifonsko zborovsko petje postavilo v cerkvi ob koral, ki je do tedaj sam s petjem spremljal liturgične obrede. Novo petje se je zaradi veliko večje privlačnosti hitro razširilo tudi po Evropi in doseglo celó Rim. Cerkvni koncil v Konstanzi se novemu petju ni uprl, radi česar je uspešno pričelo zmagovati nad preprostim koralom. V okrilju Cerkve je doživela glasba v 15. stoletju veliko reformacijo: od koral se je petje obrnilo k polifonskemu večglasju.

Oče kontrapunktične polifonije je Anglež John Dunstable († 1453), ki je obenem tudi predhodnik še sedaj veljavne evropske glasbe, temelječe ne več na starih cerkvenih tonskih načinih, marveč na durovih in molovih lestvicah. Ta začetek velikega preobrata je zares ars nova (nova umetnost), ker so bile melodije po izrazu in postopu tonov docela nove, različne od gregorijanskega koral. Na mesto stroge diatonike (naravne vrste tonov) je stopila že v 15. stoletju hromatika, ki je koral sploh ne pozna. V cerkev je stopila s svojimi melodijami svetna pesem posameznih narodov. Na teh melodijah so glasbeniki gradili večglasne latinske maše in motete (večglasen cerkveni spev z bibličnim besedilom) na ta način, da so motive kontrapunktično obdelovali. Temu večglasju je takoj sledila v cerkev tudi instrumentalna glasba, ki jo omenjajo že leta 1436. Z vstopom v cerkev se je »nova

umetnost« silno razmahnila. Nudila je pa skladateljem tudi mnogo prilike, da pokažejo svojo umetnost v skladanju. Pojavile so se vse vrste glasbenih posnemanj (imitacij), dokaj umetne oblike kánona in fuge, medtem ko so pričeli besedilo občutno zanemarjati. Glasbena oblika je kruto zagospodarila nad vsebino teksta.

Tudi v svetni glasbi je nova umetnost prinesla polno novih oblik (chanson, rondo, balado itd.). Da so nove oblike ustrezale vsem pravilom muzikalnega stavka, je skrbela slavna nizozemska šola, ki je bila ustanovljena leta 1450 in je postavila polifonski zgradbi glasbene misli trdne osnove.

Za nas, ki s tem popisovanjem zasledujemo razvoj vokalne glasbe, bo poučno dodati, da sta v skladbah navedene dobe oba ženska glasova (sopran in alt) pisana zelo nizko, in sicer zato, ker so ju peli moški z visokim tenorjem in z izvezbanim falsetom (falsestisti). Ženskam je bilo namreč petje v cerkvi prepovedano, dečki se pa do mutacije (méne glasu) niso mogli toliko pevski izšolati, da bi bili kos izredno težkim skladbam tedanjega časa.

Nizozemci so skoro sto let obvladali glasbeni svet s svojo vzorno šolo. Radi prevsiljivega umetničenja v kompoziciji in neverjetnih zahtev, ki so jih takšne skladbe začele terjati od izvajalcev, se je proti tej šoli pojavil odpor. Saj tudi ni čudno! Pričeli so pisati skladbe, kjer je bilo kontrapunktično igrakkanje glavni njihov namen. Skladali so za 12, 16, celo 24 in 36 glasov! Kdo bo 24-glasno vokalno delo naučil in pevce vodil? Polifonija je kmalu zabredla v omotično skrajnost, iz katere jo je deloma skušala rešiti benedčanska šola, ki jo je ustanovili Adrian Willaert, kapelnik v cerkvi sv. Marka. Pevcem je olajšal trud z delitvijo posameznih delov skladbe na več zborov. Spisal je več glasbenih del za dva zbora in tri zборе. Ta posrečena delitev se je obdržala preko Palestrine do današnjih časov. Trije ločeni kori v ljubljanski stolnici pričajo, da je bilo načelo več zborov tudi pri nas poznano.

Že zgoraj smo poudarili, da je glasbeni razvoj 15. stoletja dotedanjo glasbo vidno preokrenil. Iz cerkvenega in svetnega petja je polagoma izrinil enoglasje (koral) ter na prvo mesto postavil umetno polifonijo. V cerkvah so začeli prepevati latinske maše in motete, kontrapunktično zgrajene na znanih svetnih melodijah. Zato ni čudno, da se je tridentinski cerkveni zbor baval tudi z vprašanjem cerkvenega petja in sklenil, da mora iz cerkve vsaka glasba, ki bi očitovala v tekstu ali melodiji kaj spolzkega, nečistega (lascivnega). Cerkveni očetje torej niso zavrgli večglasnega figuralnega (= umetno zloženega) petja, marveč zahtevali samo to, da bodi slog strogo cerkven.

Kako sklepu pripomoči do uresničitve? Treba je bilo novih figuralnih, polifonskih cerkvenih skladb, ki bi se ne lovile po vzorcu mojstrov nizozemske šole v prvi vrsti za »posnemajočim« umetelnim artizmom, pač pa bi jim bilo prvo globoka vsebina, ideja, a lepa oblika le sredstvo. In na srečo se je pojavil umetnik, ki je uresničil te želje cerkvenih očetov. To je bil Giovanni Pierluigi, ki so ga po rojstnem kraju imenovali kratko Palestrina (1526 do 1594). Njegova samostojna, vzvišena glasba združuje tradicionalno rimsko smer, temelječo na koralnih napevih,

z vsemi pridobitvami nizozemske šole. Vsa pretiravanja, ki so bila pevcem pri lepi izvedbi le v napotje, zavrača ter odklanja tudi svetne melodije za svoje polifonske skladbe. Glasove zna voditi v lepem ravnovesju, njegova polifonija se tudi harmonsko odlično glasi. Glavno pa je: muzikalna misel ne hlapčuje kompozicijski tehniki. Njegov nizozemski sodobnik Orlando di Lasso ga je po številu skladb sicer daleč prekosil, ni ga pa dosegel po ceni umotvorov. V dobi najvišjega in najčistejšega razvoja polifonske glasbe smo tudi Slovenci pokazali s svojim Jakobom Petelinom (Gallus), da smo zmožni, postaviti se v glasbeni umetnosti uspešno in ponosno ob stran drugim evropskim narodom.

Preden zaključimo to, za razvoj petja tako pomembno dobo, si odgovorimo še na vprašanje, kakšne so bile njene praktične posledice za petje samo. Vsekakor izredne. Dotedanje skoro izključno enoglasno, kvečemu dvoglasno petje je doživelo naravnost zmogoslavje. Poprej skromna in ponižna pevska umetnost se je razbohotila in s svojim novim izraznim načinom zavzela odlično mesto na cerkvenih in svetnih dvorcih kakor tudi v pomembnejših cerkvah, zlasti v Rimu. Povsod so nastali posebni pevski zbori, katerih pevci so se pod vodstvom pevovodij (kantorej) vadili težkih skladb in jih izvajali ob primernih cerkvenih in svetnih slavnostih. Ti pevci so sčasoma dosegli veliko pevske spretnosti. Morali so biti zares pravi mojstri; že površen pogled v partiture tedanjih skladb pokaže današnjemu glasbeniku resnico, da bi se danes mogli tega petja lotiti samo prvovrstni zbori. Že takrat govori glasbena zgodovina tudi o svetnih pevskih zboreh, ki so po knežjih dvorih peli madrigale (pastirske pesmi; madra = čreda, gal = pesem), troglasne do šestglasne pesmice, ki so opevale življenje in ljubezen s podeželja, ter druge skladbe svetne vsebine. Posebno se je zbarsko petje razcvetelo, ko je večglasno petje a capella polagoma izrinilo iz cerkve in dvorane instrumentalno spremeljavo in se samo uveljavilo. Zborovskemu petju a capella (izraz je povzet po »kapeli«, to je prostoru, kjer je pevski zbor stal, ko je pel stare cerkvene pesmi, pisane izključno za pevske glasove brez godal) so bili pred pičlimi štiri sto leti postavljeni temelji, na katerih je raslo in upadalo do danes. (V drugo naprej.)

Ivan Šašelj

NEKAJ RAZLAG

K NEKATERIM SLOVENSKIM NARODNIM PREGOVOROM

Znano je, da so nekateri narodni pregovori manj ali pa tudi težko razumljivi, posebno še taki, ki so znani morda le po nekaterih krajih in nam opisujejo tamkajšnje navade ali običaje, ali pa pregovori, ki imajo zgodovinski pomen, pa so dandanes večinoma že pozabljeni. Zato sem zbral v tem spisu nekaj takih, bodisi manj znanih ali pa težje razumljivih, in jim dodal nekaj razlag. Predvsem naj omenim k pregovoru Veselina Čajkanovića v moji knjigi »Slovenski pregovori, reki in prilike«, da sta oba pregovora, katera Čajkanović posebno omenja na str. 10 in 11 (»Gost v hišo, Bog v hišo« in »Ga varajo kakor svetniki sv. Elijo), belokranjska, katera sem bil zapisal v Adle-

šičih že pred blizu petdesetimi leti in sta danes najbrž že oba pozabljena.

Družina s številnimi otroki.

Črepinj (posodja) in otrok ni nikdar preveč pri hiši.

Družina je tolika, da rojijo iz hiše ko na žegnanško nedeljo iz cerkve.

Gredo otroci iz hiše kakor čebele iz panjev.

Zakon brez otrok — brez sonca dan.

Kako lepo nam kažejo ti pregovori, kaj misli preprosto slovensko ljudstvo o družinah s številnimi otroki tudi v sedanjih, tako razrvanih časih!

Grad.

Ako je sila na vanjščini, je pravica na gradu.

Ta pregovor nas spominja na čase pred letom 1848, ko so imeli graščaki še vse pravice in tudi sodno oblast, kamor so se zatekali podložniki, če se jim je godila krivica. Pregovor: Zima in graščina ne prizaneseta, pa nas spominja na desetino, ki so jo morali dajati podložniki svojim graščakom in katero so včasih prav kruto izterjevali oziroma preveč jemali, kar je dalo tudi povod drugemu pregovoru: Višji če je grad, večji v njem prebiva tat. Kasneje pa, ko niso več pobirali desetine in davkov po gradovih, sta nastala pregovora: Zima in davkarija ne prizaneseta, ter: Zima in gospodarka ne prizaneseta.

Jesihar.

Kriči kakor jesihar. — Ta pregovor nas spominja na nekdanje Istrane in Čiče, ki so vozili pred kakimi petdesetimi in več leti s svojimi osli ali malimi konjiči na malih vozeh v sodih kis ali jesih po svetu in ga prodajali po vaseh in trgih. Da so pa ljudje vedeli zanje, so močno kričali: Kupite jesiha, hudega, dobrega! Odtod je nastal pregovor.

Kum in sv. Neža.

Razen na Zaplaz zahajajo dolnjski romarji kaj radi tudi na Kum. Ne ustrašijo se tudi dolge in težavne poti, saj hodijo nekateri tudi po deset, dvanajst in tudi več ur daleč. Zato pa je nastalo o »sv. Kumu«, kakor mu tudi pravijo, več pravljič. Najbolj znana na Dolnjskem je pravljičica o bukvi pod Kumom, kamor hodijo dekleta, ki bi se rade možile, pa ni ženinov. Zato gredo na »sv. Kum« in buhajo z glavo v bukev, da bi jim potem sv. Neža, ki ima na Kumu svojo cerkvico poleg cerkve sv. Jošta, izprosila ženina. Tiste, ki ne morejo na Kum, pa prosijo doma sv. Nežo, naj jim izprosi ženina, rekoč: »Preljuba sv. Neža, izprosi mi Sitarjevega Matevža«, ali: »Preljuba sv. Neža, pripelji mi ženina na vežo«. Glede letine pa imajo pregovor: Če gredo sv. Neže dan žene na Kum bose, so potem na polju žita kopice goste.

Meh.

O mehu imamo tele pregovore, ki so večinoma belokranjski:

Ima smeh in jok v enem mehu.

Iz tega meha ne bo moke.

Mačka se v mehu ne prodaja.

Prazen meh ne stoji pokoncu.

Prva sreča — prazen meh.

Sama melja (moka) — prazen meh.

Pregovori o mehu so nastali gotovo v tistih časih, ko so rabili ljudje mehove namesto vreč in jih rabijo še dandanes, pa le v krajih, kjer redé še ovce, posebno ponekod v Beli Krajini. Ko sem bil prišel pred skoraj petdesetimi leti v Adlešiče, so skoraj še pri vsaki hiši redili ovce, in sicer po 20, 30, 40 in še več pri eni hiši. Imeli so pa zanje nekateri tudi posebnega pastirja, ki so mu rekli »čoban«. Ovca je bila takrat za vsako hišo zelo koristna, ne samo zaradi mesa, ampak posebno zaradi kože in volne. Iz kože so delali kožuhe, saj so takrat nosile posebno stare ženske še skoraj vse pozimi kožuhe. Drugi so dajali kože v stroj in dobivali iz njih mehove, ki so jih rabili namesto vreč za žita in moko kakor svoj čas Grki in Rimljani in kakor jih rabijo še dandanes na vzhodu celó za vino. Ovčjo volno pa so porabili za pletenje nogavic (»čarap«) in volnenih jopic za zimo. To so bili domači, belokranjski izdelki nekdanje narodne noše, ki niso skoraj nič stali, pa so bili močno trpežni in prav topli za zimo.

Naj pojasnim pri tej priliki še drugi belokranjski pregovor: Bolje je kupiti krmo (mrvo) v gačah kakor v hlačah, kar pomeni, da je boljše kupiti krmo poleti, ko so nosili gače iz domačega belokranjskega platna, ker je veliko cenejše, kakor pa v »hlačah«, to je pozimi, ko so nosili hlače iz belega sukna, ker je pozimi krma dosti dražja.

Mitnice.

Kdor v dol ne zavira, lés ne zapira pa mitnine ne plačuje, ne pride daleč po svetu. — Ta pregovor nas spominja na nekdanje mitnice, pri katerih so morali vozniki mitnino plačevati, da so smeli naprej po cesti. Ker so ovirale promet, jih je razen v večjih mestih odpravila že nekdanja Avstrija.

Poljak.

Pregovor: Ga vodi kakor Poljak medveda, je nastal ob času, ko so vodili nekdanj, navadno Poljaki, ukročene medvede na verigah po svetu in kazali njihove umetnosti po vaseh, trgih in mestih ter pobirali prostovoljne darove. Imeli so jih navadno tudi po več in večkrat tudi opice. Ker so se pa dogajale večkrat nesreče, posebno če se je medved razdražil in ker so se plašili konji, če so vozili mimo medvedov, jih je že bivša Avstrija prepovedala. Včasih pa so vodili medvede tudi cigani, ki so jim govorili, ko so plesali:

Pleši, pleši, moj Martin,
za petico, za cekin!

Repar.

Spomin na nekdanji denar »repar« sta nam ohranila, kolikor mi je znano, dva pregovora: Dokler imam repar svoj, vsak mi pravi: Bratec moj! — in: Pet reparjev - petica. Najbrž pa bo znan še kak pregovor o reparjih, saj se spominjam, da sem slišal v svojih mladih letih večkrat to besedo. Naj navedem tu vse, kar je znano o tem denarju. Pletersnikov slovar piše pod naslovom »repar«: Prim. bav. rüeblerbatzen, mit dem Gepräge einer Rübe, des Wappens des Salzburger Erzbischofs Leonhard von Keutschach (1495—1518), Levst. (Rok.) — Ravnatelj dr. Josip Mal pa je ugotovil

o »reparju« tole: »Repar« je novce solnograškega nadškofa Leopolda iz Hodiš (na Koroškem; 1495 do 1519), čigar novci (Batzen), opremljeni z njegovim grbom repe, so bili med letom 1500 do 1519 kovani v velikih množinah in so preplavljali vse sosednje dežele.

Znani so tudi njegovi »repni tolarji« iz leta 1504 z grbom (repo) na prednji strani, na zadnji pa s sv. Rudbertom in Virgilijem. Ti repni tolarji so zelo redki in so jih zato često ponarejali.

Novci tipa »Batzen« so bili drobiž. V začetku 16. stoletja so začeli kovati prav radi menjalne potrebe denar, ki je bil v sredi med zlatim goldinarjem (florintincem) in med krajcarjem (ki je bil vpeljan v Adiški dolini), nekako v vrednosti tretjine tolarja. Potem so začeli kovati (po vzorcu čeških, saških in poljskih grošev, ki so bili na jugu vedno redkejši) novce po štiri krajcarje, ki so jih nazvali Batzen ali Rollbatzen; za eno marko jih je bilo šestdeset in je bil torej en Batzen vreden šestnajst pfenigov. Za manjši tržni promet je bila torej ta nova vrsta denarja prav prikladna in se je zato hitro razširila. Različne kovnice so seve kovale drobiž v različno dobrem materialu in je bila zato pogostna tudi borba zoper nekatere manjvredne vrste tega denarja.

Torba.

O torbi govori, kolikor mi je znano, sedem pregovorov, ki so, mislim, vsi belokranjski. So tile:

Bolje je črn kos kruha kakor prazna torba.

Gizdav berač nosi prazno torbo.

Gizdav berač — prazna torba.

Kar Bog dá, s tem v torbo.

Ko se Vlah izleže, vale (takoj) v torbo seže.

Niso složni ko ne kozji rogi v torbi.

Pošten je ko vlaška torba (ki je polna tatvine).

Pregovori o torbi nas spominjajo časov, ko so nosili v Beli Krajini še vsi moški, ko so šli kam z doma, torbe s seboj, kar je bilo prav potrebno, saj pri »gačah«, ki so jih nosili poleti, niso imeli žepov, kamor bi bili kaj devali. Samo kake malenkosti so mogli devati za »čemer«, to je usnjat pas, s katerim so bili prepasani. V torbe pa, ki so bile precej prostorne in imele navadno dva oddelka, so devali vse, kar so rabili na potu, ali kar so prinašali domov s pota.

NAŠE SLIKE

K REPRODUKCIJAM JAKČEVIIH DEL.

Že nekajkrat je objavila Mladika cele zbirke pa tudi posamezna najbolj značilna dela slikarja in grafika Božidarja Jakca. Objavili smo niz njegovih pokrajinskih slik s potovanj po Severni Ameriki in po Afriki, že večkrat smo prinesli razne njegove portrete, nedavno pa nekaj prav posrečenih lesorezov.

Božidar Jakac je eden izmed najbolj plodovitih slovenskih oblikujočih umetnikov, če ni najproduktivnejši. Udejstvuje se malone v vseh slikarskih in grafičnih panogah. Slika z oljem, s posebno ljubeznijo goji pastelno tehniko, reže v les in baker, ustvaril je tudi nekaj prav uspelih monotipij. Jakac je tudi kot knjižni ilustrator pokazal velike sposobnosti, najbolj pogostoma pa riše s pastelnimi kredami, tako da si je v ti tehniki izbrusil slog do nenavadne popolnosti.

Iz prejšnjih let so znani nekateri Jakčevi oljni portreti, s katerimi je pokazal, da ima smisel za osebno značilnost modela in za krepko, skoraj nekam klasično delujočo mogočnost. Najbolj znani so njegovi portreti norveškega komponista, slikarjev lastni portret iz Amerike, družinska podoba, iz zadnjih let pa portret ljubljanskega kanonika Ivana Sušnika ob njegovi osemdesetletnici. Sliko je izdelal Jakac lani po naročilu Vzajemne zavarovalnice v Ljubljani, ki ji portretiranec dolgo vrsto let načeluje. Slikar je poudaril na sliki mirno lepoto globoko poduhovljenega obraza in izrazilo nemo govorico rok. Podoba je res živa in prepričevalna in kaže, kako krepko in hkrati zlahkno morejo učinkovati skromna, pa večje izrabljena slikarska sredstva, če je v tvorcu skladnost med hotenjem in sposobnostmi.

Jakac si je pridobil svoj sloves najprej z nežno občutenimi dolenjskimi pokrajinami, s katerimi je podal vso lirsko nežnost in mehko svojo pesniško nastrojene osebnosti. Objavljamo tri pokrajine. Prva predstavlja Gotno vas in kaže skupino značilnih dolenjskih kmečkih hiš v predpomladnem nastrojenju. Reprodukcijska, žal, ne more podati pravega vtiska barvastega izvornika. Zanimivi sta sliki Ljubljane in Novega mesta. Ta, ki je starejša (iz leta 1931), je bolj grafično zasnovana in močno telesno izdelana, medtem ko je pogled na stari del Ljubljane pod gradom (1934) že čisto slikarsko podan. Mislim, da ga na Slovenskem ni mesta, ki bi ga bil en sam slikar tolikokrat in s tako resnično zaljubljenostjo naslikal kakor vprav Jakac svoje rodno Novo mesto. Zato so tudi ti njegovi pogledi na Novo mesto tako sveži in živahni, da navzlic pogostnemu ponavljanju motiva nič ne utrujajo in ne dolgočasijo gledalca.

V zadnjem času se je Jakac posvetil zlasti portretu. Objavljamo samó nekaj značilnih primerov. Za način njegovega pastelnega portretiranja naj služi podoba Fantka s knjigo. Mehki in ustrezljivi material dopušča nežne, na pol zabrisane prehode, ki ustvarjajo dojem lahkotnosti in svežosti. Zlasti za ženske portrete in za podobe otrok je pastel kakor ustvarjen, ker se morejo z njim zajeti prav vsi, tudi najtanjši barvni odtenki. Pogosteje kot s pastelnimi svinčniki ustvarja Jakac zadnja leta svoje portrete s črno ali rdečkasto kredo. Dva taka primera objavljamo. Izrazita je podoba slikarjeve matere. Neštetokrat je sicer Jakac že naslikal in narisal svojo mater, a zdi se, da je ta risba po svoji toplini in preprostosti ena izmed najboljših. Zelo posrečen in življenjsko veren je portret vseučiliškega profesorja dr. Fr. Ramovša, znanega jezikoslovca. Kaže vse poglavitne lastnosti Jakčevega portretnega sloga poslednje dobe.

Objavljamo še dvoje voščilnic, lesorezov, ki predstavljata dolenjsko znamenje in pa Pietà, študijo po odlomku iz velike oljne slike španskega slikarja Luiza de Moralesa.

Nedavno je slikar dovršil veliki oljni portret pesnika Prešerna, zamudno, a zaslužno delo, nastalo na znanstveni podlagi po podatkih Prešernovih sodobnikov, zlasti po pripovedovanju Prešernove Lenke. Ta slika naj bi postala dokončna in splošno priznana podoba največjega slovenskega sinu. Ob priliki bomo ta Prešernov portret objavili.

K. D.

NOVE KNJIGE

Metod Dolenc: Pravna zgodovina za slovensko ozemlje. Sostavni očrt. Akademsko biblioteka 2. Akademsko založba. Ljubljana 1955. — Delo je pisatelj posvetil »manom Danila Majarona, očeta slovenske univerze«. Prav ta Dolenčeva knjiga, tako obsežna po dobi, ki jo obravnava, in tehtna po svoji, tudi za nejurista tako zanimivi vsebini, je zadosten dokaz za pomembnost in visoko znanstveno stopnjo naše narodne univerze; za pisatelja pa, ki je eden naših najboljših strokovnjakov kazenskega prava, pomeni knjiga naravnost temeljno delo na področju slovenske pravne zgodovine. Gospod profesor se v svojem delu časovno ali krajevno ni omejil, temveč očrtal s skopimi, toda krepkimi potezami vse zgodovinske dobe, ki jih je naš narod, pa bodi na katerikoli zemlji, preživel. Prvi del očrtuje pravno zgodovino slovenskega ozemlja od priselitve v naše kraje do reformacije; tega zopet deli v prvo dobo, ko imajo Slovenci vsaj deloma še svoje kneze — doba do madžarskih navalov, ter v drugo polovico srednjega veka, ko tujec popolnoma zagospoduje nad Slovenci in prinese z germanizacijo tudi svoje pravo v deželo. V tem delu — to je bila za pisatelja pravne zgodovine ledina — se opira tudi na izsledke drugih znanstvenikov, posebno Franca in Milka Kosa. Drugi del avtor razčleni zopet v dve poglavji, ki ju meji francoska revolucija. V vsakem poglavju knjige zasleduje razne vrste prava med Slovenci: zasebno, stvarno, dedno, obvezno, kazensko in odškodninsko pravo, zasleduje vire, govori o sodnem postopanju itd. Po svoji obširni zasnovi knjiga presega podobne učbenike drugih narodov. Za nas je to delo odličnega pravnikarja prvo tovrstno sestavno delo in pomemben dogodek v našem znanstvenem slovstvu. Juristi pa so s tem dobili potreben in prvovrsten učbenik. — Knjiga ima toliko zanimivega in je pisana brezpodrobne, moteče znanstvene zunanje opreme, da jo bo z veliko koristjo in z veseljem bral vsak, čeprav ni pravnik. Zanimivo je zlasti dandanes, z avtorjem zasledovati razvoj zasebne lastnine pri naših pradedih, pravno in splošno mišljenje posameznih dob, ki se pri takem kratkem zgodovinskem orisu tem živeje pokaže. Iz knjige veje velika skromnost tega zaslužnega znanstvenika, mirna nepristranost v sodbah ter velika ljubezen do naroda, katere se je pisatelj pač nasrkal ob svojem predmetu. Sam v uvodu podčrtuje: »Pravni in socialni položaj kmetiškega ljudstva je bil in ostane centralni problem pravne zgodovine Slovencev!« — Knjiga, ki je zahtevala od pisca nemajhno mero univerzalnega znanja, je veliko delo velikega slovenskega pravnikarja. Oblika se nam ne zdi najbolj prikladna za akademski učbenik. Strokovna ocena pa ne spada v okvir našega lista.

Dr. Viktor Korošec in dr. Gregor Krek: Zgodovina in sistem rimskega zasebnega prava. I. snopič. Spisal dr. V. Korošec. Založila Družba sv. Mohorja v Celju 1956. — Odkar imamo Slovenci svojo lastno univerzo, se bolj kot prej čuti pomanjkanje strokovnih študijskih knjig v slovenskem jeziku. Manjkala je tudi učna knjiga za rimsko zasebno pravo, ki tvori podlago pravnega študija. Zasebnopravni sistem, katerega so zgradili rimski juristi, namreč ni propadel z rimsko državo ob preseljevanju narodov, nasprotno,

zaradi svoje notranje dovršenosti je v drugi polovici srednjega veka zmagal nad pomanjkljivim domačim pravom v večini držav zapadne in srednje Evrope. Državlanski zakoniki od konca 18. stoletja naprej so mu sicer vzeli formalno veljavo, po svoji vsebini pa se tudi oni zelo naslanjajo na rimsko pravo. — Nalogo, podati slovenski akademski mladini učno knjigo rimskega prava, sta prevzela redna profesorja ljubljanske univerze dr. Viktor Korošec in dr. Gregor Krek. Prvi zvezek, ki bo izšel v dveh snopičih, bo obdelal dr. Korošec, drugi zvezek (obligacije) pa profesor dr. Krek. Dr. Korošec uživa mednarodno sloves kot odličen poznavalec rimskega in starega orientalskega prava. Prvi snopič njegovega dela je pred kratkim izšel. Vsebuje osnovne pojme, vire, osebno in stvarno pravo. Čeprav je le del celote, pomeni vendar že znatno olajšanje študija za pravnike začetnike. Knjiga ima vse vrline dobrega učbenika, ki naj začetnika seznaniti z osnovnimi pojmi in načinom izražanja in ga na ta način postopoma vpelje v pravno miselnost. Odlikuje jo prijeten, lahko umljiv slog in lepa slovenščina. Po svoji preglednosti, izčrpnosti in sistematiki se more z uspehom meriti z vsakim tujim učbenikom, ki se je doslej uporabljalo za študij prava na naši univerzi. Čeprav je knjiga pisana in namenjena v prvi vrsti mladim pravnikom, jo bo s pridom vzel v roke tudi vsak drug izobraženec in v njej našel poleg pravnih mnogo kulturnih zanimivosti stare rimske države. Pisatelju smo za tako delo hvaležni.

Simon Jenko: Izbrano delo. Priredil dr. Pregelj I. Strani 120. — **Žitja Konstantina in Metodija.** Prevel in razložil dr. Grivec F. Strani 148. Cvetje iz domačih in tujih logov, št. 7 in 8. Založila Družba sv. Mohorja. — Cvetje vedno bolj postaja knjižnica, ki bo v doglednem času predstavljala za vsakogar nujno potrebno zbirko najboljših slovenskih del ob enem z izborom svetovnih. Dosedanji zvezki, opremljeni z literarno in pedagoško na višku stoječimi uvodi in opombami ter izbrani po smotrni pretehtanosti, nam dajejo poročilo, da bo Cvetje vzdržalo vsako primero s podobnimi zbirkami drugih narodov, zlasti Francozov in Nemcev, ki so v tem pogledu na višku. Škoda je samo to, da raste tako počasi. Cvetje predstavlja za inteligenta, če nima višjih kulturnih potreb, najboljši izbor našega slovstva, najboljši, kar so nam ustvarili naši duhovi, s katerimi se radi bhamo, a katere toliko manj poznamo. Dalje bo knjižnica dijakom vseh šol in starosti, saj njim je v prvi vrsti namenjena, kajžipot v razumevanje umetniškega ustvarjanja ter bo budila spoštovanje do preteklosti in našega duhovnega zaklada in jezika. Tu pa bi hotel ob dveh zvezkih poudariti še posebno pomembnost zbirke za najširše sloje, katerim ni mogoče dati v roke zbranih spisov Jurčiča, Detela, Tavčarja, Mencingerja, Jenka, Gregorčiča itd., ampak jim je treba nuditi le najboljše od najboljšega, izbor po vrednosti in pomembnosti. Tu mislim na izbor pesmi S. Jenka in prevod staroslovenskih legend sv. Cirila in Metoda. Rojstna stoletnica sorškega pesnika, poeta našega nacionalizma, ponarodele ljubezenske lirike ter satirične pesmi je bila kot nalašč pripravna za to, da dobe najširši sloji izbor njegovih pesmi. Enako je bila primerna 1050-letnica Metodove smrti, da bi Mohorjeva družba kot redno knjižico podarila članom ta zvezek

Cvetja o sv. Metodu in njegovem bratu. Oba jubileja smo nekako zamudili. Prva kakor druga knjižica bi bili vredni in tudi potrebni, da bi jo vrgli v 50.000 izvodih v slovenski svet. Treba bo od besed o ustvariteljih naše narodne individualnosti in naših literarnih velikanih preiti tudi k dejanjem: prosvetno delo našega podeželja se mora obrniti v to smer, zvezki Cvetja bodo najboljši priročniki. — Jenkovo poezijo je izbral ter dodal nekaj njegove proze dr. Pregelj, ki je izbor opremil z literarnimi opombami ter uvodom, za kar je bil kot Jenkov literarni življenjepisc najbolj poklican. Žitja sv. Konstantina in Metodija je prevedel dr. Grivec, ki med poznavatelji ciril-metodijske dobe zavzema na našem jugu brez dvoma prvo mesto. O tem pričajo zlasti opombe na koncu knjige, ki dajejo po svoji izčrpnosti in svoji novosti knjižici pomembno znanstveno vrednost za slavistiko. Uvod pa je pisan tako poljudno, da se človeku nehote vsiljuje misel, čemu ni knjiga prišla v roke najširšim slojem. — Cvetje bo treba raztrositi čez ves slovenski svet. Želimo samo, da bi bolj obilno in bolj hitro cvetelo kot doslej.

V. S.

Milan Kajč: **Odmevi ob Muri.** Samozaložba. 1935. Strani 160. — Z motivi od Mure se je sedaj oglašil nov človek in nas presenetil. Nismo ga doslej po naših navadah srčevali kje v literarnih mesečnikih, ampak se nam je prvič predstavil kar v knjigi drobnih črtic, ki jih je izdal v samozaložbi in mimo naše navade opremil s posrečenimi fotografijami. Knjiga je pravo presenečenje v naši prozi, nekaj radi tega, ker nam proza v zadnjih letih sploh usiha, najbolj pa radi svoje notranje moči, umetniške sile, ki jo je pisatelj pokazal že v teh drobnih anekdotah, zgodbah, pripovedovanjih, spominih, črticah, novelah, slikah itd., kakor bi že človek bežno označil to pisano vrsto literarnih zapiskov. Res ostajajo Kajčeve črtice včasih samo anekdote, sentimentalne slike, skope balade v prozi, toda ni važno, kaj človek občuti ob njem slabotnega in neizdelanega, važno je tisto pozitivno, ki glasneje govori iz knjige. Tu polje pravi epični utrip. Ustvarjalec je brez literarnega prizadevanja upodobil drobne prereze iz življenja kmetov, deklet, učiteljev, amerikancev, delavcev itd. Prav ta nehotenost, ta iskrenost, rekel bi, naivnega ustvarjalca največ obljublja. Sedaj so njegove črtice nekam stoječe, statične, življenje tu ni podano v razvoju, v toku, temveč kot v prerezih, v slikah. Toda v teh je toliko sile in pripovedovalne spretnosti, da ni nobenega dvoma o resničnem, izrazito epskem talentu. Miselnost, anekdotičnost in mestoma neizdelanost so začetniške slabosti, preko katerih bo Kajč gotovo prišel do širšega teksta, in tam bomo mogli povedati, ali smo se motili ob njegovi prvi knjigi.

V. S.

Pavel Nizovoj: **Pod severnim nebom.** Prevedel Matevž Selan. Izdala in založila Cankarjeva družba v Ljubljani. 1935. — Delo mladega ruskega pisatelja popisuje življenje v samotni severnih krajev. Ribičeva žena omahuje med samoto in možem na eni ter dekliskim hrepenenjem na drugi strani. Po težkih bojih se odloči za samoto, moža, otroke in delo. Lepi so opisi narave in boja z njo. Prevod je skrajšan.

V. W.

Jan Šedivý

SLOVANSKI VESTNIK

Bolgarija v številkah.

Komaj so se Bolgari osvobodili turškega jarma, jih je razdelil leta 1878 berlinski kongres v kneževino Bolgarijo s prestolnico Sofijo in v Vzhodno Rumelijo, ki so ji določili Plovdiv za glavno mesto. V teh državah se je vršilo prvo ljudsko štetje leta 1879 in 1880. Tedaj sta merili skupaj 97.981 kvadratnih kilometrov in sta imeli 2.880.800 prebivalcev.

Obe bolgarski državi pa sta se leta 1885 zedinili kljub jasnim določbam berlinskega kongresa. Srbski knez Milan Obrenović je napovedal močni Bolgariji vojsko, zanašajoč se na pomoč držav, ki so podpisale berlinsko pogodbo. Te so ga sicer pustile na cedilu, vendar pa so se po srbskem porazu pri Slivnici zavzele zanj in tako Srbija ni izgubila niti pedi zemlje in bolgarsko-srbska meja je ostala neizpremenjena. Zmagovita Bolgarija je morala takoj nato odstopiti Turčiji dva okraja ob reki Marici v plačilo za priznanje zedinjenja obeh bolgarskih držav. Tako je merila Bolgarija od leta 1885 pa do konca balkanskih vojsk 96.345 kvadratnih kilometrov. Leta 1886 so našli na tem ozemlju 3.104.100 duš ali povprečno 32 prebivalcev na kvadratni kilometer. Ljudstvo se je naglo množilo in leta 1900 je štela Bolgarija že 3.715.600 duš.

Največji obseg je imela Bolgarija po balkanskih vojskah leta 1915. Svetovna vojska ji je pa prinesla poraz in ji zožila meje na 103.146 km². Dasi je utrpela Bolgarija v svetovni vojski težke izgube, so našli leta 1920 vendar 4.825.400 duš. Leta 1925 so začeli izganjati iz Grčije v Trakiji in v grški Makedoniji naseljene Bolgare in tedaj so si ti sto tisoči poiskali zavetje v Bolgariji, obenem pa so se začeli Turki v večji meri izseljevati iz Bolgarije v Turčijo. Zato izkazuje ljudsko štetje leta 1926 kljub izseljevanju Turkov 5.487.141, leta 1931 pa 6.006.000 prebivalcev.

Zanimivo je razmerje med posameznimi narodnostmi v Bolgariji od njene osvoboditve do konca preteklega leta.

Našteli so Bolgarov leta 1880 1.920.000, leta 1935 pa 4.995.850; Pomakov 1880 20.000, 1935 105.336; Gagavzov 1880 12.000, 1935 4384; Turkov 1880 650.000, 1935 647.231; Tatarov 1880 18.000, 1935 7361; Grkov 1880 62.000, 1935 9000; Ciganov 1880 62.000, 1935 156.860; Romunov 1880 49.000, 1935 81.596; Židov 1880 20.000, 1935 52.146; Armencev 1880 5500, 1935 31.217.

Pomaki so Bolgari muslimani, ki jih štejejo za posebno narodnost. V prvih letih po osvobojenju so se navadno šteli za Turke, v zadnjem času pa je radi naraščajoče narodne zavesti naglo naraslo njih število. Gagavzi so potomci turškotatarskih Kumanov, ki so pred stoletji sprejeli pravoslavje. V zadnjih desetletjih jih je mnogo pobolgarila bolgarska pravoslavna duhovščina, ki opravlja med njimi dušno pastirstvo. Grki so se izselili iz Bolgarije zlasti takrat, ko je Grčija izgnala Bolgare. Armenci so se priselili posebno za svetovne vojske in v zadnjih letih, ko so Turki in Kurdi na sto tisoče Armencev pomorili.

Večina bolgarskih državljanov živi na deželi, namreč 4.835.553, v mestih pa le 1.299.365. S kmetijstvom se bavijo tudi po manjših mestih, ki po civilizaciji zaostajajo za našimi vasmimi.

(V drugo naprej.)

Joža Likovič

MAJ BREZ PESMI

Zvonovi slavijo maj in njegovo Kraljico, toda mi jih ne slišimo. Doma je puščobno in nezno: malo Marijo smo oddali v bolnico. Ne morem uživati pesmi in cvetja, iz dneva v dan mrem za njo in se spominjam nemirnih trenutkov, ko sem čakal z otrokom v naročju na sprejemni pregled. Bil je svetlozelen popoldan. Nekje v mestu je zvonilo k večernicam, glasovi so bili srebrni in vabljeni, vendar tako tuji v primeri s tišino in molkom teh zidov. Potrpežljivo sem sedel kraj stopnišča, dolg hodnik je željno používal glasove, ki so se drobili iz nadstropja. To so bili klici otrok. Iz za steklenih vrat je prihajal mrazeč žvenket orodja, kakor bi nekdo prekladal male nožičke, vilice in vse tisto, kar vzbuja v človeku strah in grozo pred zdravniškimi rokami. Včasih prihiti mimo zdravnica in se urno vrne nazaj. Končno odneseta na nosilih usmiljenki večjega otroka: glavo ima pokrito, komaj morem slutiti telo in bolečino. Vse se izvrši s tisto strahotno neslišnostjo, ki ji drugje smrt. Pozneje sem izvedel, da je ta otrok kmalu umrl.

Slednjič vendar! Zdravnica pregleda Marijo in prilije kapljico upanja v moje srce. Ljubeznivo nas odpravi v nadstropje, kjer se ločimo. Žena je nekam nerada zaupala otroka sestram; vse je z bojznijo in skrbjo otipala in ogledala, kam ga bodo položili, ali ne bo vzglavje pretrdo in odeje premalo. Košek s slamnico, v katerem je našla mala novo ležišče, je bil res bolj boren, rjuhe in plenice raševinaste in zaprane, tu ni bilo belih, mehkih tkanin in volnenih odejic. Posebno je bila tu vidna človeška skupnost ljubezni in trpljenja, česar je bila deležna Marija že v prvih mesecih svojega življenja. Nad vsem tem pa je kraljevalo sveto razpelo, ki je bilo obešeno prav nad Marijino posteljico.

Bolniška soba je bila prijazna, zlasti radi otrok, ki so ležali v njej, vsak zase drug svet, druga posebnost. Skozi okna so pogledovali stari kostanji, ki bi radi zatajili svojo nadložnost, pa so si vnovič nadeli cvetja in zelenja; prinašali so naročje zdravja in vonjav malim bolnikom, ki so bili kaj zanimivi, pa tudi vredni sočutja in pomoči.

V sosednjem košku v isti sobi je ležal neki Andrejček, ki je sicer ozdravel, pa ostal skoraj pozabljen v nadlogah in joku. Njegova mati služi nekje v mestu. Dekle z dežele je, ki se je morda naveličala luštrekovega kropčka in dnin; nadejala se je, da bo morebiti laže našla košček kruha pri gospodi v mestu. Redkokdaj obišče svojega Andrejčka; njegov oče ji je postal nezvest, osramotil jo je in zapustil, maj ji poteka brez pesmi in veselja. Otrok je postal nezakonska sirota, nikdo se ne zmeni zanj. Bolnišnica ga trpi iz usmiljenja. Včasih prejoka ves dan in neprestano zmiguje z glavico, pa se zopet potolaži in razvedri z obrabljeno igračo. Njegova sosesčina z našo Marijo me je navadila in me zdaj prijetno sili, da mu večkrat pokimam; če pogledam Marijo, mi zaide pogled tudi na tega revčka, ki se mi smeje; toda dolgo ga ne morem zreti, njegove ustnice so tako čudno rdeče, kri vpije iz njih in toži.

Tam dalje leži reven otrok, obrazek ima strašno zabuhel, pokrit s krastami in grdim lišajem. Ubožec se ne gane, komaj da trene z žalostnimi očmi in malo zaječi. Sestre so potrpežljive in požrtvovalne, toda vsak otroček, če je zdrav, ima tisočero želja, kadar pa je bolan, mu nikoli ne moreš ustreči.

Edina odrasla oseba v tej sobi je neka mati z Gorenjskega, ki je pazila tudi na Marijo. Moja žena jo je pridobila za to z malim darom, ki ga je naklonila njenemu otročku; ta je bil podoben pritlikavemu jetniku, ki je ves povezan, da se ne more premakniti. Revež je bil v lica napihnjen in krastav. Kjer se je videla koža, je bila rdeča in vlažna. Otrok je bil trdo povit, da se ne bi praskal; na rokah je nosil nekake obaltne rokave iz lepenke, da so mu stale roke daleč proč in ni mogel doseči obraza ter ga razpraskati radi neznozne srbečice. Zelo ljubke so bile dalje tri sestrice v starosti do šest let. Njihovi starši, ruski begunci, stanujejo v barakah pri kolodvoru. Oče preživlja družinico z izdelovanjem igrač, mati je sedaj v pričakovanju. Bolnišnica jih je sprejela v svoje gostoljubno okrilje dotlej, da se izpolni čas in se mati zopet posveti otrokom.

Z ženo sva vsak dan obiskala Marijo. Tako sva se privadila tiste poti in opoldanskih prizorov, ki so se ponavljali pred nama v stalnem redu. Pritlikavo zelenje okoli bolnišnice, urno hiteče sestre, otroško jokanje, žalostne pesmi... vse često brez pravega smisla.

Včasih sem na vrtu za hip malo prisluhnil in ugibal, če joka moj otrok. Kje bi iskal tolažbe? Cvetje na gredicah me ni razveselilo. Nasprotno! Občutil sem, kakor da se je dotaknila nemila smrt sleherne cvetne čaše, kakor da je dahnila v najlepši gostolevek kosa s svojo strupeno sapo. Ptičje petje je bilo podobno ječanju skovirja, ki pomeni bližino smrti.

Maj se je poslavljal, ljubo zdravje se je vrnilo. Zagonetna bolezen je minila. Zarje nad logovi so zlate in bistre, tisočero spevov je pripravljenih za Marijo...

BEG Z DEŽELE

ŽENA NA VASI.

Joj, zdaj sem žena poročena.
Nikoli več ne bom plesala,
le dom in hišo bom varvala.
Oj z Bogom, moj mladostni sen!

Tako poje kmečka žena dostikrat že prve dni po poroki. Saj se je pri poroki za večno zavezala ne le svojemu možu, ampak tudi njegovemu gruntu. Obema mora biti posledj zvesta služabnica. Komaj dvajsetletna se je dostikrat že za vedno odpovedala vsem zabavam in lepi svobodi, katero je uživala kot mlado dekle. Še nekaj let in kakor drevo, ki cvete le zato, da prinaša sad, bo tudi njej edino veselje življenja uspeh, ki ga bo njeno delo rodilo. Preobilica skrbi, težave pri rojstvih in naporno delo ji bo uničilo lepoto, ki jo dajeta mlademu dekletu zdravje in brezskrbnost. Sama se radi tega ne vznemirja preveč. Nima časa za to. Vsa njena skrb je obrnjena drugam. Pogled se ji obrača le po otrocih, ki se ji obešajo za krilo, ali ji uhaja na polje, ki se razteza okoli hiše. Skrb za hišo in družino ji je prva. Njeno osebno veselje in osebna korist je le drugotnega pomena.

Na kakšen čudežen način se je izvršila ta sprememba v njej? Kot dekle je imela ponajveč v mislih le lastno korist in zabavo, zdaj pa je na mah postala delavna, nesebična žena, ki se je navezala na domačo hišo, kakor se bršljan naveže na hrast. Postala je žena, ki preživlja svoje dneve v enakomernem delu brez spremembe, brez zabave. Nekaj je temu vzrok tudi lepo nagnjenje, da ohrani svoj rod.

Kakor povsod, je seveda tudi na vasi nekaj žená, ki ne marajo za dom, ga zapuščajo in s svojim življenjem ubijajo družino, kateri bi morale biti zveste varuhinje. V splošnem pa je kmečka žena še vedno tista svetla točka naše razpadajoče družbe, ki jo je treba varovati za vsako ceno.

V nebitvenih točkah se delo kmečke žene sicer loči med seboj po posameznih pokrajinah, v bistvu pa je povsod enako. Kamorkoli pogledamo po širnem svetu, povsod je življenje žene na vasi en sam deloven dan, poln truda, skrbi, žrtvovanja in samoopovedi.

1. V naših krajih.

Delo in položaj kmečke žene pri nas je vsem dovolj znan. Predvsem odlikuje našo kmečko ženo velika delavnost, varčnost in žrtvovanje v službi Boga, dóma in družine. Z dnevom vstaja in določa delo družini in sebi in šele pozno v noč ugasne njena luč. Vsej hiši skrbi za hrano in obleko. Žena majhnega posestnika, in takih je pri nas največ, sama kuha, pere, šiva, skrbi za perutnino, opravlja prašiče in dostikrat tudi ostalo živino, molze, napravlja presno maslo in sir, prodaja mleko, jajca in druge pridelke gospodinjstva. Čez dan je na polju, dolge dneve se vlačí kot plevica po njivah, dostikrat tudi orje, seje in kosi. Poleti, kadar žanje, vstaja že ob dveh, treh ponoči, da nadomesti ono urico počitka med dnevom, ko radi presilne vročine ne more vztrajati na njivi. Po Dolenjskem je koš njen zvesti spremljevalec, ki ji je upognil hrbet. Pod njegovo težo se šibi dan za dnem, lko prenaša preko gričev krmo za prašiče. V ravninskih krajih se vpreže v cizo, gare ali kripico in z

njimi prevaža dan za dnem korenje, peso, deteljo in drugo prašičjo krmo k domači hiši. Ob nedeljah, ko drugi počivajo, le prečesto krpa in šiva obleke za družino, ker si med tednom za to ni mogla vzeti časa. Le redkokdaj ji ostane mirna ura, ki jo lahko posveti sama sebi, notranji zbranosti, lepi knjigi.

Po navadi jo mož priznava za družico, s katero se posvetuje o vseh družinskih zadevah, o delu, o vzgoji otrok itd. Z njo deli tudi denar in druge dobrine. Zelo mnogo pa je tudi domov, kjer mož ne uvidi ženinega dela in truda. Tam je žena samo dekla in suznja, ki sme pri hiši garati in delati ter roditi otroke, pri gospodarstvu pa nima besede. Še odrasli otroci često gledajo v njej le deklo in strežnico.

Pa naj bo možu družica ali le zastonjska dekla, v javnosti nikoli nima besede in pravice. V družbi govori mož o njej le kot o »babi«, ki je manjvredno bitje na svetu. Nikoli ne sme priznati, da jo čišla in da je njeno delo kaj vredno.

Zboleti ne sme. In če tudi kdaj zboli, ni časa ne denarja za njeno postrežbo. Prej bo gospodar pripeljal živinozdravnika k bolnemu živinčetu kakor zdravnika k bolni ženi. Koliko surove brezsrčnosti pokažejo v takih primerih prečesto možje!

Porodnih skrbi na vasi ne poznajo dosti. Do zadnje ure dela žena na polju in teden dni po porodu se že zopet vlačí po njivi. Če nima otrok, je to nesreča za vso hišo, najhujša pa zanjo, ker jo zaničuje mož in z njim vse njegovo sorodstvo.

Po večini so vse današnje matere, tudi na kmetih, že obiskovale šolo in vsaka zna brati in pisati, čeprav za to nima dosti prilike. Za vzgojo otrok ji ne preostaja dosti časa, še manj za lastno nadaljnjo izobrazbo.

Tak je v splošnem položaj naše posestniške žene. Še veliko slabši je seveda položaj kočarice in dninarice. Dan za dnem hodi na delo. Ob žetvi, trgatvi ali mlačvi komaj da še kdaj vidi svoj dom. Otroci, če jih ima, rastejo brez nje. Gospodinja in mati v takih razmerah sploh ne more biti. Pri vsem težkem delu komaj zasluži za vsakdanji kruh. Otroci pa so berači, ki jih posestniški sinovi in hčere zaničujejo. Strgana in razcapana hodi okoli ona in otroci. Zasluži komaj polovico tega, kar bi ob njenem trudu zaslužil mož. Če le more, si poišče še kak postranski zaslužek, zlasti za zimske mesece; žene in dekleta delajo čipke, slamnike, sita ali vezejo. Domača ženska obrt je precej razvita v naših krajih. Žal, v zadnjih letih tudi ta hira, ker izdelkov skoraj ni moči spraviti v denar.

Še veliko slabši je položaj kmečke žene v našem Prekmurju. V goratem delu te dežele zemlja ne rodi toliko, da bi preživljala majhnega kmeta. Zato morajo moški za dolge poletne mesece v svet, da prislužijo družini živeža za čez zimo. V prejšnjih časih so odhajali na graščinska veleposestva na Ogrsko in v Slavonijo, po vojski pa odhajajo daleč v svet, v Nemčijo in zlasti še v Francijo. Te moške oddelke delavcev spremljajo na njihovi poti za zaslužkom tudi dekleta, dostikrat še nedorasla. V tujini so dekleta navadno razdeljena po posameznih veleposestvih, kjer opravljajo razna poljska dela. Stanujejo v posebnih poslopjih, ki so nalašč v ta namen prizidana velikim gospodarskim hišam. Priznati je treba, da so ta dekleta dosegla v tujini v splošnem boljše stanovanjske in prehranjevalne pogoje, kakor so sicer običajni v deželi, kjer delajo. Nekatera teh deklet se na jesen

redno vračajo v domovino, marsikatero dekletko pa si v tujini poišče stalne službe in domovina je ne vidi dolga leta ali pa sploh nikoli več.

V teh dolgih poletnih mesecih, ko so moški zdoma za zaslužkom, ostajajo po prekmurskih vaseh doma le matere z nedoraslimi otroki. Gospodinja v teh časih skrbi za hišo in košček nerodovitne zemlje, ki ga ima družina. Sama mora obdelovati zemljo in pospravljati pridelke, skrbeti za živino in otroke. Poleg tega pa hodi dostikrat še na dnino, da si prisluži vsakdanji kruh, ki ga ji kamenita, borna zemlja ne more dati v zadostni meri. Vsako jesen se ozira po kolnikih, kdaj se vrnejo odrasli domov in prinesejo s seboj kruha za družino. Izmed vseh žen v Sloveniji nosi prekmurska žena najbrž najtežje breme. (V drugo naprej.)

KUHARICA

Spomladanski krompir.

Skuhaj ne premeško 6 do 8 srednje debelih krompirjev. Kuhane olupljaj in zreži na liste, jih naloži v kozo in nalij do polovice slane juhe, potresi z žlico drobno zrezanega zelenega petršilja, položi na krompir na kosce zrezano surovo maslo (5 dkg), pokrij in postavi v srednje vročo pečico ali na ognjišče. Naj se kuha še 15 minut. Nato potresi še z žlico drobno zrezanega drobnjaka, narahlo premešaj in postavi kot prilogo s kakim mesom, klobasami ali hrenovkami na mizo.

Mlado perje kolerabic ali repe.

Perje zreži na rezance, skuhaj, kuhanega odcedi, stresi v redko prežganje, ki si ga pripravila iz masti in moke, prideni še posebej kuhan, na kocke zrezan krompir s krompirjevo vred, osoli in kuhaj še nekaj minut. Nazadnje prideni nekoliko drobno zrezanega petršilja in postavi jed kot samostojno prikuho na mizo.

Špinačni narastek z ribo.

Iz pečene ribe vzemi kosti in meso primerno seseklaj. Mešaj dva rumenjaka, prideni seseklano meso (10—15 dkg), dve pesti krušnih drobtin, žličico drobno zrezane, v masti precvrte čebule in sneg dveh beljakov. Pomaži skledo, deni najprej vrsto ribje mešanice, potem vrsto dušene špinače, zopet mešanice in zopet špinače. Po vrhu zalij za žlico razpuščenega surovega masla in speci.

Potični cmok.

Mešaj 2 dkg surovega masla in en rumenjak, prideni 5 dkg pšeničnega zdroba, 18 dkg kuhanega, pretlačenega krompirja, sol, žlico drobno zrezanega drobnjaka in sneg enega beljaka in premešaj. Potresi desko z drobtinami in napravi podolgast svaljek, ga zavij v moker prtč in kuhaj tri četrti ure. Ko je kuhan, ga odvij, zreži, položi na krožnik in postavi kot prikuho ali samostojno jed s kislim zeljem ali solato na mizo.

Vampi s slanino.

Seseklaj 4 dkg slanine, dva stroka česna in polovico čebule; v kozo deni pol žlice masti, prideni seseklano

slanino ter česen in čebulo. Ko se nekaj minut praži, prideni žličico zelenega petršilja, dve žlici drobtin in praži še nekaj minut. Nato prideni $\frac{1}{2}$ kg kuhanih in na rezance zrezanih vampov, osoli in vse skupaj praži nekaj minut, prideni ščep paprike in prilij $\frac{1}{2}$ l tople juhe. Ko vse skupaj četrt ure vre, prideni žlico kisa in postavi vampe s krompirjevim piréjem ali polento na mizo.

Ponvičnik za sladkorno bolne.

Mešaj 3 dkg surovega masla in dva rumenjaka, prideni nekaj zrn soli, sneg dveh beljakov in dve žlici drobtin grahamovega kruha, stresi v pomazano pekačo, razravnaj za prst visoko, postavi v pečico, da se rumenkasto zapeče. Nato zreži na majhne kocke in postavi s čisto juho, solato ali kislo repo na mizo.

Golob — lahka bolniška hrana.

Skuhaj v mehko osnaženega, ne preveč starega goloba z vso zelenjavo kakor za govejo juho. V golobjo juho zakuhaj riž in prideni na majhne kosce zrezano meso.

Trpotčev sok.

V mesecu maju naberi, operi in osuši liste šilastega trpotca, ga zreži in zmelji v mesnem stroju ali stolci v možnarju. Zmletoga pusti v porcelanasti skledi do drugega dne. Nato ga iztisni skozi stroj ali cunjo kakor maline in pusti tekočino stati do drugega dne. Nato tekočino precedi skozi prtč, jo zmeri, zlij v lonec in prideni na vsak liter soka 1 kg sladkorja. Ko se sladkor stopi, dobro premešaj, postavi lonec na ognjišče in pusti, da vre 15 do 20 minut. Kuhani sok takoj nalij v steklenice in zamaši kakor malinov odcedek.

Odcedek iz smrekovih vršičkov.

Meseca maja in junija naberi smrekovih vršičkov, jih osnaži, zmelji in delaj vse kakor pri trpotčevem soku.

Uporaba trpotčevega in smrekovega soka.

Skuhaj kakršenkoli čaj in mu primešaj žlico omenjenega odcedka namesto sladkorja.

Smrekov sirup.

Zmešaj 1 kg smrekovih vršičkov z 90 dkg stolčnega sladkorja. Natlači vršičke v širok kozarec z ozkim vratom, zaveži steklenico s pergamentnim papirjem in postavi na sonce toliko časa, da se sladkor stopi, to je 10 do 14 dni. Vsak dan narahlo premešaj. Nato sok odcedi in precedi skozi redek prtč. Nalij v majhne steklenice in ga pij z vodo ali čajem.

Liker iz smrekovih vršičkov.

Zmešaj $\frac{3}{4}$ l smrekovega odcedka in $\frac{1}{4}$ l finega spirita ali kakega drugega žganja.

Lešnikovi poljubčki.

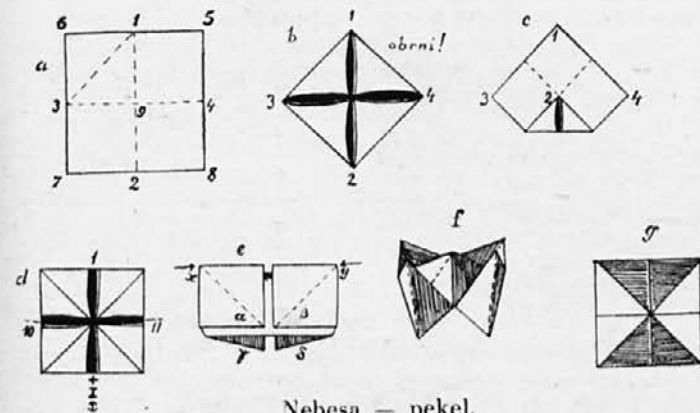
Napravi sneg štirih beljakov in zamešaj vanj 10 dkg sladkorja, 7 dkg zmletih lešnikov in 3 dkg moke. Polagaj zmes s kavno žlico na pomazano, z moko potreseno pekačo in peci v bolj slabi pečici. M. R.

ČARODEJEVA DELAVNICA

Nebesa — pekel.

Vzemi papir kvadratne oblike in ga z obema prečnima zgiboma razdeli v štiri manjše kvadrate, kot ti pokaže na naši podobi skica a). Pazi, da boš položil rob 7-2-8 natančno na rob 6-1-5 in prav tako tudi rob 6-5-7 natančno na rob 5-4-8. Ko boš to dovršil, papir spet razprostri in zgani ogel 6 natančno v središče 9, prav isto naredi tudi z ostalimi ogli. Na tak način nastane oblika, kot ti jo pokaže naša skica b). Zdaj vso stvar obrni! Naša skica c) ti nazorno kaže nove ogle 2, 3, 1 in 4, katere moraš zdaj na prav isti način zganiti proti središču. Oglej si na naši podobi skico d). Če zdaj novo dobljeno obliko preganeš po srednjici 10-11 vzporedno s stranicami, dobiš obliko, kakršno ti pokaže skica e). — Če zdaj pritisneš oba ogla pri x k obema oglom pri y in če vtakneš palec desne roke pod krilo a) in kazalec desnice pod krilo β), ter na isti način imenovana prsta leve roke pod krili γ) in δ) na drugi strani, si dokončal svoje delo. Prestane ti samo še počrtnitev tistega dela igrarice, ki je na naši skici g) črtkan. S tem so nebesa - pekel kon-

Nebesa — pekel.

čana. Če pa vso stvar obrneš tako, da stoji na robovih in da štrle krila kvišku, dobiš preprosto, na štiri dele razdeljeno solnico.

Kako lahko z zavezanimi očmi spoznaš, kateri novec je imel kdo v rokah.

Na mizo polži predse nekaj kovancev in naroči nekemu iz družbe, naj ti zaveže oči. Potem naj kdo drugi vzame v roko kovanec, ti pa mu medtem dopeduj, kaj naj z njim počne. Reci mu na primer, naj ga trdo stisne in nekaj časa podrži v roki. Potem naj ga položi nazaj k drugim kovancem, ti pa boš z zavezanimi očmi uganil, katerega je imel v rokah.

Na kakšen način to napraviš?

Kovina zelo rada prevaja toploto: na tem preprostem dejstvu sloni ves tvoj uspeh. Če kovanec samo kratek čas podržiš v roki, se telesne toplote tako hitro navzame, da ga prav lahko ločiš od drugih po višji temperaturi.

Skrbeti moraš torej le za to, da ne bo prijatelj prehitro izpustil kovanca iz rok. Paziti moraš tudi na to, da na mizi ne bo preveč denarja, da ti bo izbira lažja. Radi gotovosti lahko zahtevaš, da mora priti kovanec v roke vsakemu gledalcu, češ da ga bo kasneje lahko prepoznal.

Nezgorljiv robec.

Na vilice natakneš robec in ga podržiš nad plamenom. V trenutku ga bo objel ogenj. Robec bo ves v plamenih, a kaj kmalu bo ogenj ugasnil in gledalci bodo z začudenjem opazili, da je robec čisto nepokvarjen. Kako je to mogoče?

Robec moraš pred čarovnijo namočiti v vodi, ga dobro ožeti in nato pomočiti v špirit. Na tak način pripravljen robec je popolnoma varen pred ognjem in ga brez skrbi lahko vsak trenutek vtakneš vanj.

Razrezan in spet cel robec.

Nekdo iz družbe naj ti dá bel žepni robec, ti pa vpriču navzočih odreži temu robcu vogal. Nesrečni lastnik se bo seveda hudo razburjal, ti pa mirno povij robec v vozle in ga vrzi lastniku. Ko ga bo ta odmotal, bo robec čisto cel, kot je bil prej, ker si imel vogal že od prej pripravljen v rokah in ga nisi odrezal od tega robca. Seveda moraš biti dovolj spreten, da vse prikriješ.

Lep mož in lepa slika.

Neapeljski slikar Peter Lely, ki je živel čislan in daleč naokoli znan za časa angleškega kralja Karla I., je sklenil pogodbo z bogatim londonskim trgovcem za portret. Ko je bila slika napravljena, je trgovec hotel znižati določeno ceno. Ker je bil grde postave in še gršega obraza, je upal, da se bo slikar vdal, ker bi slike ne mogel prodati drugim prav radi grdega predmeta.

»Motite se,« je odvrnil Lely, »sliko prodam lahko še enkrat draže!«

»Kako to?« je vprašal začudeno trgovec. »Saj portret ni podoben nikomur razen meni.«

»A jaz mu bom naslikal še rep in slika bo sijajno predstavljala opico!«

Trgovec se je ugriznil v ustnico, plačal določeno vsoto in odnesel sliko.

UGANKE IN MREŽE — KDO JIH RAZVEŽE

Spremenitev.

(Natan, Celje. — 5 točk.)

- X - X	- - X X	- X - X
X - X -	X X - -	X - X -
g o z d	v e s t	k a v a
X - - X	- X X -	X X - -
- X X -	X - - X	- - X X

Spreminjaj besede navzgor in navzdol tako, da dobiš v prvi in v zadnji vrsti po en pregovor.

Vremenska uganka.

(Tek, Ljubljana. — 6 točk.)

1, 2, 3, 4, 2 — 5, 6, 2 — 5, 2, 7 — 1, 8, 9, 6, 2 — 10, 9, 10, 2 — 11, 12, 2, 1.

Ključ: 10, 12, 9, 7 = moško ime,

1, 8, 6, 5, 11 = zdravilo,

4, 2, 5 = kovina.

Istopisnica.

(Natan, Celje. — 7 točk.)

Kjer ima moč 1234567,

1234563 nima moči.

Pratika.

(Jota, Ljubljana.)

1. Albina 16. 12.
2. Anton Pad. 15. 6.
3. Ida 4. 9.
4. Janez Zlat. 27. 1.
5. Kalist 14. 10.
6. Klemen 15. 3.
7. Martin 12. 11.
8. Matija, apost. 24. 2.
9. Matilda 14. 3.
10. Robert, opat 29. 4.
11. Rupert 27. 5.
12. Srečko 21. 5.
13. Valerijan 14. 4.
14. Vincencij 22. 1.

Pomni!

(Janko Moder, Dol. — 12 točk.)

E	A	I	J	I
J	R	Š	O	M
B	K	Z	E	A
I	A	A	V	R
Z	S	R	J	K

Ob Nilu.

(Radoš, Stari trg. — 8 točk.)

Izkopanina.

(Castor & Pollux, Maribor. — 15 točk.)

Čarobni kvadrat.

(S. Demšar, Poljane. — 4 točke.)

1	2	3	4
2			
3			
4			

Postavi v kvadrat besede naslednjega pomena: 1. del voza, 2. žito, 5. živež, 4. rastlina.

Posetnica.

(J—ša, Ljubljana. — 10 točk.)

G. Lovre Lisic

Postojna

Zlagalnica.

(Radoš, Stari trg. — 15 točk.)

kžkž, ee, B, —, aotte, sdlsdh
nthst, —, —, tpts, jbhmkpoh,
o, iiii, izz, oo, ss, mždlždl,
eri, i, eekokoe, —, eaeaa, p,
e, ad, veue.

Narodne pesmi.

(Pepe, Kropa. — 9 točk.)

1. Prijatli, obrodile —
2. Hladna jesen že prihaja —
3. Kaj ti je, deklica? —
4. Sinoči sem na vasi bil —
5. Vigred se povrne —
6. Kaj pa ti dekle tukaj delaš,
rompom? —
7. Pleničke je prala —
8. Sinoči je pela —

Vzemi iz vsake en zlog, da dobiš novo pesem.

Konjiček.

(Jožef Mlakar, Česnjice. — 11 točk.)

l	v	d	b	u	j
k	u	j	n	o	i
e	t	s	r	i	b
m	a	g	i	s	r
s	s	e	i	n	p
v	o	o	o	n	p

Rešitev ugank v aprilski številki.

Pomladna pesem. Vzemi eno črko zgoraj, eno spodaj, da dobiš:

Isto petje, isto cvetje,
pomlad, a mladosti ni!

Zlogovnica. Čelju(st), Ba(l)ti(k), Je(ra), (ve)sna, (to)ga, Sams(on), pravi(lo), (na)gnoj, od(er), pra(ča), (li)ga.

Če ljuba ti je snaga,
sam spravi gnoj od praga!

Besednica. Ti očeta do praga, sin tebe čez prag.

Podobnica. Arabske številke nadomesti z rimskimi, da dobiš: Mladika.

Iz ciganove torbe. Dane črke uredi po abecedi; a je na 1. mestu, vzemi vsak 1. kvadrat in to štirikrat (ker so 4 a); b je na 2. mestu, vzemi vsak 2. kvadrat, in to dvakrat (ker sta 2 b) itd. Dobiš: Čim več blaga, tem večja izbira.

Konjiček. Veselo in zadovoljno veliko noč vam želi ugankar Hostar.

Za prvi april. Vzemi vsako prvo in zadnjo črko v vsaki vrsti. Dobiš: Osel gre samo enkrat na led.

Stik dveh vekov. Ključ je v »Petrolejka« in »žarnica«. Po abecednem redu odgovarjajo zlogi črkam v naslovu:

Petrolejka: Morda izvolite cigareto? Žarnica: Oprostite, ne kadim.

Sestavnica. Jeruzalem, elektrarna, zobozdravnik, usmiljenje, svetloba, kolesar, razsodba, iznajdba, skladatelj, tiskarna, učenjak, siromak. Jezus Kristus.

Svarilo. Beri nazaj, pa dobiš: Nikjer ne zapletajo plotu s klobasami.

Posetnica. Pisatelj in pesnik.

Rešitve je treba poslati do 20. vsakega meseca na naslov: Janko Moder, Dol pri Ljubljani. — Zastavljenci ugank naj pošiljajo tudi vse rokopise na isti naslov.

NARODNO BLAGO

O HRASOVSKEM GRADU

Če greš po cesti od Sv. Lenarta v Slovenskih goricah proti Mariboru, presekaš kmalu Črni les, ki je sicer kratek, a na obe plati neskončno širok. Mnogo groznega se je že tam zgodilo. Pogled se ti odpre po nizki dolini, a na levi ob njenem robu, na vzpetini ob imenovanem gozdu stoji obširen stari grad Hrastovec. Nekako od Črnega lesa naprej se vleče po dolini ravna, skoraj nič vijugasta cesta.

Tu je živel mogočen, bogat in tudi okruten gospod, ki je tlačil slovenskega kmeta. Delavci so imeli pri njem trdo zaslužen kruh. Ko so grabili listje, so ga morali grabiti po hribu navzgor, samo da so bolj trpeli, ob žetvi ali košnji so morali snopje ali bremena nositi na golih ramenih v hrib. Sam je z bičem in divjimi psi nadziral delo. Imel je tudi sina edinca. Ljubil ga je in ga hotel vzgojiti, da bi mu bil časten naslednik v imovini. Sin pa je bil bolj sam zase. Mnogo je hodil na lov in mnogo razmišljal. Na takih poteh se je zaljubil v lepo, mlado vaščanko. Ta pa se je mlademu graščaku izogibala. Oče je hotel dognati vzrok sinove otožnosti in odtujenosti. Kmalu mu je prišlo skrivaj o vsem na uho. Takoj je dal vaščanko vreči v globoko, temno in vlažno ječo. Vabil je mlade grajske gospodične iz drugih gradov, iz Negove, iz Maribora in od drugod na svoj grad ter prirejal svečane pojedine in zabave. Sina vse to ni potolažilo. Graščak je razmišljal, kakšno smrt bi izbral za deklico. Vso krivdo je valil nanjo, ker je zmotila njegovega sina. Končno jo je dal na skrivaj živo zakopati, nad grobom pa postaviti lično kapelico. Ljudje so mislili, da je v ječi nesrečno končala. Na strehi kapelice pa je kmalu zrasla vedno zelena smrekica, ki naj bi čudežno izpričala deklino nedolžnost. Nesrečni sin je zapustil očeta in šel v tujino, okrutnega graščaka pa je ob smrtni uri skozi debelo steno gradu živega odnesel zlodej. Še danes se vidi ta odprtina. Kapelica stoji na koncu dolge, ravne ceste tam, kjer ta zavije na desno v hrib, in še dandanašnji priča zelena smrekica, ki raste na opeki brez trohice prsti, o nekdanjih ljudeh.

LISTNICA UREDNIŠTVA

Popravek. Na strani 141 aprilske številke popravi podpis: Miha Maleš; P. Stanislav Škrabec.

A. K. O. Imam vtis, da bo minila tudi vaša pesem, ko mine čustvena mladost. Kar ste napisali, so megljena občutja, verzi pa so nerodni. Resnične cene nimajo. Tudi po starem so merjeni. Zgolj tako občutje je tudi poslana proza, ki pa nima ne dejanja ne razpoloženja.

Selski. Ker tako radi pišete pesmi, vam prijateljsko svetujem, da si preskrbite knjigo in jih zase in svojo domačo okolico pišete vanjo. Za javnost, vsaj kakršne so, ne bodo.

UGANKARJEM

RESILCI UGANK IZ APRILSKE ŠTEVILKE

Kržišnik Helena (100), Kržišnik Angela (100), Ahačič Metod (100), Fortuna Jelica (100), Modrinjak France (100), Župni urad Pišce (100), Rošker Justina (100), Jan Lovro (100), Jeglič Stanko (100), Kalan Luka (100), Vovk Joža (100), Toman Tine (100), Dobrovoljc Lojze (100), Imperl Peter (100), Demšar Stane (100), Justin Mihaela (100), Primožič Ivan (100), Samostan Stična (100), Erjavec Malka (100), Zorec Alojzij (100), Golnar Franc (100), Počivalnik Danica (100), Steiner Vilko (100), Demšar Viktor (100), Jeraša Ivan (100), Oblak Franc (100), Štiherle Alojzij (100), Papler Marija (100), Lukovšek Ivanka (100), Kalan Minka (100), Mlakar Jožef (100), Sodja Franc (100), KPD »Savica« (100), Cesar Anton (100), Perkavec Albin (100), Trebše Alojzij (100), Pavlin France (100), Bulovec Ivo (100), Mihelčič Franc (100), Petelin Mimica (100), Petelin Francka (100).

Benedičič Jakob (62), Šušteršič Franc (84), Modic Jožko (84), Lipoglavšek Slava (65), Rakovec Josip (64), Benedik Franc (71), Gruden Franc (71), Aleš France (68), Kladenšek Jernej (84), Knafelc Franjo (55), Jug Franjo (84), Zorman

Viktor (84), Cuderman Ignacij (78), Čekuta Vilko (84), Vidensek Ana (84), Plestenjak Vera (68), Briški Jože (68).

Brezar Marica (42), Ornik Cilka (55), Papler Julka (53), Nartnik Marija (28).

Posebno uganko so rešili: Kržišnik Helena, Kržišnik Angela, Modrinjak France, župni urad Pišce, Rošker Justina, Jan Lovro, Jeglič Stanko, Kalan Luka, Vovk Joža, Toman Tine, Dobrovoljc Lojze, Aleš France, Demšar Stane, Samostan Stična, Erjavec Malka, Zorec Alojzij, Počivalnik Danica, Golnar Franc, Steiner Vilko, Demšar Viktor, Jeraša Ivan, Oblak Franc, Papler Marija, Lukovšek Ivanka, Kalan Minka, Mlakar Jožef, Sodja Franc, KPD »Savica«, Cesar Anton, Perkavec Albin, Pavlin France, Bulovec Ivo, Mihelčič Franc, Petelin Francka, Petelin Mimica, Briški Jože.

Izžrebani so: Za prvo nagrado: Kržišnik Helena, Ljubljana VII, Milčinskega 63/I; za drugo nagrado: Benedičič Jakob, župnik v pokoju, Šmartin pri Kranju, pošta Stražišče; za tretjo nagrado: Brezar Marica, Prmskovo 89, pošta Kranj.

POMENKI

Castor & Pollux, Maribor. Uganke »Na pragu« pri najboljši volji ne razumem. Na ostalo bom odgovoril pismeno.

Nace Cuderman, Tupaliče. Poslal si mi precejšnjo izbiro ugank. Nekatere so prav dobre, drugim se pa pozna neka nerodnost, ki mi brani, da bi jih uvrstil na našo stran. Vesel bom, če mi jih boš kmalu spet kaj poslal.

Zmago, Ljubljana. Dve sta kar dobri, besednica pa je tako neboljena, da jo bom le težko rešil košu iz objema. Vidim pa, da nisi tako brez smisla za uganke, zato mi jih še pošlji!

M. P., Ljubljana. Tvoja črkovnica sicer ni kaj posebnega, pa jo bom kljub temu mogoče kdaj priobčil. Vedi pa, da je črkovnice zelo lahko sestavljati, saj samo sistem izbiranja črk malo spremeniš, pa imaš novo uganko, za reševalca pa je navadno precej trd oreh, ki pa ne nudi pravega užitka. Pošlji kaj boljšega!

France, Črnuče: Poslal si mi dve uganki, ki sta pa še vse preveč v znamenju začetništva, da bi ju mogel priobčiti. Glede risanih si tudi to zapomni, da je treba risati s tušem v velikosti 10 × 15 cm. Drugič se še oglasi!

B. M.-o, Dobrova. Iz zvezka si iztrgal pol listka, nametal nanj sedem na hitro roko narejenih ugank in mi to poslal. Če bi vedel, s koliko večjim veseljem pregledam poslano uganke, če so napisane vsaka na posebnem listku, kot že ne vem koliko časa pridigujem, bi se gotovo usmilil pridelkov svojega ugankarskega duha in jim zagotovil boljšo oceno.

Tek, Ljubljana. Tudi to pot mi je tvoja pošiljka čisto dobrodošla. Škoda le, da je pregovor, ki si ga vzela za Lepopisne vaje, zelo neroden. Mogoče bi se na tisti način dalo kaj boljšega narediti.

Trink Fero. Šel sem se še enkrat prepričati, da si iz marčne številke rešil le 44 točk in ne 62, kakor praviš ti.

F. K., Sv. Jurij ob Ščavnici. Če znaš igrati šah, ti ne bo težko reševati konjičkov, ker se jemljejo črke prav tako, kot skače konj pri šahu. Če pa šaha ne znaš igrati, je najbolje, da poskušaš rešitev vnesti v uganko, pa boš na ta način počasi že prišel na pravo sled.

Jota, Ljubljana. Po nepotrebnem se razburjaš radi ocene ugank po točkah, češ da so nepravilno ocenjene. Če ti povem, da ocenjujem uganke tudi po lepoti in ne samo po zapletenosti in da navsezadnje to svoje subjektivno ocenjevanje bolj uporabim za pravilno in pravičnejšo uvrstitev reševalcev, se boš menda potolažil. Tudi poslano rešitev dokazujejo, da je bila aprilska zlogovnica lažja kot pa besednica.

RAZPIS NAGRAD ZA MAJ

1. nagrada: Knjige iz Mohorjeve založbe v vrednosti 80 din.
2. nagrada: Knjige iz Mohorjeve založbe v vrednosti 40 din.
3. nagrada: Knjige iz Mohorjeve založbe v vrednosti 20 din.

Fran Detela.

DR. FRANC DETELA
ZBRANI SPISI

UREDIL: JAKOB ŠOLAR

Pravkar je izšel II. zvezek Detelovih Zbranih spisov, ki vsebuje povesti **Prihajač** ter **Pegam in Lambergar**. — Knjiga obsega 432 strani.

Družba sv. Mohorja vabi vsa prosvetna društva, knjižnice in zasebnike, da naročé našega odličnega klasika.

Kdor naroči II. zvezek spisov do 31. maja 1936, dobi obsežno knjigo, vezano v platno za **66 dinarjev**

Za to nižano ceno dobi zvezek tudi vsakdo, ki naroči celotno zbirko Zbranih spisov naprej. Po 31. maju bo cena II. zvezku 88 din.

Kdor še nima I. zvezka Zbranih spisov, ki vsebuje povesti: **Lepa ideja v neumni odeji**, **Malo življenje**, **Kislo grozdje**, **Veliki grof**, dobi ta zvezek tudi še po subskripcijski ceni 75 din, če naroči obenem celotno zbirko.

Redni naročniki Mladike dobé oba zvezka Detelovih Zbranih spisov, ki sta dosedaj izšla, tudi na plačilo na obroke. Zahtevajte prospekt — brezplačno Vam ga pošlje

DRUŽBA SV. MOHORJA V CELJU